T.C

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

TERÖR EYLEMLERİNİN GÖRSEL İŞİTSEL MEDYADA SUNUMU: ÖZGÜRLÜK & GÜVENLİK DENGESİ

UZMANLIK TEZİ

Abdulkadir MARAŞ

ANKARA

KASIM/2021

T.C

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

TERÖR EYLEMLERİNİN GÖRSEL İŞİTSEL MEDYADA SUNUMU: ÖZGÜRLÜK & GÜVENLİK DENGESİ

UZMANLIK TEZİ

Abdulkadir MARAŞ

DANIŞMAN

Mustafa Özgür YÜCEL

Üst Kurul Uzmanı

ANKARA

KASIM/2021

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığına

Bu çalışma, Tez Değerlendirme Komisyonu tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Uzmanlık Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı:	İmza:
Başkan :		
Üye :		
Üye :		
Üye :		
Üye :		

ONAY

…/…/2022

Ebubekir ŞAHİN

Üst Kurul Başkanı

TEZ TESLİM TUTANAĞI VE DOĞRULUK BEYANI

Radyo ve Televizyon Üst Kurulunda görev yapan Üst Kurul Uzman Yardımcısı olarak, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Tez Hazırlama Yönergesi'ne uygun şekilde hazırlamış olduğum uzmanlık tezi ilişikte sunulmuştur.

Bu uzmanlık tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplayıp sunduğumu; ayrıca, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Tarih:…./…/2022

Adı-Soyadı-Unvanı-İmzası:
Abdulkadir MARAŞ
Üst Kurul Uzman Yardımcısı

Uzmanlık Tezinin Adı:
Terör Eylemlerinin Görsel İşitsel Medyada Sunumu: Özgürlük & Güvenlik Dengesi
EK:
1-Tez (6 Adet)
2-CD (1 Adet)

Tezi Teslim Alan
Daire Başkanı
…./…/2022
Adı-Soyadı-İmzası

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER I

KISALTMALAR IV

ŞEKİL VE GÖRSELLER V

GİRİŞ

Tezin Amacı ve Önemi 2

Tezin Yöntemi 3

Tezin Kapsamı ve Sınırlılıklar 4

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. GÖRSEL İŞİTSEL MEDYA 5

1.1.1. Medya 5

1.1.2. Medyanın Temel İşlevleri 6

1.1.3. Radyo 9

1.1.4. Televizyon 11

1.2. TERÖR 14

1.2.1. Terörün Tanımı 14

1.2.2. Terörizm Kavramı 15

1.2.3. Terörün Tarihi 20

İKİNCİ BÖLÜM
ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK

2.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI 25
2.1.1. Toplumsal Sözleşmecilerde Özgürlük ve Güvenlik 25
2.1.1.1. Thomas Hobbes (1588-1679) 25
2.1.1.2. John Locke (1632-1704) 32
2.1.1.3. Jean Jacques Rousseau (1712-1778) 37
2.1.2. Uluslararası İlişkilerde İdealizm-Realizm 41
2.1.2.1. İdealizm 41
2.1.2.2. Realizm 45
2.2. ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK KAVRAMLARI 48
2.2.1. Özgürlük 48
2.2.2. Güvenlik 54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GÖRSEL İŞİTSEL MEDYADA TERÖR EYLEMLERİNİN SUNUMUNDA ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK

3.1. GÖRSEL İŞİTSEL MEDYADA TERÖR EYLEMLERİNİN SUNUMU 59
3.1.1. Medya ve Terör İlişkisi 59
3.2. TERÖR İÇERİKLİ YAYINLARDA ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK 62
3.3. TERÖR İÇERİKLİ YAYINLARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER 72
3.4. TERÖR EYLEMLERİNE İLİŞKİN ÖRNEKLERİN ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ 82
3.4.1. İstanbul Çağlayan Adliyesindeki Terör Saldırısı 82

3.4.2. Ankara Gar Patlaması 87
3.4.3. 11 Eylül Saldırıları 95
3.4.4. Margaret Thatcher ve IRA Örneği 105
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 109
KAYNAKÇA 117
ÖZET 134
ABSTRACT 135
ÖZGEÇMİŞ 136

KISALTMALAR

a.g.a.	: Adı Geçen Araştırma
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.k	: Adı Geçen Kanun
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.r.	: Adı Geçen Rapor
a.g.s.	: Adı Geçen Site
a.g.y.	: Adı Geçen Yönetmelik
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
KİA	: Kitle İletişim Araçları
AKPM	: Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi

ŞEKİL VE GÖRSELLER

Şekil 3.1 : Denge = Aracı: Medya-Hükûmet……...66

Şekil 3.2 : Devlet…….66

Şekil 3.3 : Terörizm…….66

Görsel 3.1: Yayın yasağı sonrası görüntü.....……...85

Görsel 3.2: Olay yerinden görüntüler…….…….89

Görsel 3.3: Patlama anı…….……...90

Görsel 3.4: Gar Patlaması'na ilişkin görüntüler 1……...91

Görsel 3.5: Gar Patlaması'na ilişkin görüntüler 2..……..…91

Görsel 3.6: 11 Eylül Saldırıları 1 ……..…….96

Görsel 3.7: 11 Eylül Saldırıları 2……....99

Görsel 3.8: 11 Eylül Saldırıları 3…….……...99

Görsel 3.9: 11 Eylül Saldırıları 4…..……..100

Tablo 3.1: 4-11 Eylül 2001 izleyici sayıları …..……101

Görsel 3.10: 11 Eylül Saldırılarına ilişkin tartışma programlarından görüntüler…..101

Görsel 3.11: Tepki çeken görüntüler……..102

Görsel 3.12: Airey Neave Suikasti ve röportaj görüntüleri……107

GİRİŞ

Terör pek çok ülkede insanların hayatını kaybetmesine, yaralanmasına, ruh sağlığının bozulmasına neden olmuş ve ülke ekonomilerinde büyük maddi kayba yol açmış modern bir fenomendir. Terör eylemlerinin medyada aktarılış biçimi toplumsallığa zarar verebilme potansiyeli barındırmaktadır. Terör olaylarına ilişkin haberlerin canlı aktarımı sırasında parçalanmış insan uzuvları ve ceset görüntülerinin ekrana yansıtılması şiddetin kanıksanmasına neden olabilmektedir. Ayrıca bu durum halkı korku ve panik havasına sevk edebilmektedir. Bununla birlikte bilerek ya da bilmeyerek medya, sesini duyurmak isteyen terör örgütlerinin propagandasına alet olabilmektedir. Devletlere yönelik sistematik terör saldırılarının medyada sunumunun sınırlandırılma gerekçelerinin başında millî güvenlik gelmektedir. İnsan geleceği öngörmek isteyen canlıdır. Yarını tahayyül edemeyen insanların devlete ve toplumsal nizama olan güveni de sarsılır ve en nihayetinde toplumsal çözülme başlamış olur. Tez kapsamında özgürlük ve güvenlik kavramları tarihsel olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Toplum sözleşmecilerin insanın toplumsallaşma sebepleri ve devlete ilişkin fikirlerine yer verilmiştir. Uluslararası İlişkiler kapsamında idealizm ve realizmin özgürlük ve güvenliğe bakış açılarıyla basının sınırlandırılabilir durumları analiz edilmiştir. Medya özgürlüğünün kısıtlanmadan ulusal güvenlik ve demokratik haklar zedelenmeden haberlerin sunumunda dengenin olup olmadığı irdelenmiştir. Güvenlik yaklaşımı, terör eylemlerine ilişkin yayınların güvenlik zafiyetine neden olabileceğinden bahisle yayın içeriklerinin sınırlandırılabileceğine yönelik yaklaşım vardır. Bu yaklaşımın bir diğer savı ise medyada terörün görünür olmasının *bulaşıcı etki*si olduğu ve bir anlamda "terörün oksijeni" misyonunu üstlenmesidir. Diğer taraftan özgürlük yaklaşımı ise medyanın haber alma hakkından kaynaklı özgürlüğünün sınırlandırılamayacağını savunan görüş, terörün medyada görünür olmamasının şiddet ikliminin arttıracağını ve örgütlerin sansasyonel eylemlere yönelebileceklerini iddia ederler. Her iki yaklaşımın iddiaları örnekler çerçevesinde incelenerek dengenin kurulup kurulamayacağı incelenecektir.

Tezin Amacı ve Önemi

Modern dünyada insanlığı tehdit eden terörizm olgu olarak ulusal ve uluslararası toplumu tehdit etmektedir. Medya demokratik yapı içinde dördüncü kuvvet olarak görülmektedir. Medya devlete ilişkin olmamakla birlikte devlet erkini 'denetleme' özelliğinden dolayı demokratik gösterge unsuru olarak basın özgürlüğü gelmektedir. Terör eylemlerinin görsel-işitsel medyada sunumunda hâkim iki yaklaşım bulunmaktadır: Eylemlerin sınırlandırılmadan aktarılmasını savunan özgürlük merkezli yaklaşım ile medyanın terörizmin propagandasına alet olma riski barındırmasından dolayı medyanın terör haberleri konusunda sınırlandırılmasını iddia eden güvenlik odaklı yaklaşım. Bu tezin amacı, medyanın terör haberlerini sunumunda özgürlük ve güvenlik merkezli yaklaşıma alternatif olan denge arayıcı yaklaşımdır. Bu yaklaşım medyaya özgürlük ve güvenlik temelli odaklananların argümanlarında haklılık payı olduğunu kabul etmektedir. Her iki yaklaşımı bir potada eriterek özgürlük ve güvenlikten taviz vermeden terörizme ilişkin haberleştirmenin mümkünlüğü irdelenecektir.

Tezin önemi açısından, terör ve terörizm hakkında literatür çalışması yapılarak ülkeler arasındaki kavramsallaştırmada karşılaşılan sorunlar ortaya koyulacaktır. Böylece terörizm ile mücadele yöntemlerine getirilen eleştiriler sebepleri ile anlaşılmaya çalışılacaktır. Türkiye çok uzun yıllar boyunca terörizmle mücadele etmektedir. Ülkelerin tarihselliği tabi olarak farklı ilerlemektedir. Buna paralel olarak sosyal ve siyasal sorunlar ile çözümler de ayrışmaktadır. Kavramlar toplumlar arasında aynı anlama gelmemektedir. Kavramlar toplumsal gerçeklikten kopuk değildir. Terörizm kavramının karşılığı Türk toplumu için ayrılıkçı, devletin bölünmesi ve toplumun ideolojik çözülmeler yaşaması gibi anlamlara gelirken başka ülkeler için demokratik bir hak ve yöntem olarak algılanabilmektedir. Terörizm genel itibariyle muğlak bir kavram değildir ancak farklı yaklaşımların siyasal temelli ve konjonktürel olmasının yanında toplumların kavramsallaşma süreçlerinin aynı olmamasından kaynaklanan farklı algılamalar olabilmektedir.

1648 Vestfalya Barış Antlaşmasıyla uluslararası ilişkilerin temeli atılmıştır. Uluslararası sistemin devletler üzerinde kapsayıcı, sınırlandırıcı ve yönlendirici olmasına ilişkin fikirler modern devletlerin gelişim süreçlerinden itibaren tartışılmaya başlanmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında savaşların önlenmesi amacıyla girişimler olmuştur. II. Dünya Savaşı'nın başlaması ile bu girişimlerin "ideolojik" anlam kazanmasına rağmen uluslararası sistemin kurulması fikri farklı kapsamlar içinde hayata geçirilebilmiştir. Uluslararası kurum ve kuruluşlar dünya barışını sağlamak ve devam ettirmek için inşa edilmiş olunmasına karşılık yaşadığımız dönemin terörle anılmasının önüne geçilememiştir. Bundan dolayı uluslararası sistem sorgulanır hâle gelmiştir. Uluslararası kurum ve kuruluşların baskı aygıtları olarak kullanılır olması ve devletleri tehdit eden terörizmle mücadelede eleştirilerin *ideolojik* ve tek taraflılığı ulus devlet ile uluslararası kurumlar arasında krizlere sebebiyet vermektedir.

"Terör Eylemlerinin Görsel İşitsel Medyada Sunumu: Özgürlük & Güvenlik Dengesi" başlıklı bu tezin önemi medyada görünür olmak isteyen terörün devletler tarafından sınırlandırılmasıyla basın özgürlüğünün çatışması sorunsalının kavramsal perspektifle ortaya konulmasıdır. Öyle ki, basın özgürlüğünün demokratik devletlerin vazgeçilemez bir unsuru olmasından kaynaklı ulus üstü yapıların da demokrasi üzerinden temellendiği göz önüne alındığında medyaya yönelik sınırlandırmalar demokratik ruhla özdeşleştirilerek meselenin özünden bağımsız olarak itibar kaybettiren açıklamalarda bulunulmasına neden olmaktadır. Terör eylemlerinin medyada sınırlandırma olmaksızın ve millî güvenlik riske atılmaksızın nasıl aktarılması gerekliliği terörizmle mücadelede önem arz etmektedir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun, 6112 sayılı Kanun kapsamında görsel-işitsel medya alanında düzenleyici ve denetleyici olması sebebiyle terörün medyada temsilinde medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara yol gösterici olma misyonunda kavramsal çerçeve oluşturulmasına katkı sağlamak tezin önemine yapılan bir vurgu olarak görülebilir.

Tezin Yöntemi

Bu tezde, nitel araştırma yöntemine dayalı literatür taraması yapılacak ve örnek olay incelemesinde kullanılacak örneklemler güdümlü olarak seçilerek analiz

edilmiştir. Literatür taraması kitap, dergi, makale ve tez gibi yazıların incelenmesi üzerine kurulu bir yöntemdir. Güdümlü örnekleme ise amaca uygun olarak seçilen ana evrenin tümünü kapsamamakta, sorunu en iyi temsil edecek ve açıklayacak en uygun kesimi gözlem konusu yapmaktır. *"Bir evren içinde araştırma sorununun en tipik bir biçimde gözlenebileceği bir ya da birkaç alt kesimin örnek alınmasıdır."*[1] Bu kapsamda kavramları anlayabilmek amacıyla tarihsel fikri takip yapılmaya çalışılmıştır. Kavramsal çerçeve oluşturabilmek için birincil ve ikincil kaynakların yanı sıra yasal düzenlemelerden de faydalanılmıştır. Çalışmada kullanılan görsellere Sayısal Kayıt Arşiv ve Analiz Sistemi (SKAAS) marifetiyle ulaşılmıştır.

Tezin Kapsamı ve Sınırlılıklar

Tezin kavramsal çerçevesinin inşasında kullanılan yöntem üç döneme ayrılmıştır: (1) Modern devletin gelişmeye başladığı dönemdir. Thomas Hobbes, Jean Jacques Rousseau ve John Locke'u kapsayan dönem, (2) Özgürlük-güvenlik meselesinin uluslararası sistemle entegre olmaya başladığı dönemdir. Uluslararası İlişkiler disiplinindeki idealizm ve realizmdir. (3) Medya ile terörizm arasındaki ilişkiden oluşmaktadır. Elbette tarihsel dönemlendirmeler kavramların anlaşılmasını sağladığı ve anakronizme düşme riskini en aza indirdiği için kabul görse de özgürlük ve güvenlik gibi literatürde oldukça yer tutan kavramları günümüzde hâlâ etkisini devam ettiren filozoflar üzerinden anlatmanın doğru olacağı değerlendirilmiştir.

[1] Muzaffer Sencer ve Yakut Irmak, *Toplumbilimlerinde Yöntem*, Say Yayınları, İstanbul, 1984, s. 407.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. GÖRSEL İŞİTSEL MEDYA

1.1.1. Medya

Medium sözcüğünün çoğul hali olan medya (media) kelimesi antik Latinceden gelmekte olup, ortam, araç anlamına gelmektedir. Medya, *"... en temelde, enformasyon göndermeye, almaya, depolamaya ve edinmeye yarayan bir araçtır."* [2] İnsan kendisinden bir iz bırakmak ve başka insanlarla iletişim kurabilmek için araç kullanan tek yaşam formudur, o halde medya ile insanın tarihi eşzamanlıdır denilebilir. Medyanın tarihsel gelişimi kabaca dört bölüme ayrılabilir: İlk olarak, mağara duvarlarındaki el izleri ve resimler, ikinci dönem yazının icadı, üçüncü dönem matbaa devrimi ve son olarak teknolojik çağ [*görsel-işitsel]*. Medya, gazete, kitap, dergi, telefon, telgraf, radyo, sinema, televizyon, bilgisayar ve internet tabanlı her şeyi kapsayan bir anlamı içermektedir. Geleneksel medya kavramı ile kitap, gazete, dergi, radyo ve televizyon gibi tek taraflı yayım yapan ve genel itibariyle arkasında büyük bir iş bölümü ve sermayenin olduğu yapı kastedilmektedir. Ana akım medya olarak da tanımlanan geleneksel medya, dinleyici, izleyici veya okuyucuyla eş zamanlı iletişim kurmadan mesajı tek kanaldan birden fazla alıcıya ileterek gündem belirlemeyi de kapsamaktadır. Geleneksel medya çağının radyonun yükselişiyle başlayan 1920'lerden günümüze değin devam ettiğini söylemek mümkündür. Bu çağın hâlâ devam ettiğini düşündüğümüz için bitiş dönemi belirtilmedi. İnternetin askerî ve eğitim alanından çıkarak *sıradan* insanların da kullanımına açılmasından sonra hızla hemen hemen her eve girmesiyle birlikte medyada da dönüşüm gerçekleşmiştir. Medyadaki bu dönüşüm "yeni medya" adını almıştır. Yeni medya geleneksel medyadan farklı yayın teknikleriyle iletişim sürecine karşılık gelmektedir. Dijital kodlama teknikleriyle yoğun kapasiteli, eş zamanlı, mesajın alıcısıyla etkileşimli multimedya temelli iletişim araçları yeni medya olarak tanımlanabilir.[3] Yeni medya

[2] Marshall T. Poe, *İletişim Tarihi,* (Çev. Umut Yener Kaya), Islık Yayınları, İstanbul, 2015, s.33.
[3] J. Van Dijk, *Digital Media'*dan aktaran Mutlu Binark, "Yeni Medya Çalışmaları", (Der. Mutlu Binark), *Yeni Medya Çalışmaları,* Dipnot Yayınları, Ankara, 2007, s.5.

iletişim sürecini de değiştirerek mesajı alanı da iletişim sürecine dahil etmiştir. İletinin gönderilen üzerindeki etkisinin anlık geri bildirimine imkân tanımıştır. Böylece mesajın her zamankinden daha güçlü olduğu ifade edilebilir. Yeni medya, bilgisayarlar, tabletler ve cep telefonlarına yapılan atıflar ile bu araçlar vasıtasıyla kullanılabilen sosyal medya platformları ve dijital içeriklerin tamamını kapsamaktadır. Geleneksel medyadan ayrıldığı yer, içerikleri tüketenlerle içerik üreticileri ve yayıcıların karşılıklı etkileşim halinde olma durumudur. Tek elden çıkan ve kimin nasıl ve ne şekilde aldığına bakılmaksızın yayılan içerikler yeni medya ile birlikte tüketicilerin ne zaman, nasıl aldığı ve ne tepki verdiğine göre şekillenebilmektedir.

1.1.2. Medyanın Temel İşlevleri

Medyanın işlevlerini bilgi verme, eğitim, toplumsallaşma, eğlendirme, kamuoyu oluşturma olarak sıralamak mümkündür. Kitle iletişim araçlarının işlevleri; a) Toplumsal hayatın sorunlarından uzaklaştırarak ve yeni gerçeklik inşa ederek eğlendirmek; b) Bilgi vermek. Dünyadaki gelişmeler hakkında içeriklerin oluşmasına yardım etmek. Dünya üzerindeki farklı coğrafya, siyasal ve sosyal hayatlar hakkında görüntüleri toplayarak yaşamla ilgili bilgileri erişilebilir hâle getirirler; c) Kültürel değişimi, gelişimi ve yeni kimliklerin oluşmasını sağlayabilirler; d) Toplumsallaşmaya hizmet ederler. Farklı katmanlardaki bireyler ve gruplar arasındaki etkileşimi ekrana getirerek adaptasyonu sağlarlar. Ayrıca çevresel ve sosyal değişikleri topluma aktararak hayata uyarlanmalarını ve eğitim seviyelerinin artmasını da sağlayabilirler; e) Siyasal hayata ilişkin gelişmeleri topluma bildirerek kamuoyu oluşturabilirler. Halkın siyasal katılımına ve bilincini arttırarak gerekirse geri bildirim iletişim kanallarını da kullanarak siyaset yapıcıları da yönlendirebilirler.[4] Demokratik toplumlarda medya dördüncü kuvvet olarak devlet işleyişi hakkında kamuoyuna bilgi vererek denge mekanizması işlevini görür. Medya halk ile erkler arasındaki bilgi kanalıdır.

[4] Daniel Katz, *The Two-Step Flow of Communication*'dan aktaran Ayseli Usluata, *İletişim*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.76.

Medya ile kitle iletişim araçları (KİA) kavramları birbirinin yerine kullanılabilmektedir; bu durum, iletişimin bireylerarasılığından çıkarak eş zamanlı olarak genel kitleye evrilmeye başlamasına ve medyanın toplumsallığına olan vurgusunu da içermektedir. Medyanın kelime olarak tanımını yapmak ne kadar kolaysa kavramsallığını anlatmak bir o kadar zordur. McLuhan'ın "araç mesajdır" ifadesiyle özetlediği medya, birçok kavramla da eş anlı düşünülmeyi ve birbirinin yerine de kullanılabilmeyi zorunlu kılmaktadır. Söz gelimi medyanın tarihsel gelişimden bahsederken dili ve kültürü göz ardı etmek mümkün değildir. Yazının icadıyla birlikte medya kültürel forma dönüşmüştür. Medyanın insana sağladığı aktarımın kümülatif sonucunun kültür olduğu söylenebilir. Bugünün dünyasında hiç olmadığı kadar yer tutan medya bizlerin zihin dünyasında sadece bir kelime olarak değil hayatın kendisini, sosyal-siyasallığı da barındırmaktadır. Medya toplumsal hayatı değiştirebilme gücüne sahip olduğu gibi, insanlar arasındaki iletişimi sağlamasından dolayı bireyselliğin dönüşümüne de katkı sağlar; bu eylem haline medyanın yakınsılaştırarak geleceğe yönelik eylemleştirmesi denilebilir. Eylemleştirme, inşa sürecinin ilk adımıdır. Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte medya, iletileri daha uzun süreli yaymaya devam edebilmektedir. İnsanoğlunun gelişiminin altında yatan karşılıklı iletişim halinde olmasıdır, medyanın kültürel aktarım yaparak ve "yeni" olanı da dolaşıma sokarak medeniyetlerin inşasına katkı sağlayan en önemli *icat* olduğunu söylemek mümkündür.

Medya, toplumları yönlendirme, itaat ve/ya *kendi menzilini* sağlamlaştırma amacıyla kullanılan en etkili araç olarak hâlâ gücünü korumaya devam etmektedir. Hâlâ kelimesini kullanma sebebimiz teknolojinin hızla evrildiği ve insanların geleneksel medyadan -TV ve radyo- etkilenmediğine yönelik bakış açısına atıf yapmaktır. Geleneksel medya gündem belirleme gücünü muhafaza etmektedir; çünkü erişilebilir, *güvenilir,* bilindik yüzler -kanaat önderleri- ve siyasetçiler TV'de daha çok yer almaktadır. Bu durum medya ile siyasetçiler için kendilerini ifade edebilme, tabanını genişletme ve var olan konumlarını korumak gayesiyle işlevsel olmaya devam etmektedir. Medya, devletin sınırları içinde bulunan ve geleneksel medyayı tüketen halk kitleleri için ise kanaat önderleri ve siyasal hayata ilişkin kendi görüşlerine yakın olan siyasetçileri daha çok dinleme ve izleme fırsatı sunmaktadır. Geleneksel

medyanın *görece güvenilir kaynak*lardan bilgi akışı sağladığına olan inançtan dolayı KİA'nın etkinliği devam etmektedir.

Devlet ve medya arasındaki ilişki organizmanın iki unsuru kalp ve beyin arasındaki ilişkiyi sağlayan sinir sistemi ve damarlar gibidir. Beyin, mutlak aklın ve gücün simgesi ise kalp, heyecan, kültür ve inançtır; beyin erk, kalp halktır. Medya âdeta kanı bir uçtan öteki uca taşıyan damarlar olarak iletileri alıcılara ulaştırır; fakat bu o kadar da salt ileti değil, değişimin ta kendisidir. İletişimin eyleme yönelik etken bir durum olduğu göz ardı edilmemelidir. *"Modern sanayi toplumunun sosyal, siyasal ve ekonomik entegrasyonu, çok az sayıda topluluğun bağımsız bütünlüğünü koruyabileceği bir sistem yaratmıştır. Bizler, Leviathan*[5]*'ın parçasıyız ve onun sinir sistemi de telekomünikasyondur. "Geniş dünyanın" kamu tarafından paylaşılan bilgisi bu sinir sisteminin bize ilettiğidir."*[6] Elbette KİA'yı tüketen bireyler her daim aktif durumda olmak durumunda değildir. Yaşadıkları dünyanın en acımasız yanlarına medya ile maruz kalan bireyler hayatla bağlarını da gelecek umutlarını da kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilmektedir. Şiddet, cinayet ve tecavüz gibi *üçüncü sayfa haberleri* olarak tanımlanan haberlerle sürekli gündemleri meşgul olan insanların hayata bakışlarının *vasat dünya sendromu* çerçevesinde olması kaçınılmazdır. Demokratik toplumlar bilinçli özneyi var kabul ederek erk değişimini halka dayandırmaktadır. İnsanlara toplumsal sorunların etnik azınlıklardan, düşük gelir grubundaki bireylerden, mültecilerden, "ortalığı karıştıran okumuşlardan" veya başka ülkelerin müdahalelerinden ve hatta "UFO"lardan kaynakladığı mesajını üreten medya sistemi insanların algılarında değişikliğe sebebiyet verebilir. Sürekli felaket haberlerine maruz kalan insanların dış dünyayla ilişkileri korku, kaygı ve endişe üzerine kurulur. Medyanın sürrealite inşası ile normalde demokratik katılımla ve toplumsal hayata dahil olma süreciyle çözülebilecek gündelik hayattaki sorunların

[5] Thomas Hobbes'un (1651) devleti şefkatli bir canavar, Tevradik Leviathan canavarı olarak tanımladığı ütopik incelemesi: "Yurttaşları yabancıların istilasından koruyabilmenin, birbirlerine zarar vermelerini engellemenin, kendi sanayilerini ve yeryüzünün meyvelerini güvence altına almanın yolu bütün gücü ve kudreti bir tek insan ya da insanların meclisine vermektir… Yurttaşlar birbirlerine 'Ben haklarımdan vazgeçiyorum ve tüm haklarımı bu insana ya da insanların meclisine veriyorum' demelidirler. Böylece bütün güç ve kudret tek bir insanda toplanır. Bu devlet ya da Latince 'civitas' olarak adlandırılır. Bu büyük Leviathan'ın doğması demektir." Michael Morgan (Der.), *Medyaya Karşı: George Gerbner*, (Çev. Güneş Ayas, Veysel Batmaz ve İsmail Kovacı), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014, s. 338-9.
[6] a.g.e., s.338-9.

irrasyonel yollardan çözülebileceği imajı güçlenebilir.[7] Böylece bireyler yönlendirilebilir, itaat eden, karar alamayan pasifize bireyler olarak kitleleşirler. Medya toplumun yapısına müdahale edebilir, bireyler ya da gruplar inşa edebilmesi de işlevlerinden biridir.

1.1.3. Radyo

Medyayı türlerine göre yazılı, görsel-işitsel ve yeni medya olarak sınıflandırmak mümkündür. Yazılı medyanın tarihi, Sümerlerin tabletlerini de Mısır hiyerogrifilerini de kapsamaktadır. Konunun bu denli geniş olması nedeniyle bağlamdan kopmamak adına sadece görsel-işitsel medya anlatılacaktır.

"Radyo kelimesi, radyodifüzyonun konuşma dilindeki kısaltılmış olarak kullanılan şeklidir."[8] Radyo yayını *radio broadcasting (ing.) radio diffussion (Fr.), hörren (Alm.),* elektromanyetik dalgalara dayalı sesin iletilmesidir. İletilen ses frekanslarının radyo alıcılar aracılığıyla insanlar tarafından dinlenme sürecidir.[9] Radyoyla yazılı iletişimden sesli iletişime geçildiği ve tabii olarak birden fazla alıcıya hitap edildiği için kitle iletişime geçildiği söylenebilir. Radyodan önce kullanılan plakları da KİA olarak tanımlayan yaklaşımlar vardır. Ancak radyo alıcısının olduğu her yerde yayına erişimin kolay olması ve anlık güncel bilgilerin aktarılabiliyor olması radyonun kitle iletişim araçlarının atası olarak nitelendirilmesini sağlamıştır. Uzak konumlara haberlerin ulaştırılması fikri eski olmasına karşın yayınların başlaması 20. yüzyılda gerçekleşmiştir. *"Radyo telsizinin ilk yayına başlamasının 1920'lerde olmasına karşılık, bu konuda yapılan çalışmaların çok eskiden, 1860'lı yıllarda başladığını belirtmek gerekir."*[10] Esasında radyonun tek bir mucidi yoktur. Radyo, telsiz teknoloji gelişiminin kitlesel nihai sonucudur. Radyonun teknik gelişiminde *David E. Hughes (1879), Heinrich R. Hertz (1887), Nikola Tesla (1893), Oliver Lodge (1894), Jagdish C. Bose (1894) ve Alexander Popov (1895)* gibi isimlerin katkısı

[7] Ünsal Oskay, *İletişimin ABC'si*, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2016, s. 58.
[8] Cengiz İ. Taşer, *Radyonun Organizasyonu ve Özerkliği*, TRT Basılı Yayınlar Müdürlüğü Yayınları: 5, Ankara, 1969, s. 9.
[9] Aysel Aziz, *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı (Giriş),* Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2013, s.36.
[10] A. Aziz, 2013, s.37.

bulunmaktadır.[11] Telsiz aracılığıyla ilk haber aktarımını farklı ülkelerden ve bağımsız olarak Marconi ve Popoff gerçekleştirmişlerdir.[12] Marconi sesi deniz aşırı aktarmayı 1901 ve 1902 yıllarında başarmıştır. Telsizle sesin aktarımını İngiltere Cornwall ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Newfoundland arasında gerçekleştirmiştir.[13] Marconi 1896'da ürünün patentini alarak kıyı ile gemi arasındaki iletişimde kullanılmak üzere ürettiği teknolojinin ticari faaliyetini yapmıştır. Ancak bugünkü anlamıyla ticari kaygıyla radyo istasyonlarının kurulması 1920'lere kadar gerçekleşmemiştir.[14] Ticari olmayan yayınlar ilk olarak ABD'de başlamıştır ve 1920'lerden sonra salt bireysel iletişim ile deniz haberleşme ağından çıkarak ticari amaçlı kullanılmıştır.

ABD'de Radyo Yasası'ndan sonra yayınlar düzenli hâle gelmekle kalmayıp frekans kullanımları da düzenlenerek Titanik faciasında oluşan bilgi kirliliğinin ve askerî haberleşmelerle kesişen yayınların da önüne geçilmiştir. Eğitim amacıyla radyo kullanımı 1917 yılında ABD'de başlamıştır. 1921'de Wisconsin Üniversitesi eğitim yayınlarını normal yayın programı olarak aktarmaya başlamıştır.[15] Böylece radyonun kamusal eğitim misyonuna kavuştuğu söylenebilir. Kültür misyonuyla radyo toplumların değişimde önemli rol oynamıştır. Bugün KİA'nın toplumlar üzerindeki eğitici ve dönüştürücü gücüne yönelik tartışmaların kökeni radyodur denilebilir. Radyonun haber yayınlarına yer vermesinin yine ABD'de 1916 yılında De Forest tarafından New York'ta Başkanlık seçimlerine ilişkin bilgileri aktarmasıyla başladığı söylenebilir.[16] Belki de bu seçimler üzerindeki etkisi medya etki araştırmalarını ortaya çıkartmıştır. Söz ve müzik yayınları ilk olarak ABD'de başlamış olsa da radyonun gücünün ve propaganda aracı olarak da kullanılabileceğinin farkına varan diğer ülkelerde de radyo hızla yaygınlık kazanmıştır. Radyo programlarının içerik üreterek hazırladığı müzik, sesli tiyatro gibi yayınları 1920'lerden sonra başlamış olmasına karşın 1916'da ABD'de tenor Caruzo'nun konseri canlı olarak iletilmiştir.[17] Radyonun

[11] M. T. Poe, 2015, s. 255-6.
[12] C. İ. Taşer, 1969, s. 13.
[13] A. Aziz, 2013, s.38.
[14] M. T. Poe, 2015, s. 255-6.
[15] Ünsal Oskay, *Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon,* Sevinç Matbaası, 1971, s.13.
[16] A. Aziz, 2013, s.39.
[17] a.g.e., s.39.

tam anlamıyla propaganda aracı olarak kullanımı I. Dünya Savaşı'ndan sonra olmuştur. Almanya'da cephedeki askerlerin moralini arttırmak için 1917'de yayınlar yapılmıştır. [18] Radyo yayınları yaygınlık kazandıktan sonra eğlendirici, bilgi verici, propaganda yayıcı, moral verici, etki eden radyo yayınlarını ev içi kamusal alanın inşası olarak düşünmek mümkündür.

Radyo 1920'li yıllardan önce daha çok *amatör ruhlu* bir uğraş olarak kullanılıyordu. Frekansların kullanılmasıyla ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktaydı; ancak Titanik faciasından sonra ABD'de 1912 tarihli Radyo Yasası ile düzenleme getirilmiştir. Radyo ile ilgili yasal düzenlemeler başlı başına çalışılması gereken geniş bir konu olmasından kaynaklı bu tezin kapsamı dışındadır. Ses dalgalarının belirli bir amaca yönelik olarak kullanılmasından ve program dâhilinde sistematikleşmesinden sonra radyo, kültürel, siyasi ve "uluslaşma" [bir olma] gibi kavramların anlamlarını da işlevlerini de değiştirmeye başlamıştır. Özetle radyo yayınlarının kronolojisi şu şekilde yapılabilir; amatör uğraş olarak yayıncılık, ticari amaçlı yayıncılık, devlet eliyle yayıncılık, devletin müdahil olduğu "özel" yayıncılık, yasal çerçevelerin belirlediği müteşebbis yayıncılık. Radyo yayın içeriklerinin ülkelerin siyasallığına göre biçimlendiği unutulmamalıdır. Demokratik yönetimlerdeki yayıncılık ile totaliter ülkelerdeki yayın faaliyetleri ve kullanım amacı farklıdır. Ticari kaygılarla yapılan yayıncılıkta içeriklerin dikkat çekici ve rekabete dayalı olması radyonun olumlu anlamda toplumsallığına hizmet etmiştir. Belki de radyo özelinde iletişim araçlarını yaygınlaştıran toplumun bir parçası haline getiren ticari kaygı üzerine kurulu yayıncılık faaliyetidir.

1.1.4. Televizyon

Televizyon ses ve görüntülerin elektromanyetik dalgalara dönüştürülerek bir alıcı vasıtasıyla yapılan iletişim sistemidir. Kavram olarak ise, *"Radyodifüzyon kavramı, 'program yaparak' ve Hertz dalgaları aracılığı ile yapılan radyo yayınlarını ifade eder."*[19] Televizyon ile radyonun aynı yayın tekniğine sahip olmasından dolayı

[18] A. Aziz, 2013, s. 39.
[19] İ. C. Taşer, 1969, s. 8.

her ikisini de radyodifüzyon olarak adlandırmak mümkündür.[20] Fotoğraf teknolojisinin gelişmesinden sonra hareketli resim ve nihayet sinemadaki gelişmeler televizyonun öncülleridir. Bu nedenle televizyon, radyo gibi tek bir kişiye indirgenemez bir sürecin sonucudur. *"Paul Nipkow (1884), Vladimir Zworykin (1923), John Logie Baird (1925) ve Philo Farnsworth (1927) isimlerinin hepsi "Televizyonun Mucidi" unvanına (tabi böyle bir unvan mümkünse) layıktır."*[21]

Televizyon teknolojisinin gelişimindeki ilk teknik buluş İrlandalı telgrafçı Andrew May'in 1873 yılında hayata geçirmeyi başardığı ışık dalgalarının elektrik akımıyla aktarılmasına imkân veren selenyum isimli kimyasal maddenin akımlar karşısında dirençli olduğunu bulmasıdır.[22] Bu keşiften sonra resimlerin disk içinde hareket ettirilerek, devamlılık sağlanarak yani bir hikâyeye yolculuk anlamına gelen ve iletme özelliği de olan *"döner disk*"in icadıyla birlikte televizyon için en önemli adım atılmış oluyordu. İlk televizyon deneyi 1900'lerde Fransa'da Rignoux ve Fournier tarafından yapılmıştır. 1923'te Zworykin televizyon tüpünü üretmiş ve patentini almıştır. 1925'te Jenkins televizyonu mekanik set haline getirmiştir. Yayın denemeleri ise 1926-1927 yıllarında Alexanderson, Farnsworth ve Baird tarafından gerçekleştirilmiştir. İlk televizyon yayını 1927 yılında Bell Telephone Company şirketince Washington-New York arasında gerçekleştirilmiştir.[23] Bu gelişmelerden bir yıl sonra Baird, gönderi menzilini artırmayı başarmıştır. Bu gelişmelerden sonra Londra-New York arasındaki yayının başarılı olmasıyla 1928 yılı itibariyle kıtalararası yayıncılık da başlamış oldu.[24] Televizyonun gelişimi 1923'te televizyon tüpünün icadının nihai sonucu olarak 1931'de siyah-beyaz çalışan televizyonla sonlanmış olmasına karşılık renkli televizyonun icadı 1950'leri bulmuştur. *"İlk ticari televizyon yayınları 1930'lara kadar gerçekleşmemiş, yayınların yaygın bir şekilde benimsenmesi ise 1950'lere kadar olmamıştı."*[25] Aysel Aziz'e göre ilk düzenli

[20] İ. C. Taşer, 1969, s. 9.
[21] M. T. Poe, 2015, s. 256.
[22] A. Aziz, 2013, s. 47.
[23] Ünsal Oskay, 1971, s. 17.
[24] Raymond Spotiswoode ve Bernard Happe, "Televizyonun Tarihi", (Çev. Mehmet Kesim), *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi,* Cilt:2, Sayı:2, 1979, s. 215.
[25] M. T. Poe, 2015, s. 256.

televizyon yayınları sırasıyla 1936 yılında İngiltere'de, 1939 yılında ABD'de, yine aynı yıl içinde Sovyetler Birliği'nde başlamıştır.

Televizyonun hane halkına girmesi radyo kadar kolay ve hızlı olmamıştır. Bunun nedeni pahalı bir meta olmasına karşın televizyon teknolojisinin tüketici alışkanlıklarını dönüştürebilmesi için zamana ihtiyaç vardı. İnsanların radyo dinleme ve sinemaya gitme alışkanlıkları gündelik hayat pratikleri içinde önemli yer tutmaktaydı. Televizyonun yaygınlaşması 1947-1952 tarihleri arasındaki yoğun cihaz üretimiyle ancak sağlanabildi. *"Televizyon cihazı üretimi bu dönemde 178.000'den yaklaşık 15 milyon adede yükseltilmiştir; bir sonraki yıl ise bu sayı 20 milyona çıkmıştır."*[26] Cihaz üretim kapasitesinin artmasının yanında program içeriklerinin zenginleşmesiyle TV kitlesel tüketilir nesne haline gelmiştir.

Televizyon kültürü 1950'li yıllardan itibaren kültürel hayatı etkilemeye başlamıştır. Ses ve görüntüye dayalı iletişimin yazılı basından farkı TV alıcısının olduğu her evde herkese hitap edebiliyor olması, okuma bilmeyen toplumlarda da yaygınlık kazanması ve herhangi bir uğraşı gerektirmeden erişebilir olmasıdır. Televizyonu kültürel hayatı yönlendirmedeki gücünden dolayı kumanda merkezi olarak da yorumlayan Postman, diğer kitle iletişim araçlarının içeriğinin dahi televizyondan öğrenildiğini belirtir.[27] Medya tüketim alışkınlarımızı belirleyen televizyonun kültür olgusunu değiştirmesi bu şekilde gerçekleşmektedir. Ertesi gün toplumsal hayatta konuşulandan bihaber olmamak ve dışlanmamak ancak televizyonu takip etmekten geçmektedir. Böylece televizyon toplumsallaştırıcı olmaktadır.

Televizyon ve radyo, propagandanın kitlesel olarak tek bir elden çıkması suretiyle *tek tipleşme, safları sıkılaştırma ve kitle kültürü*nün oluşmasında insanlık tarihindeki medyalardan çok daha etkili hâle gelmiştir. Bu teknolojiyi salt propaganda makineleri olarak görmek eksik yaklaşım olabilir. İdeolojik dönüşümleri de içine alan kültürel *değiştirici*nin görünür yüzü olan kitle iletişim aracı olarak da görülmelidir.

[26] Asa Briggs ve Peter Burke, *Medyanın Toplumsal Tarihi Gutenberg'den İnternet'e*…, (Çev. Ümit H. Yolsal ve Erkan Uzun), Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2011, s. 262.
[27] Neil Postman, *Televizyon: Öldüren Eğlence,* (Çev. Osman Akınhay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2020, s. 101.

Daniel Lerner, Ortadoğu ülkelerinde yapmış olduğu radyo araştırmasında[28] KİA'nın moderneştirici etkisinin göz ardı edilemeyeceği ortaya koymuştur. Modernleşmenin kopuş anlamına geldiği göz önüne alındığında televizyondaki "yeni" imgeleri tüketenlerin zihin dünyası çoktan değişmeye başlamıştır.

Televizyon yayınlarının gelişimini gruplandıran A. Aziz, 1938-2000 yılları arasında beş dönemden bahseder; 1938-45 arasını deneme veya başlangıç, 1945-60 arasını gelişme yahut olgunluk, 1960-80 dönemini altın çağ, 1980-2000 dönemini uydulaşma, 2000 sonrasını ise sayısal karasal yayıncılık olarak tasniflendirmektedir.

1.2. TERÖR

1.2.1. Terörün Tanımı

Kavramları, kültürel geçmişiyle birlikte günümüz anlam dünyasında idrak edebilmek, neden ve nasıl kavramsallaştığını zihin dünyamızda içselleştirmek için kavramların etimolojik kökenlerini irdelemek gerekmektedir. Bu minvalde Latince kökenli olan terör kelimesi, *"terreo; korkutmak, dehşete düşürmek; korkutup kaçırmak, caydırmak"*[29] fiilinden türetilmiştir. Dilimize Fransızcadan (Terreur) geçen terör, "*yıldırma, cana kıyma ve malı yakıp yıkma, korkutma, tedhiş; terörist, bir siyasi davayı kabul ettirmek için karşı tarafa korku salacak, cana ve mala kıyacak davranışlarda bulunan kimse, yıldırmacı, tedhişçi; terörizm, siyasi bir amaca ulaşmak için yıldırma hareketlerini düzenli bir biçimde kullanma, tedhişçilik."*[30] olarak tanımlanmıştır. İngilizcede ise, *"terör (terror), dehşet; korkunç şey; dehşet saçan şey veya kimse"* olarak tarif edilirken *"terörist (terrorist), tedhişçi, herkese dehşet salan kimse; Fransız İhtilâli sırasında tedhiş mahkemesi taraftarı; Çarlık Rusya'sında*

[28] Daniel Lerner'ın "The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East (Geçip Gitmekte Olan Geleneksel Toplum: Ortadoğu'yu Modernleştirmek) kitabının konusu Ortadoğu ülkelerindeki modernleşme sürecidir. Bu süreci tanımlamak için 1950'li yıllarda Türkiye, Mısır, İran, Lübnan, Suriye ve Ürdün'de yapmış olduğu alan çalışmalarından faydalanmıştır. Bkz. Seriye Sezen, "Balgat: Modernleşme Kuramının "Örnek" Köyünden Postmodern Karmaşaya", *İDEALKENT*, Cilt 5, Sayı: 11, s. 304.
[29] Erdal Alova, *Latince Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınları, İstanbul, 2013, s. 595.
[30] Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, 4. Akşam Sanat Okulu Matbaası, Ankara, 2005, s.1961.

tedhişçi; terörizm (terrorism), tedhişçilik, yıldırma siyaseti; terrorize, tedhiş etmek, yıldırmak" şeklindedir.[31]

Suat İlhan'a göre, *"En kısa tanımı ile terör, örgütlü ve kuralsız şiddet hareketidir."*[32] 3173 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nda terörün tanımı şu şekilde yer almaktadır; *"Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir."*[33] Söz konusu hüküm; terörün yöntemlerini, amaçlarını ve niteliklerini tereddütte yer bırakmayacak şekilde sıralamış ve sonuç olarak kapsamlı bir terör tanımına yer vermiştir.

1.2.2. Terörizm Kavramı

Terörle mücadele tek bir devletin üstesinden gelebileceği bir konu değildir. Dünyada maalesef terörizm konusunda henüz üzerinde mutabık kalınmış ortak bir tanım yapılamamıştır. "*Terörizm; yasadışı stratejik ve siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için bir grubun veya devletin, hedeflenen kitleyi yıldırıp, korkutarak, planlı ve bilinçli biçimde şiddet kullanması ya da kullanma tehdidinde bulunmasıdır."*[34] Birleşmiş Milletler'in terörizm tanımına göre terörizm belirli bir hedefi yerine getirmek amacıyla politik destekli gizli örgütler veya gruplarca planlan masumlara yönelik şiddet uygulamasıdır. ABD Federal Kanunlarında terörizm, politik yardımların olduğu devleti, devlete ilişkin olan veya olmayan örgütleri veya sivil halkı yıldırarak eylemde bulunmaya zorlamak maksadıyla mülkiyete ve kişilere karşı

[31] Robert Avery, Serap Bezmez, Anna G. Edmonds ve Mehlika Yaylalı (Ed.), *İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü*, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1990, s. 1012.
[32] Suat İlhan, *Terör: Neden Türkiye?,* Alfa Yayınları, İstanbul, 2008, s. 46.
[33] Terörle Mücadele Kanunu, (12/4/1991), *T.C. Resmî Gazete,* 20843, 12 Nisan 1991.
[34] Erhan Arda (Ed.), *Sosyal Bilimler El Sözlüğü*, ALFA Yayınları, İstanbul, 2003, s. 581.

kanunsuz güç kullanımı olarak tanımlanmıştır.[35] Şiddet temeline dayalı sistematik saldırıları da kapsayan tanımlarda dikkat çekici unsur ise devletlerin başka devlete yönelik terörizmi desteklemesidir. Terörizmin ülkeler arasındaki mücadele aracı olarak kullanılması tanımlanmayı da güçleştirmektedir. Bu durum terörizmle mücadelede yöntemlerin farklılaşmasına neden olmakta, ülkeler ve ulus üstü yapıların ülkelerin mücadele yöntemlerine yönelik kendi politik duruşlarına dayalı eleştirileri neticesinde terörizmle mücadeleyi olumsuz etkilemektedir. Terör türleri eylem ve amaçlarına göre sınıflandırılmaktadır: Devlet terörü, devlete karşı terör, siber terör, biyolojik terör, uluslararası terör, ideolojik, etnik ve din temelli terör.

Terör toplumsal ve siyasal hayatı kendi görüşlerine uygun bir şekilde yeniden kurgulamak amacıyla toplum bireylerinde panik, korku ve umutsuzluğu ortaya çıkartarak devlete olan güveni sarsmayı hedeflemektedir; sosyal hayattaki nizamı bozarak teröre tepki gösterebilecek olan toplumun kuvvetini ortadan kaldırmayı amaç edinen kişi veya grupların eylemleridir.[36] Görüldüğü üzere terör sadece devlete yönelik şiddete dayalı bir hareket değildir. Toplumu atomize etmeyi amaçlayan terörizm, propaganda faaliyetlerinde de bulunmaktadır. Terör, birey ile devlet arasındaki ilişkiyi de aşındırmayı hedefler. Ahmet Taner Kışlalı ise terörizmin tanımını devlet ve birey arasındaki siyasal krize dikkat çekerek yapar, *"Terörizm, "zayıf" olanın seçtiği bir tür "siyasal şiddet" biçimidir. Terörist -zayıf olduğu için- kendini gizler. Beklenmeyen bir anda ve beklenmeyen bir yerde "vurup kaçmaya" çalışır. Çünkü devletin güvenlik güçleri, sayıca ve silahça kendisinden üstündür."*[37] Propaganda ile toplum üzerinde kendilerinin haklı olduğunu ve devlet aygıtının adil olmadığı için şiddete başvurdukları fikrini inşa etmeyi amaçlayarak toplumun terörizmi kanıksamasını ve hatta örgüt tabanını genişletmeyi hedeflemektedir. Terör eylemlerinin tamamı yerleşik düzene başkaldırıdır. Eylemleriyle devletin zannedildiği kadar güçlü olmadığını, istemeyerek sisteme ayak uydurmuş memnuniyetsiz kişi ve toplulukları fikrî ve fiziksel özgürlüklerine kavuşturacak *fitil* işlemi oldukları mesajını

[35] Sue Mahan ve Pamala Griset, *Terrorism in Perspective'*den aktaran Ramazan Gökbunar ve Ali Rıza Gökbunar (Ed.), *Terör Ekonomisi,* BETA Yayınları, İstanbul, 2010, s. 8-9.
[36] Uğur Özbek, *İfade Özgürlüğü Bağlamında Terör Örgütünün Propagandası Suçu,* Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 19.
[37] Ahmet Taner Kışlalı, *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma,* İmge Yayınları, Ankara, 1995, s. 38.

verirler.[38] Medya bu mesajı yayan yegâne sestir. *"Terörizm, gelişmiş kitle iletişimi ağından da yararlanarak bir davaya ya da siyasal bir anlaşmazlığa dikkat çekmek için başvurulan radikal bir duyuru yöntemidir."*[39] Terör örgütleri için medya hayati önemdedir çünkü eylemlerini ve amaçlarını kitlelere duyurmadıkları müddetçe var oluşlarının amacı kalmaz.

11-13 Aralık 2018 tarihleri arasında Polis Akademisi, Avrupa Birliği üye devletleri, Avrupa Birliği Kolluk Eğitimi Ajansı (CEPOL) ve Türk paydaş kurumlarının katılımıyla gerçekleştirilen "Radikalleşmenin Önlenmesi ve Terörizmin Olgusu Çalıştayı" neticesinde yayımlanan raporda terörizmin ortak bir tanımının olmasının şu faydaları sağlayacağı ifade edilmiştir. Teröre yönelik bütüncül yaklaşımın olması için uluslararası bir mücadelede yöntem geliştirebilmek, uluslararası eylemi ve hassasiyeti sağlayabilmek, uluslararası anlaşmaları düzenleyebilmek ve icra edebilmek, suçluların iadesinde fikirsel ayrılıkların olmaması, uluslararası kabiliyeti geliştirmek, faillerin veya mensupların etkin cezalandırılabilmeleri, örgütlerin meşrulaşmasını engellemek ve amaçlarına ulaşmak için şiddet dışı yollara teşvik etmek amacıyla tanımlamanın önemine işaret edilmiştir.[40] Terörizm; yasadışı stratejik ve siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için bir grubun veya devletin, hedeflenen kitleyi yıldırıp, korkutarak, planlı ve bilinçli biçimde şiddet kullanması ya da kullanma tehdidinde bulunmasıdır.

Terörizm, devlete karşı ve devlet tarafından da uygulanabilen bir siyasi protestonun şiddet içeren bir gösterisidir. Sebeplerini ekonomik, siyasal, dinî, kültürel, etnik ve ideolojik olarak sıralamak mümkündür. İdeolojik ve din kökenli terör hareketleri ekonomik eşitsizlikleri öne sürerek destekçilerini arttırmakta iken ayrılıkçı harekete dayalı terör, sistemsel anarşizm ve adil olmayan devlet argümanını kullanmaktadır. Terörizmin tanımında her ne kadar farklılıklar olsa da benzerlikleri çok daha fazladır; çünkü amaç ve yöntem hemen hemen aynıdır. Siyaset bilimci Alex

[38] Doğu Ergil, "Terörizmin Mantığı ve Hedefi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Cilt 46, Sayı:1, 1991, s.176.
[39] a.g.e., s.172.
[40] Andrew Gunn ve Ahmet Demirden (Haz.), *Radikalleşmenin Önlenmesi ve Terörizmin Olgusu (Rapor No: 24),* Polis Akademisi, Ankara, 2019, s. 21.

P. Schmidt terörizm tanımlanmalarında 20 ortak hedef ile 22 ortak özellik olmak üzere 140 farklı tanım olduğunu söylemektedir. Tanımlamalardaki en çok kullanılan beş ögeyi şiddet ya da zorlama, dehşet-korku temelli, bir siyasal hedef güdülmesi, tehdit, topluma yönelik psikolojik etki ya da terörist veya kurbanlar dışındaki tepkiler olarak ifade etmektedir.[41]

Terörizmde genel kabul görmüş bir tanımlama olmamasının sebeplerinden en başat olanı ülkelerin başka ülkeler üzerinde kendi menfaatleri doğrultusunda terörü kullanmaları ve ideolojik yaklaşımlarının farklılaşmasıdır. Örneğin, Türkiye için terör örgütü olan (YPG) bir başka ülke için müttefik olarak görülebilmektedir. Terörizmin tanımlanmasındaki en büyük handikap kompleks bir yapı olmasından kaynaklanmaktadır. Terörizme yüklenen değer yargılarından kaynaklı tanımlamaların kavramsallaştırmayı zorladığı bir gerçektir, bu durum şiddet kullanımının *zalim kadar mazlum* tarafından da savunma aracı olmasından kaynaklanmaktadır. Şiddeti kullanan her yapı için gerekçeler vardır ve kendi açılarından meşruluğu da barındırmaktadır. Bu anlamıyla hak ve haksızlık üzerine kurulu şiddet kullanımında kesin yargıda bulunmanın zorluğu tanımlama kadar göreli olabilmektedir. Göreli olanın aynı zamanda şartlara göre değişebileceği gerçeğinden hareketle terörizm tanımlaması *ideolojiktir* denilebilir.[42] Terör ve terörizm arasındaki en can alıcı ayrım, uygulanan şiddetin amacının olup olmamasıdır. Her şiddet içerikli, hayatın akışına ters gelen olayları terörizmin parçası gibi değerlendiremeyiz. Terör kelimesi günlük hayatta birçok farklı durumlarda kullanılmaktadır; trafik terörü, yemek terörü, çocuk terörü gibi mizansellik içeren anlamlar da kazanmıştır. Bu kullanımların terörizm kapsamında değerlendirilemeyeceği çok açıktır. O halde terörizmin bir diğer ayırıcı unsuru, belirli amacı olması ve bu hedefin ideolojik yapı ile harç edilmesidir. Terörizmin siyasal şiddet örüntüsü olmasından dolayı devlete yönelik olsa da toplum fertleri de şiddetten etkilenmektedir. Terörün korku ve yıldırma amacı gütmesinin sebebi ise devleti isteklerine boyun eğdirmektir. Siyasal istençlerini dayatma veya kabul ettirmenin devletlerin de başvurduğu bir yöntem olmasından dolayı "devlet terörü" olgusu da gündeme gelmektedir. Böylece terörizmin tanımlanmasındaki bir

[41] Doğu Ergil, "Uluslararası Terörizm", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* 1992, s.140.
[42] a.g.e., s.140.

diğer sorun ortaya çıkmaktadır, *"terörizmin altını çizdiği ya da ortaya çıkardığı öze ilişkin siyasal sorunlar, genel olarak şiddetin ortaya çıkardığı sorunlara denktir."*[43] Devletin tek meşru şiddet kullanım hakkına sahip olduğu durumla devlet teröründe ya da baskı aracı olarak kullanılan şiddet pratiği birbirine karıştırılmamalıdır.

Modern anlamda kullandığımız terörizm ifadesi Fransız Devrimi'nden sonra uygulanan sindirme politikaları neticesinde salt devlete karşı değil devletin de kullandığı bir siyasallık kazanmıştır. Bugün kullanılan mana itibariyle terör kelimesinin Fransız Devrimi'nden sonra yaygınlık kazandığı konusunda görüş birliği vardır ve Devrim akabindeki 1793 Mart ile 1794 Temmuz'u arasındaki dönem *"terör rejimi (dönemi)"* olarak isimlendirilir.[44] Bu durum tanımlamadaki bir diğer sorunun temelini oluşturmaktadır: Devlet terörünün terörizm kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorunsalı. Tanımlama devletler arasındaki çıkar çatışmalarına göre yapılmaktadır. 1789 Fransız Devrimi sonrası terör kelimesi Fransız Petit Robert sözlüğünde şöyle tanımlanmıştır: *"Bir toplumda bir grubun halkın direnişini kırmak için yarattığı ortak korku".* Terörizmin sınırı yoktur. Amaçlarını gerçekleştirmek için her türlü yola başvururlar. *"Kitle iletişim araçlarını kullanarak sorunlara dikkat çekmeye çalışırlar ve bunun için de en kanlı yolları seçmeye özen gösterirler."*[45] Kanlı şiddet eylemleri korku ikliminin inşası için kullandıkları yöntemlerden en etkili olanıdır. İktidarda olanların kendilerine rakip olarak gördükleri başka örgütleri siyasal parti ya da sivil toplum kuruluşlarını sistematik korkutma, yıldırma, hedeflerinden vazgeçirtme amacıyla yaptığı baskılar olarak ifade edilebilir. Örnek olarak, Hitler, Mussolini ve Stalin'in uygulamaları gösterilebilir.[46]

Terörizm şiddetten beslenmektedir, bu şiddet sembolik anlamda kullanılmaktadır. Şiddetin korku iklimini oluşturmasına ek olarak devletin koruma refleksiyle cebri arttırması da hedeflenmektedir. Bu sayede terör örgütleri devlete karşı

[43] David Miller vd. (Haz)., *Blackwell'in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi II,* (Çev. Bülent Peker ve Nevzat Kıraç), Ümit Yay. Ankara, 1995, s. 361.
[44] Walter Laqueur, *Terrorism'*den aktaran Atilla Yayla, "Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Cilt 45, Sayı: 1, 1990, s. 335.
[45] E. Arda, 2003, s. 581.
[46] Bülent Dâver, "Demokrasinin Temel Prensipleri ve Terörizmle Mücadelede Bu Prensiplerin Önemi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 41, Sayı:1, 1986, s. 94.

eylemlerinin meşru olduğunu ve yurttaşlara "şiddet" uygulayanın devlet olduğunu iddia ederek kendilerine var oluş zemini bulmaya çalışmaktadırlar. Teröristler, kitle iletişim araçlarında daha fazla yer almak suretiyle görünürlüklerini arttırarak destekçilerini artırmak ve örgüt mensuplarına motivasyon kazandırmak amacını gerçekleştirirken halkta da devletin aciz ve *ceberrut* olduğu imajına vurgu yapmayı amaçlarlar.

Terörizmin belirli bir amaca yönelik şiddet olduğu vurgulanmıştı. Bu minvalde düşünüldüğünde terörist eylemlerin amacının mümkün olduğu kadar çok insanı öldürmek olduğu sanısı hâsıl olabilir fakat eylemlerdeki asıl amaç toplumu, korku ve ümitsizliğe sevk ederek taleplerinin yerine getirilmesi için devlete baskı uygulamaktır.[47] Terörizmin amaçları kendi varoluşuna atfı da barındırmaktadır. İdeolojisini yaymak ve meşru oluşum olabilmek amacıyla örgütlenir ve eylemler yapar. Terör en nihayetinde medeniyete yönelik gayriinsani yöntemleri kullanarak toplumu oluşturan ideolojilere saldırarak toplumsal çözülmeyi başlatmayı hedeflemektedir. Ergil, terörün hedeflerini şu şekilde sıralamaktadır: Çoğunluğun tercih ve yöneliminin terörizm için bir önemi yoktur; azınlıkların otoritesini kurmak, tutuklanmış kişilerin serbest bırakılmasını isteyerek hukuk kurallarını uygulanamaz hale getirmek ve toplumun hukuka inancını sarsarak yasallığı yeniden kurgulamak, demokrasiyi yok sayarak kaba kuvvete dayalı siyaseti toplumsallaştırmak, insana dayalı olmayan antidemokratik uygulamaları ve toplumun mutabık olduğu kuralları yok saymak, uygarlık savaşımında kazanılan bütün hakları göz ardı ederek zorbalığa dayalı "yeni" bir toplum inşa etmek hatta mümkünse bu sistemi uluslararası düzende paradigma haline getirmek.[48]

1.2.3. Terörün Tarihi

İnsan, şehirler inşa eden, devletler kuran, medeniyetleri kültürle harmanlayan Aristoteles'in "zoon politikon – siyasal canlı" sözüyle anlaşılan bir yaşam formudur. Devletler, insanların bir arada güvenle yaşamalarını sağlayan ve başkalarının hak ve

[47] A.T. Kışlalı, 1995, s. 39.
[48] D. Ergil, 1992, s. 143.

menfaatlerini güvence altına alan yapılardır. Terör ise devletlerin bu güvencesinde kendilerini *güvende* hissetmeyen, "yeni devlet" kurmayı hedefleyen ya da var olan sistem içinde kendi siyasallığını kurmak isteyenlerin korku ile yönetmek istedikleri *yeni* olana yönelik hareket olarak ifade edilebilir. Devletlerin var olduğu günden beri terörizm var olagelmiştir. Bu bölümde tarihe geçmiş iki "terör" hareketi ve "terör dönemi"[49]nden bahsedilecektir. Bunlar, Sicariiler, Haşhaşiler ve Fransa'da yaşanan terör dönemidir. Fransa'daki terör dönemi farklı bir kategori içinde değerlendirilecektir çünkü bu dönemde modern devlet unsurlarının devreye girmesi, birey-devlet, meşruiyet, modern hukuk, devletin sınırları gibi meseleler ortaya çıkmıştır. Devlet terörü olgusunu ortaya çıkartan modern devleti oluşturan yapıdır. Eski çağlardaki devlet organizmasının farklı kurgulandığı hatırdan çıkartılmamalı ki olgular anakronik yorumlanmasın. Aynı kategori içinde değerlendirilecek olunan Sicariiler ve Haşhaşiler hakkında tarihî perspektif çizmek bugünkü terörün köklerini kısmen de olsa anlamlandırmaya yardımcı olacaktır.

Tarihte tespit edilebilmiş ilk terörist gruplanma, Roma devletinin politikalarına karşı Filistin bölgesindeki Yahudiler tarafından organize edilmiş olan Sicarii'lerdir. Miladi tarihin ilk yüzyıllarında Helen Medeniyeti etkisi altına kalan Yahudiler iki farklı görüşe ayrıldılar, bazıları Zealot olurken bazıları Herodian oldu. Zealotlar Roma hâkimiyetine karşı ayaklanan Musevilerdir. Yabancı medeniyetlere karşı müsamahası olmayan Zealotlar, düşman olarak gördükleriyle mücadele ederek kendi kültür ve dinlerini yeniden diriltmeyi amaçlarlar.[50] Sicariiler ile Zeolatlar birbirinden farklı iki grup değildir. *"Zeolatlardan ayrılan bir grup olan Sicariiler (vahşiler ya da kamalılar) Romalıların "işbirlikçileri" olarak gördükleri Yahudileri bile hedef aldılar."*[51] Yahudiliğin tek Tanrılı bir din olarak Tanrı'nın hükümranlığı dışında başka egemeni tanımayan yapısı vardır. Sicariiler Romalıların M.S. 6'da Provincia Judea ya da Yahudiye bölgesini işgal etmelerinden sonra Galile'li Judah tarafından Romalıların vergilendirmeye karşı başlatılan isyan sırasında kurulmuştur.[52] Paganist olan

[49] Fransız Devrimi sonrası hemen hemen herkesin üzerinde uzlaştığı dönem kastedilmektedir.
[50] Arnold Toynbee, *Medeniyet Yargılanıyor,* (Çev. Ufuk Ayan), İşaret Yayınları, İstanbul, 1988, s. 180.
[51] Jouni Suistola ve Vamık D. Volkan, *Tarihi ve Psikolojik Boyutlarıyla Uluslararası Terörizm,* (Çev. Servin Sarıyer), Pusula Yayınları, Ankara, 2018, s. 27.
[52] Paul Johnson, *Yahudi Tarihi,* (Çev. Filiz Orman), Pozitif Yayınları, İstanbul, 2001, s. 154.

Romalılar ile çıplak insan vücudu motiflerinden rahatsızlık duyan Yahudilerin yaşadıkları bir diğer sorun ise Tanrı cumartesi günlerinin tatil olduğunu emretmiş olmasına karşılık başka bir medeniyet içinde sosyal, siyasal hayat farklılığından kaynaklı uyum ve "yeni" gelenlerin ötekileştirişi bakış açısından duyulan rahatsızlıktır. Sicariilerin ortaya çıkmasına sebep olan temel mesele din kaynaklıdır. Sicariiler için kendi felsefelerine uymayan aynı dine inandıkları insanlar bile hedeftir. Özellikle kalabalık yerlerde ya da bayram günlerinde öldürerek dindaşlarını da sindirmeye çalışmışlardır. Kudüs'ün su kanallarına saldırılarda bulunmuşlar, buğdayın depo edildiği yerleri de yıkmışlardır. Halkın desteğine ihtiyaç duymaları sebebiyle ve tabanını genişletmek için devlet arşivleriyle tefeci senetlerini de yok etmişlerdir.[53] Sicariilerin eylemleri bugünkü terörle oldukça benzerlik gösterir. Bunları toplumsal destek, sindirme ve propaganda olarak sıralamak mümkündür.

Haşhaşîler, Selçuklu Devleti'ne karşı sistematik terör saldırısı yapan mezhepçi bir terör yapılanmasıdır. Hasan Sabbah İran İsmaililerinden olup[54], Fâtımî halifesinin ölümü ardından çıkan taht kavgasında desteklediği Müstanır-Billâh'ın büyük oğlunun halife seçilememesinden sonra 1090 yılında Alamut Kalesi ile Irak ve İran'daki bazı kaleleri ele geçirerek Nizârî teşkilatını kurmuştur. 12. yüzyılda Selçuklu yönetimindeki Suriye bölgesinde bulunan Havâbî, Kehf, Masyâf ve Bâniyâs'taki neredeyse bütün kaleleri kontrol altına almıştır. Teşkilatını Alamut kalesinden yöneten Hasan Sabbah, Haçlılar'a ve muhalif gördüğü Müslüman topluluklara saldırılar gerçekleştirmiştir. Devlet adamlarına yönelik birçok suikast düzenlemişlerdir.[55] Müritlerine ölümden sonra cenneti vadeden Sabbah, yapılan eylemleri dinsel kisvet altında yapmaktaydı. Terörizme "vur-kaç" taktiğini ve "kurtarılmış bölgeler" imge ve hareketini kazandıran Sabbah, korkunun insanları ve devleti rasyonel düşünmekten uzaklaştıracağını ve böylece isteklerine boyun eğeceklerini düşünmüştür. Ayrıca, devleti rasyonel hareket eden bir aygıt olmaktan uzaklaştırarak terör örgütü gibi davranmaya yönelik eylemlerde bulunmaya zorlamıştır. Amaç devletin "zalim"

[53] Charles Tilly, *Terror, Terrorism, Terrorist*'den aktaran R. Gökbunar ve A. R. Gökbunar, 2010, s. 25.
[54] Bernard Lewis, *Ortadoğu İki Bin Yıllık Ortadoğu Tarihi,* (Çev. Selen Y. Kölay), Arkadaş Yayınları, Ankara, 2018, s. 118.
[55] Mustafa Öz, "Haşîşiyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* Cilt 16, 1997, s. 418-419,

olduğu imajını güçlendirmektir.[56] Böylece kendi meşruluğunu kazanmayı ve tabanını genişletmeyi hedeflemiştir. Sabbah, işlediği cinayetler ile devletin acziyet içinde olduğunu göstermeye ve topluluk içinde kalan muhaliflere başkaldırı için motivasyon sağlamaya çalışmıştır. En önemli kırılma noktası ise, 1092 yılında Büyük Selçuklu Devlet'i veziri Nizamülmülk'ü öldürmeleridir. Haşhaşi terörü ancak 13. yüzyıldaki Moğol istilalarının ardından durdurulabilmiştir.[57] Sabbah'ın halk desteği ve meşruiyet arayışı günümüz terör yapılanmaları için de geçerliliğini korumaktadır.

Fransa'da monarşinin yıkılması, cumhuriyetin ilanı ve "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi"nin ilanıyla birey, özgürlük, güvenlik ve devletin sınırları gibi bugün için zaten verili olan düşüncelerin dünyaya yayıldığı söylenebilir. 1789 Fransız Devrim'i sonrası iktidar Jakobenlere geçmiştir. Jakobenler Kulübü, Devrim'in ilk zamanlarında Anayasanın Dostları Cemiyeti adıyla kurulmuş olmasına karşılık toplantılarını düzenledikleri mekân Jakoben manastırında olmasından dolayı bu ismi almışlardır.[58] İktidarı devam ettirebilmek, halkın isteklerini yerine getirmek ve Devrim'in kazanımlarını kaybetmemek için radikal uygulamalara yönelmiş olan Jakobenler, 10 Ağustos 1793 Anayasasını askıya almışlarıdır. Artan terör eylemleri neticesinde Kamusal Esenlik Komitesi tarafından 10 Ekim itibariyle Fransa'nın "Devrimci Yönetim"le idare edileceğini ilan ettiler. Yeni yönetimin uygulamaları "ulusal ustura" olmuştur. 4 Aralık 1793'te alınan kararlarla anayasal zemin inşa edilmiş ve bu suretle katı merkeziyetçilik oluşturulmuştur.[59] Fransız Devrimi döneminde ortaya çıkan ve zamanla mutlak iktidar olan Jakobenler kendi meşruiyetleri için yasal zemini hazırladıktan sonra muhalif olan herkesi giyotine göndermeye başladılar. Fransa Devrimi'ne giden süreçte ve ilk zamanlarda halkı için hareket eden, feodal düzeni yıkmak için eyleme geçen işçi ve köylü sınıfının Konvansiyon tarafından ihanete uğradıklarını düşünmeleri ve mevcut rejime karşı ayaklanmaları neticesinde Robespierre ve arkadaşları "terör rejimi"ni kurmuşlardır.[60] Başlangıçta

[56] R. Gökbunar ve A. R. Gökbunar, 2010, s. 25-6.
[57] B. Lewis, 2018, s. 119.
[58] Murray Bookchin, *Köylü İsyanlarından Fransız Devrimine*, (Çev. Sezgin Ata), Dipnot Yayınları, Ankara, 2012, s. 378.
[59] Mehmet Ali Ağaoğulları, "Fransız Devrimi Halk Sahneye Çıkıyor", Mehmet Ali Ağaoğulları (Ed.), *Sokrates'ten Jakobenelere Batı'da Siyasal Düşünceler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 606-7.
[60] Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, İmge Yayınları, Ankara, 2012, s. 166.

halkın istençlerini yerine getirmek amacıyla kurulan Jakoben örgüt kamunun hakkını savunurken Robespierre'in ifadesiyle "özgürlüğün despotizmine" yöneltilen her eleştiriye giyotinle cevap verir hale gelmişlerdir. Kamu Güvenliği Komitesi'nde başı çeken Robespierre ve arkadaşları tarafından, karşı devrimi sindirmek amacıyla terör politikasının en önemli *devrimci adaletin* simgesi olan giyotini Paris'in merkezine Place de la Concorde'a kurmuşlardır.[61] Terör dalgası o kadar endişe verici boyutlara varmıştı ki, kendilerini vatanperver gören Jakoben radikaller herkesi yargılama hakkını kendilerinde görmüşler ve suçlu buldukları kişileri ya giyotine ya da hapishaneye göndermişlerdir. 1789'dan itibaren basın ve ifade özgürlüğü sadece Devrim'e hizmet edecek yayınlara müsaade ediyordu. 18-21 Ağustos 1792 tarihlerinde Meclis tarafından İçişleri Bakanına kamuoyunu manipüle eden basını teşvik etmesi için 100.000 lira verilir.[62] Devrimci düşünce ile Jakobenizmi birbirinden ayrı düşünmek daha yerinde olacaktır. Sander, terör dönemi boyunca infaz edilenlerin %8'inin soylu, 6'sının din adamları, 14'ünün burjuva kökenli, 70'inin işçi ve köylü sınıfından olduğunu ortaya koymaktadır.[63] Dikkat edileceği üzere Jakobenlerin başlangıçta siyasal ve toplumsal destekçileri olan işçi ve köylü ayrımı yapmaksızın toplumun hemen hemen tüm kesimini infaz etmeleri terör döneminde yaşanan krizin kanıtıdır. Jakobenizm terim olarak 1793-1794 yılları arasında Robespierre'in öncülük ettiği terör döneminden sonra pejoratif anlam kazanmıştır.[64] Fransız ordularının başarılı savunmaları neticesinde dışarıdan gelebilecek tehditlerin bertaraf edilmesiyle halkı basınla dış müdahalelerle de korkutan Konvansiyonel yönetiminin elindeki meşru araç ortadan kalkmıştır. Zaten terör dönemine tahammülü kalmayan halkın baskıları neticesinde 1794'te tutuklanan sonra da idam edilen Robespierre ve dağılan Kamu Güvenliği Komitesiyle birlikte yeni anayasa çalışmaları başlamıştır.

---

[61] Neil Faulkner, *Marksist Dünya Tarihi Neanderthallerden Neoliberallere,* (Çev. Tuncel Öncel), Yordam Kitap, İstanbul, 2014, s. 177.
[62] Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası-İnsanlık Tarihine Giriş IV-,* Say Yayınları, İstanbul, 1990, s. 468.
[63] O. Sander, 2012, s. 166.
[64] David Miller vd. (Haz*.), Blackwell'in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi 1,* (Çev. Bülent Peker ve Nevzat Kıraç), Ümit Yayınları Ankara, 1994, s. 426.

İKİNCİ BÖLÜM: ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK

2.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI

2.1.1. Toplumsal Sözleşmecilerde Özgürlük ve Güvenlik

Thomas Hobbes, John Locke ve Jean Jacques Rousseau'da salt özgürlük ve güvenlik meselesini anlatmanın bu filozofların düşüncelerinde neden böyle bir problematik olduğunun anlaşılamamasına sebep olabileceğinden düşünürlerin birey, toplum ve devlet hakkındaki fikirlerine, özgürlük ve güvenliğin de dâhil edilerek açıklamanın sağlıklı bilgi için elzem olduğu kanaatinde olarak ayrı ayrı başlık açılmadan konuya bütüncül bakışla yaklaşılmıştır.

2.1.1.1. Thomas Hobbes (1588-1679)

Thomas Hobbes 16. yüzyılda İngiltere'de doğmuştur. Düşünürün fikirlerinin şekillenmesinde yaşadığı dönemde İngiltere'deki iç savaşın yarattığı kaosun etkisi çok büyüktür. Hobbes'un düşüncesindeki insan, varlığını devam ettirme istenci içinde acı veren, zararlı olduğunu düşündüğü şeylerden uzaklaşan, hayatını devam ettirmeye yararlı olan şeylere ve hazza erişmeye çalışan *bencil* varlıktır.[65] Hobbes, devlet ile halk arasında var olan ilişkinin nasıl olduğu ve ne olması gerektiğini aklî yürütme sistemi olarak kurgulanan "doğal durum" ve "toplumsal sözleşme" ile açıklar. Hobbes, insanların devlete neden rıza gösterdiğinin cevabını güvenlik kaynaklı ana fikir üzerinde ilerletir. 1651'de yayımlanan Leviathan isimli eserinde fikirlerini görebildiğimiz Hobbes'u çağdaşlarından ayıran, mutlak iktidarın kökenini ilahi kaynaklardan alarak insan katına indirdiğini ve kendi ellerimizle "egemeni" kurduğumuzu ifade etmesidir. Hobbes'un devlet anlayışına göre, *"Bir insan topluluğu, kendi arasında ahit yaparak, hepsinin birden kişiliğini temsil etmek, yani onların*

[65] Filiz Zabcı, "Thomas Hobbes: Devlet Ya Da "Ölümlü Tanrı"ya Övgü", M. A. Ağaoğulları (Ed.), 2013, s. 433.

temsilcisi olmak hakkının hangi kişiye veya heyete verileceği konusunda çoğunlukla anlaştığı vakit, bir devlet kurulmuştur denir…"[66] Devletin insanlarca oluşturulduğunu söyleyen Hobbes'ta devlet bir anlamıyla yapaydır. Kral, Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesiydi dolayısıyla Kral'a itaatsizlik Tanrı'ya başkaldırı anlamına gelmekteydi. İngiltere'deki iç kargaşanın olduğu zamanlarda kabaca *Kralcılar* ve *Parlamentaristler* denilebilecek iki grubun siyasi, sosyal ve hatta ekonomik savaşımı vardı. Hobbes'un devlet ve toplum felsefesi mutlak otorite üzerinden temellenmesine rağmen Kralcılardan bile taraftar bulamaz. Bunun en önemli sebebi, "'Tanrısal hak' düşüncesi yerine 'sözleşme' düşüncesini geçirmiş…" olmasıdır.[67] Hangi egemen iktidarı devam ettirirse ettirsin Hobbes için meşruiyetin kaynağı Tanrı yerine insanlar olmaktadır. Hobbes, insanların davranışlarını ve siyasallığını doğadaki yaşamı gözlemleyerek ikisi arasında benzerlik kurarak açıklamaya çalışan Aristoteles ile keskin bir biçimde ayrılmaktadır; çünkü insan akıllıdır. Zabcı, Hobbes'un devlet felsefesinin merkezinde neden-sonuç temelli insan davranışlarının olduğunu söyler.[68] Devleti oluşturan insanın doğası göz ardı edilmemeli ki toplumsal sorunlar ortaya çıkmasın. Devlet insan davranışlarının sonucudur da denilebilir, devleti devam ettirecek olan da yok edecek olan da insanın nedenleridir. Neden-sonuç ilişki temellendirmesi insanın eylemlerindeki sorumluluğu[69] ve rasyonel düşüncenin paradigma olmaya başladığının da kanıtıdır. Aristoteles için arılar ve karıncalar da siyasal yaratıklardır. Hobbes, Aristo'nun insanın siyasal davranışını izah etmek ve akıl yürütmek amacıyla karıncaların davranışlarını gözlemleyen mantık yoluna itiraz eder. Aristo, karıncaların birlikte hareket ettiklerini, sosyal iş bölümleri olduğunu, uyum içinde yaşadıklarını ve bunu insanın da yapabileceğini iddia eder. Hobbes, Leviathan adlı eserinde Aristoteles'in karıncaların da siyasal olduğu iddiasına cevap verir. Her şeyden evvel insan akıllı ve konuşabilen bir canlıdır. İnsanlar, şan ve itibar için rekabet halindedirler. Oysa karıncalar için aslolanın hayatta kalmak olduğunu ve itibar gibi bir dertlerinin olmadığını söyler. Karıncaların uyum içinde olmaları birincisi içgüdüsel, ikincisi akıllı canlı olmamalarından kaynaklanmaktadır. Karıncalar ortak işlerin yönetiminde herhangi bir yaklaşım farkına gidemezler zira akılla değil içgüdüyle

[66] Thomas Hobbes, *Leviathan,* (Çev. Semih Lim), YKY, İstanbul, 2020, s.137.
[67] M. A. Ağaoğulları, 2013, s. 429.
[68] a.g.e., s. 432.
[69] Bu da hukukî düşünceyi inşa edecektir. Pozitif, Negatif, Aktif Statü hakları gibi.

hareket ederler. İnsanlar ise yönetime her zaman adaydırlar. Kendilerinin ya da destekledikleri liderin daha iyi yöneteceklerini düşündükleri için var olan yönetimi değiştirmeye çalışırlar. Böylece toplumda memnuniyetsizlik, kargaşa ve hatta iç savaş çıkar. Bir diğer husus ise karıncalar sadece sesle iletişim kurarlarken insanlar konuşma yetenekleri sayesinde başkalarına sözleriyle rahatsızlık verebilirler. Bu da insanlar arasında yine huzursuzluk oluşturur. Dil sayesinde iyi ve kötü algısını değiştirebilen insan, meseleleri olduğundan farklı yansıtabilme gücüyle de toplumu tekrar ve tekrar inşa edebilir. Her inşa sürecinde kargaşalıklar hüküm sürebilir. Haksızlık ve zarar hesabı yapan insanlar kendi bilgeliğini göstermeyi ve devlet erkini denetlemeyi en çok rahatta oldukları zamanda yaparlar ve birbirleriyle kavga ederler. Oysa karıncalarda haksızlık ve zarar gibi kavramlar yoktur ve tehlike altında olmadıkları sürece birbirleriyle dalaşmazlar. Karıncaları bir araya getiren doğanın kendisidir, herhangi iradi bir durum söz konusu değildir. Buna karşılık insanları bir araya getirenin ise çıkarları gereği söz üzerine kurulu yani yapay ve iradî olduğunu söyler. İnsanların huzur içinde yaşayabilmelerinin yolunun söz üzerine kurulu toplumsallık olmasına rağmen bu durumu devam ettirebilmek için insanları korku içinde akitlerine sadık kalmalarını sağlayacak ve genelin faydasına yönlendirecek genel bir gücün olması gerektiğini ifade eder.[70] Sözden kastı ise iki anlamlıdır; birinci anlamı konuşabilme yeteneği ile kavramlar ve simgeler inşa ederek ideoloji üretebilen, ikincisi ise doğal durumdan devlet düzenine geçişte verilen akit anlamındaki sözdür. Hobbes'un Aristoteles'e cevabında insanın doğal durumunu, siyasallık anlayışını ve döneminin hâkim düşünme algısına itirazını da görmemiz onun insanların güvenlik ihtiyacı ve devletleşmenin kökenlerini irdelemek için ehemmiyetlidir. Aristoteles'in insan için kullandığı "zoon politikon" ifadesini insan siyasal bir yaşam formudur diye çevirmek mümkündür. Hobbes tam olarak buraya işaret etmekte, insanların siyasallığının ahitle oluştuğunu, doğal durumda herkesin eşit olduğunu söylemekte ve toplumsal hayatın ve egemenlerin kökenini yine insanın kendisine vermektedir. İnsanın toplumsal yaşam için var olduğu fikrinin gerçek üstü olduğunu, insanların birlikte yaşamalarının doğa kaynaklı değil tesadüfi olduğunu, insanların doğaları gereği değil şan ve çıkar için

[70] T. Hobbes, 2020, s. 135.

birlikte yaşadıklarını, aksi olsaydı herkesin herkesi seveceğini ve yakın gördüğü kişileri arkadaş edinmeyeceğini ifade etmiştir.[71]

Hobbes, doğal durumda insanların eşit olduğunu, bu eşitlikten herkesin memnun olduğunu; *"...kendi zekâlarını iyi tanırlar, başkalarının zekâsını ise uzaktan"*[72]*;* ve bu eşitlikten savaş doğduğunu söyler. Eşitlikten savaşın çıkma sebebini eşitliğin güvensizliği ortaya çıkarmasıdır diye açıklar ve yine insanın psikolojik varlığına atıf yapar: *"İnsan doğasında üç temel kavga nedeni buluyoruz: Birincisi, rekabet; ikincisi, güvensizlik; üçüncüsü de, şan ve şeref."*[73] Devletin olmadığı zamanlarda sürekli bir savaş hali olduğunu ve bu hayatın içinde insanlar tarafında tarım, denizcilik, sanat ve benzeri bir gelişme yani bir anlamıyla *medeniyet inşa* edilemeyeceğini *"hepsinden kötüsü, hep şiddetli ölüm korkusu ve tehlikesi vardır; ve insan hayatı yalnız, yoksul, kötü, vahşi ve kısa sürer."*[74] öne sürmektedir. İnsanları barışa yönelten ise sürekli ölüm korkusu, rahat bir hayat yaşama arzusu ve çabanın karşılığını alma güdüsüdür. İnsanı toplumsal sözleşmeye sevk eden, gelecek kaygısı ve savaş halinin devamında insan yaşamının yok oluşunu kestirebilmesidir. Hobbes, insanların barışı tesis ve devam ettirebilmek amacıyla doğal haklarından feragat ederek bir araya geldiklerini ve karşılıklı sözleşmeyle devleti kurdukları söylemektedir.[75] Devletin barışı sağlamak için kurulduğu fikri çok açıktır. Böylece toplumsal sözleşme ile insanlar haklarından feragat ederek mutlak olan iktidarın güvencesi içinde barış ve huzurlu yaşamı sağlamış olurlar. Sürekli savaş durumundaki insanlar, toplumsal barış ve kendi çıkarlarını gözeterek kaosun olmadığı, güvenliğin sağlandığı bir ortamın ve toplumsal birliğin sağlanması için egemenliklerini herkese karşı koruyan kişiye aktarırlar; bunun neticesinde barış için insanların tek tek egemenlikleri yerine erk devreye girer ve nihayet devletin kurulmasıyla da meşru yasa koyucu doğmuş olur.[76]

---

[71] Thomas Hobbes, *De Cive -Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri-,* (Çev. Cihan D. Zarakolu), Belge Yayınları, İstanbul, 2018, s. 22.
[72] T. Hobbes, 2020, s. 99-100.
[73] T. Hobbes, 2020, s. 101.
[74] a.g.e., s. 101.
[75] M. A. Ağaoğulları, 2013, s. 440.
[76] Christian Ruby, *Siyaset Felsefesine Giriş,* (Çev. Aziz Ufuk Kılıç), İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 80.

Hobbes için *devletin amacı, bireysel güvenliği* sağlamaktır. İnsanların *ahitleri*ni tutmaları gerektiğini söyler. İnsanın doğasında olan kibir, öç alma ve itibar gibi duyguların insanları toplumsallığı oluşturan ahde aykırı tutumlara yönlendirebileceğinden uyrukların güvenliğinden sorumlu olan egemenin insanların zorla ahde sadık kalmalarını sağlayabileceğini savunur ve bu durumu, *"Kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez."*[77] şeklinde ifade eder. Hobbes'a göre bu zorlamayı yapabilecek iktidarın güçlü olması gerekir. Aksi halde başkaldırı neticesinde yine savaş durumu ortaya çıkar. İnsanlar güvenliklerini sağlamak için meşru olarak egemeni değiştirebilirler. Egemen hükümdarlığını devam ettirmek istiyorsa ahit gereği güvenliği sağlamalıdır. Güvenlik için egemen her şeyi yapma kudretindedir ve meşrudur zira adaletsiz bir eylem içinde bulunmayacaktır. Hobbes'a göre *"...egemenin hangi gerekçeyle olursa olsun bir uyruğa yapabileceği hiçbir şey, adaletsizlik veya haksızlık olarak adlandırılamaz; çünkü her uyruk, egemenin yaptığı her bir eylemin amilidir..."*[78] Uyrukların kendi eylemlerinden sorumlu olduğunu ve egemenin eylemlerinin müsebbibi olduğunu kastederek egemenin her durumda meşruluğu sağlamış olduğunu ifade eder. Uyrukların buyruklara uymalarının, *"...hem zorunlu hem de özgür olacaklardır."*[79] doğa gereği olduğunu söylerken yine neden-sonuç ilişkisine atıf yapmaktadır. Hobbes, zorunluluk hâlini şu şekilde açıklar; insanların iradeleri ile almış oldukları kararların sonuçlarının başka insanların nedeni olabilmesi, bu durumun tabii olarak birbirine bağlı şekilde sürekli devinim halinde olması sebebiyle kişinin eylemini özgür olarak seçmesi bir anlamıyla zorunluluktan kaynaklıdır. Kişi gündelik hayatında bu zorunluluğun farkında olmasa bile.

Egemene haklarını devreden uyrukların özgürlüğü yükümlülük ile sınırlandırılmıştır. Yükümlülük toplumsal sözleşmeden gelen itaat etmedir. Hak ve yasa arasında da ayrım yapan düşünür için hak özgürlüktür, dayanağı ise doğa durumdaki insanın insan olmasından kaynaklıdır. Yasa, insanın hakkı olanın üzerinde düzenleme yapar. Toplumsal hukuk yükümlülükler getirerek bu anlamıyla

[77] T. Hobbes, 2020, s. 133.
[78] a.g.e., s. 165.
[79] Alâeddin Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi,* Teori Yayınları, Ankara, 1986, s. 418.

özgürlüğümüzü elimizden alır. Bu durum Hobbes tarafından *"Hukukun tek ve yalnızca tek bir kaynağı vardır o da egemen gücün iradesidir."*[80] şeklinde açıklanmaktadır. Hobbes'a göre, insanın akıllı canlı olmasından kaynaklanan zekâsı ve gücünün yettiği şeylerde kendisine en uygun olan şekilde eylemde bulunurken herhangi bir kısıtlamayla karşılaşmaması insanı özgür birey yapar.[81] Toplumsal sözleşmeyle haklarını devreden uyruğun özgürlük alanı egemenin çizdiği sınırların dışında kalan alandır. Bu alan kişinin kendi tasarrufunda bulunduğu, egemenin sınır çizme ihtiyacı duymadığı, kendiliğinden olagelen ve başkalarının güvenliğini tehdit etmediği alandır. Örnek olarak ticaret yapmak, insanların aralarındaki akitleri, yaşayacakları mekânı seçebilmek, çocuklarının gelişimi üzerinde eğitim ve iş anlamıyla tasarrufta bulunabilme iradesi sayılabilir.[82] Hobbes, özgürlüğü sözleşme ekseninde açıklar, "*uyrukların özgürlüğü, sözleşmelerden özgür olmaktır"* der. Toplumsal sözleşme neticesinde devlet denilen aygıtın işleyebilmesinin yasalar çerçevesinde mümkün olduğunu bilen Hobbes, devletlerin her şeyi yasa ile tanzim edebilmesinin imkânsızlığını da vurgulayarak, *"... yasalarca müsaade edilen bütün eylemlerde, insanlar, kendileri için en yararlı olacak şekilde, kendi akıllarının önereceği şeyleri yapmak özgürlüğüne sahiptirler"*[83] demiştir. Özgürlüğün aynı zamanda yasalarla kısıtlanabileceğini de söylemektedir. Herhangi bir eserin ya da fiilin güvenliği tehdit etme, fitne, kaos çıkartabilme potansiyeline göre egemen yasak koyabilir. Egemenin meşruluğu ortak çıkarın devamını sağlayabilmesi ve devam ettirebilmesinden kaynaklanmaktadır. Şayet egemen bu anlamıyla güvenliği hesaba katmaz ise uyrukların, güvenliklerini sağlayabilecek başka bir egemeni aramalarını da özgür kılmış demektir.

Hobbes, yazarların öykündüğü ve insanlara hoş gösterdiği özgürlük kavramının kökenleri olarak işaret ettiği antik Atina ve Roma devletlerindeki özgürlüğün bireylerin değil egemenlerin olduğunu söyler. Bahsedilen özgürlük için *"... tek tek insanların özgürlüğü değil, devletin özgürlüğüdür. Devletin özgürlüğü, toplumsal yasalar ve devlet hiç olmasaydı her bir insanın sahip olacağı özgürlükle*

[80] Ayferi Göze, *Siyasal Düşünce Tarihi,* Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1983, s. 163.
[81] T. Hobbes, 2020, s. 163.
[82] a.g.e., s. 165.
[83] a.g.e., s. 164.

aynı şeydir."[84] der. Ona göre bahsedilen, özgürlük kisvesi altında egemenlerin iktidarlarını devam ettirebilme istencidir. Mutlak bir özgürlüğün olması durumunda her insanın ve egemenin diğerine karşı kendi çıkarı için sürekli savaş halinde olacağını, güvenlik ve refahın yine olamayacağını söyler. Özgürlüğün sınırlandırılması güvenlik için temel anahtardır. Her birey egemenin özgürlüğünü kendi hakkından feragat etmesinin sonucu olarak görerek ona başkaldırırsa yine savaş hali doğar. Savaş halinin sona ermesi özgürlüğün devriyle de ilgilidir. Peki uyrukların özgürlük alanlarını mutlak olarak belirlemeyen egemenin sınırsız gücü karşısında uyruğun özgürlüğünün sınırları nelerdir? Mutlak olarak belirlenememesinden kastedilen, yukarıda da işaret edildiği üzere yasaların belirlemediği alanların tamamıdır. Bireyler borçlarını ödememekte özgürdür ancak ödemezlerse hapse gireceklerini bilirler dolayısıyla insan eylemlerinde özgürdür ama yasanın korkusuyla sınırları aşamaz.[85] Uyruğun egemen güce rıza göstermesi onun bütün eylemlerini onaylıyor veya üstleniyorum sözlerinde ifadesini bulur; fakat bu sözlerde, uyruğun daha önceki doğal özgürlüğü hakkında hiçbir kısıtlama yoktur. Egemen uyruktan kendi canına kastetmesini isteyemez. Egemen, adalete uygun olarak cezası verilen uyruktan kendisini öldürmesini, yaralamasını ya da yaşamasını mümkün kılmayacak eylemleri yapmaya zorlayamaz. Bu durumda uyruk itaat etmeme özgürlüğüne sahiptir.[86] Uyruğun iktidara rıza göstermesinin anlamı onun her yaptığını tasdik ediyor manasına gelse de doğal durumdaki özgürlük alanına ilişkin bir kısıtlamanın olamayacağı ve tabi olarak yaşam hakkının devredildiği anlamına gelmez.[87] Uyruk, egemene sözleşme kaynaklı rıza göstereceğinin ve sözünden dönmeyeceğinin teminatını vermiş olsa da egemenin buyruklarının niyetine göre itaat etmeme özgürlüğüne de sahiptir. Egemenin salt kendi çıkarı için uyruğu kullanması ahde aykırıdır ve uyruk itaat etmeme özgürlüğünü ahitten almaktadır. "İtaat etmeyi reddedişimiz, egemenliğin kuruluş amacına ters düşüyorsa, reddetme özgürlüğü yoktur: ters düşmüyorsa, vardır".[88] Egemen salt kendi çıkarını düşünemez. Uyrukların egemene itaat etmeleri sonsuza kadar devam etmeyecektir. Ne zaman egemen uyruklarını koruyamayacak duruma gelir, o zaman uyruklar başka egemenin boyunduruğu altına girebilir; çünkü amaç güvenliktir.

[84] T. Hobbes, 2020, s. 166.
[85] a.g.e., s. 163.
[86] a.g.e., s. 168
[87] a.g.e., s. 169.
[88] a.g.e., s. 169.

"Egemenlik devletin ruhudur ve bu ruh gövdeden bir kez ayrıldığında, organlar hareket yeteneklerini artık ondan almaz olurlar."[89] Hülasa, doğa durumdaki insan özgürlüğünde herkesin her şeyi kendi çıkarı doğrultusunda isteyebileceğinden ve egemen ile uyruklar arasında sürekli bir savaş hali olacağından uyrukların sözleşme ile her şeyi isteyebilme özgürlüğünden feragat ederek egemene devretmiş oldukları hakların sınırlandırılması insanın özgürlüğü ve güvenliği için gereklidir. Egemene mutlak güç veren düşünürün bakış açısını onunla özdeşleşmiş olan "insan insanın kurdudur" vecizesinde görebilmek mümkündür. Sürekli birbirini yok etme potansiyeli olan insanın sınırlandırılmasının yine kendisi için olduğu aşikârdır. Hobbes'un düşüncesinde egemen ile uyruk arasındaki sözleşmenin tek taraflı olması düşünüre getirilen en büyük eleştirilerdendir. Uyruğun birçok anlamda haklardan feragat ederek oluşturduğu Leviathan'ı ise sınırlayacak bir akit yoktur. Egemenin uyrukların haklarını keyfince belirleyebildiği, "sivil toplum" denilen başka bir düzenin göz ardı edilerek egemenlerin ve şürekâsının isteklerinin yerine getirildiği bir devletin hakkaniyetle var olabilmesinin imkânı yoktur. Hobbesyan anlamıyla kurulan devlette terörü ortaya çıkaran bu mutlak iktidarın göz ardı ettiği uyruklar olabilir. Hobbes'un fikirleri, daha sonraki yüzyılda karşımıza çıkacak olan Kant'ın aydınlanma dönemine ilişkin şu ifadesinde de kendini gösterir; aydınlanma insanın kendi eliyle düşmüş olduğu ergin olmayış durumundan yine kendi elleriyle kalkmasıdır. Hobbes bu anlamıyla da insanın kendisine atıf yaparak hak ettiği değeri vermekte bugünün dünyasını inşa edenler arasında yer almaktadır.

2.1.1.2. John Locke (1632-1704)

Liberal düşünce geleneği içinde devlet ile birey arasında sınır koymaya çalışan Locke, dokunmuş kumaşları toplayarak ülke dışına satarak servet edinmiş bir ailenin burjuva çocuğu olarak İngiltere'de doğmuştur. Burjuva ailesi vurgumuz daha sonra onun düşünce yapısında oldukça önemli yer tutan mülkiyet meselesini anlamak içindir. Yaşamış olduğu dönem, İngiltere'de Kralcılar ile Parlamentaristler arasında yaşanan siyasî çatışmaların iç savaşa dönüştüğü ve nihayetinde 1688 Devrimi'nin yaşandığı

[89] T. Hobbes, 2020, s. 171.

çalkantılı yıllara tekabül etmektedir. Düşünürlerin fikirlerini şekillendiren toplumsal olayların etkisi göz ardı edilemez.

Locke, felsefesini insanın bilgi ile olan ilişkisi üzerinden başlatır. Bilginin doğuştan geldiğini iddia eden Sokratvari düşünce yapısına karşı gelerek *tabula rasa- boş levha-* fikrini ortaya atmış olan düşünüre göre insanın zihni doğuştan boştur; yaşananlar, eğitim, aile ve hatta nefes alınan ülkenin şartları bağlamında zihin dünyasının yaratıldığını söyler. Ona göre zihin deneyimle dolar. İnsanın toplumsal varlık inancı içinde fikirlerini ilerleten Locke için birlikte yaşamayı sağlayan araç dildir. Dil, kültürlenme olduğu kadar insanın kendisinden sonra gelene kültürel olanı aktarmak ve kümülatif ilerleme için önemli bir edinimdir. İnsan zihninin doğuştan boş olduğu fikri minvalinde düşünüldüğünde Locke'ta dil vurgusu imgelerin üretilerek anlam dünyamızda ortaklık inşasında toplumsal olandan ne anladığını anlamamız açısından da ehemmiyetlidir.

Locke*, Eğitim Üzerine* adlı eserinde değindiği üzere, insanın mutluluk yahut mutsuzluğunun sebebinin yine kendi eylemlerinden kaynaklı olduğu fikri ile Tanrı tarafından verilen doğal karakterlerin değiştirilmesinin söz konusu olmamasına karşın eğitim ile kişinin yönlendirilmesinin mümkün olduğunu iddia eder. Bu bağlamda işaret ettiği ise insanın eylemlerinin müsebbibi olduğudur ve bu birey düşüncesini inşa etme girişiminin açık göstergesidir. İnsanların çok az kısmının Tanrı tarafından verilmiş üstün yetenekleri olduğunu söyleyen Locke, *"...insanların davranış ve yeteneklerinde bulunacak farklar her şeyden daha [çok] aldıkları eğitimlerin sonucudur."*[90] diyerek eğitimle ideal insana ulaşma anlamında topluma faydalı bireyler yetiştirilebileceğini savunur ve antik Yunan felsefesindeki *erdemli insan* düşüncesine atıf yaparak Hobbes'tan ayrılır. Hatırlanacağı üzere insanların Leviathan'dan korktukları için yasalara boyun eğeceğini ve egemenin mutlakıyetine vurgu yapan Hobbes'tan farklı olarak, erdemli bireylerin zaten saygı gereği başkalarının haklarını çiğneyecek davranışlarda bulunmayacağını söyler; *"Hobbes gibi düşünen birine sorulduğunda 'yoksa devlet cezalandırır'; eski düşünürlerden birine sorulduğunda da 'başka türlü*

[90] John Locke*, Eğitim Üzerine,* (Çev. Aylin Uğur), Yeryüzü Yayınevi, Ankara, 2004, s. 32.

davranmak, insan doğasının kusursuzluğunun en üst noktası erdeme ters düşmek, onuru gölgelemek olur' biçiminde yanıt alınır."[91] Locke'un düşüncesinde Tanrı oldukça önemli bir yer işgal etmektedir. Doğal durum ve doğa yasalarında Tanrı'nın buyrukları doğrultusunda insanın fıtraten erdem sahibi olarak yaratıldığı fikrine yönelik bir cevaplandırma girişimi olduğu kanaatine varılmıştır. Şöyle ki, Locke kötü olan insanı örnek göstererek bu tasımı çürütme girişimine "zihin doğuştan boştur, deneyimler ve eğitimle doldurulmaktadır" diyerek gerçek ve hakikat algısının da insan eliyle üretildiğine atıf yapmaktadır. Etiğin, antikite düşüncesinde başlıca atışmalardan biri olduğu göz önünde tutulduğunda Locke'un *tabula rasa* kavramsallaştırması bir yönüyle de geçmişten gelen ve hakikatin zihinlerde olduğu basmakalıp düşünce geleneğini de sorgulama girişimidir.

Düşünür, siyasal iktidarı anlamak ve kökenini doğal durumdaki insanlardan hareket ederek anlatma girişimi içerisindedir. Doğa durumunda eşit ve özgür olan insanların herkes üzerinde özgürlüğünü kullanarak hak iddia etmesinin önüne geçen doğa yasaları vardır. Bu yasa, insanın aklıdır. Locke, doğa durumdan ne anladığını şu şekilde ifade eder: İnsanların iktidar ya da başka bir insandan izin almadan yahut istenci olmaksızın doğa yasaları sınırlarında iradî eylem ortaya koyabilme ve sahip olduklarında istediklerini yapabilecekleri *yetkin bir özgürlük* hâlidir.[92] Locke, doğal durumda insanın mutlak özgürlük, barış ve eşitlik içinde olduğunu, doğayı insanın kullanımına veren Tanrı'nın kulları arasında ayrım yapmadığını söyler. Doğayı kendi tasarrufunca kullanma hakkının her insanın hakkı olduğunu, emek verildiği takdirde kişinin mülkü olmasının önünde sakınca bulunmadığını ifade eder. Yetkin özgürlük durumunda insanlar bir başka kişinin canına, malına, özgürlüğüne müdahale etme özgürlüğüne de sahiptir. Bu durumda kişinin kendini savunma hakkı mahfuz olup, mütecavizi öldürmesinde bile sakınca yoktur. Öldürme eyleminin keyfilik içeremeyeceğini ancak adaletin tesisine yönelik eylemde bulunulabileceğini söyleyen Locke, esasen pozitif hakka işaret etmektedir. Mutlak özgür olarak her insanın adalet sağlayıcı olması, doğa yasasının kovuşturulmasında da eşitliği barındırır. Suçlunun

[91] John Locke, *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme (I.-II. Kitap),* (Çev. Meral D. Topçu), Öteki Yayınevi, Ankara, 2000, s. 77.
[92] John Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme, sivil yönetimin gerçek kökeni boyutu ve amacı üzerine bir deneme,* (Çev. Fahri Bakırcı), Ebabil Yayınları, Ankara, 2012, s. 9.

cezasının keyfî bir tutum ve mutlak iktidarın gücüyle değil hakkaniyetli ve orantılı olarak verilebileceğini, her ne kadar mutlak özgürlük hakkı olsa da suçlunun mütecaviz eylemlerinin insanlığı tehdit ederek barışı bozacağını söyler. Suçlunun cezalandırılabilmesi iktidar ihtiyacının da doğal sonucu olacağından eşitlik içinde meşru yasa tesis edici nasıl olacak sorusu ortaya çıkmaktadır. Doğa durumunda da meşruluk çerçevesinde iktidar kurulabileceğini söyleyen Locke, iktidarın *onarım ve engelleme* amacını geçerli görür. Çünkü saldırgan *akla ve ortak adalet* duygusunu yok etme girişiminde bulunarak kendi keyfiliğine göre yasa yapıcı olmaya çalışmıştır.

Mutlak özgürlüğün olduğu durumun *başıbozukluk* olmadığını, insanın kendi kişiliği ve sahip oldukları konusunda istediğini yapabilmedeki sınırsız özgürlüğünün kendisine ait olan ya da başkasının tasarrufunda olan herhangi bir mala veya cana zarar verme olmadığını ifade eder.[93] İnsan doğa durumunda özgür ise neden bu hakkından vazgeçsin diye soran Locke'un cevabı ise yine mülkiyet temellidir; mutlak özgürlük temelli eşitliğin sürekli bir saldırı durumunu ortaya çıkarabileceğini öne sürer; *"...insanın bu durumda sahip olduğu mülkiyetin kullanımı oldukça güvenliksiz, oldukça emniyetsizdir."*[94] İnsan yasa yapıcı ve adalet sağlayıcının olmadığı doğal durumdan sınırlandırılmış özgürlüğün olduğu alana geçerek yaşamını, mülkünü ve özgürlüğünü koruma altına almış olur. Bunun için sınırsız özgürlükten sınırlandırılmış ama güvenli özgürlüğe rıza gösterir.

İnsanın toplumsal bir canlı olduğunu fakat bu durumun zorunluluktan değil güvenlik ihtiyacından kaynaklı olduğunu savunan Locke doğa durumu üzerinden siyasal iktidarı irdelemeye çalışır. Sivil yönetimin ve siyasal toplumun kurucusu Locke'un Hobbes'tan farkı ise, doğal durumun akılla inşa edilmiş barış hali olduğunu düşünmesidir.[95] Locke'un doğal durum tasarımı sadece aklî bir düşünme değil; insanların herhangi bir yerde ve zamanda doğa durumunu yaşadıklarını ve yaşayacaklarını söyler. Garcilasso De la Vega'nın *Peru Tarihi* isimli kitabına atıf yapan Locke, ıssız adada yaşayan ya da "modern" dünya ile iletişime geçmemiş

[93] J. Locke, 2012, s. 10.
[94] a.g.e., s. 81.
[95] France Farago, "Modern Siyaset Kuramı: Hobbes ve Locke", Jacqueline Russ (Yön.), *Modern Dünyanın Yaratılması Cilt: 2,* (Çev. İsmail Yerguz), İletişim Yayınları, İstanbul, 2020, s. 297.

toplumların doğa durumunu yaşadığının örneğini de verir. İnsanların siyasal topluluk olmanın koşulunu yerine getirene kadar doğa durumu içinde kaldıklarını ifade eder; *"...bütün insanların doğal olarak bu durumda olduklarını ve kendi onaylarıyla kendilerini belirli siyasal toplumların üyeleri yapıncaya kadar da bu durumda kaldıklarını sürüyorum."*[96] Siyasal toplumun oluşmasının ve insanların buna rıza göstermesinin sebebi ise yine siyasal toplum üyesi olmayanların saldırılarına karşı mülkiyetlerini korumak, rahat ve güvenli bir hayat içindir. İnsanlar emniyet ve güvenlik amacıyla sivil toplum üyesi olarak devletin mutlak iktidarına ve *zorbalığına* karşı da güvence altına girmişlerdir. İnsanların güvenliklerinin sağlanması amacıyla toplumsal sözleşme ile hak devrinde bulunmak suretiyle devleti oluşturarak ve sivil toplum içinde insan olmalarından kaynaklı hak ve özgürlüklerini güvence altına alarak daha refah bir hayata kavuştuğunu söylemektedir.[97] Sivil toplum ve kuruluşlarının kökeni işte budur. Sivil toplum, devlet ve birey arasında denge kurucu, baskı aygıtı ve hak savunucusu olarak karşımıza çıktığı gibi devleti aşındırarak bireylerde güvensizlik hissi ile yapıya yönelik saldırıları da meşrulaştırıcı olabilmektedir. Tezin konusu sivil toplum kuruluşları olmamasına karşın bu fikir terör bağlamında da düşünülebileceği için dikkatli irdelenmesi gerekmektedir. Zira bu konu siyasal iktidarlara karşı kullanılan teröristlerin hamiliği meselesinde de sivil toplumun ne'liğine önem atfetmektedir.

Locke'un düşüncesinde özgürlüğün insanın kendi varlığına ilişkin olarak güvenlik ihtiyacı ve mülkün korunması temel fikrinde ilerlediği görülmektedir. Onu Hobbes'dan ayıran mutlak iktidar olgusunun olmaması ve parlamentonun güçlenmesidir. Hobbes'un düşüncesinde egemen ile uyrukların sözleşmesinde çift taraflılık olmamasına karşılık Locke egemenin de sözleşmenin tarafı olduğunu öne sürerek bireyin hakkını da güvence altına almaya çalışır. Hobbes'un düşüncesinde önemli olan toplumda kaosun çıkmaması için insan özgürlüğünü düşünmeksizin iktidar inşa etmeye çalışması iken; Locke, özgürlüğü kısıtlanmadan, keyfi uygulamalar

[96] J. Locke, 2012, s. 16.
[97] Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi,* Say Yayınları, İstanbul, 2020, s. 593.

ve mutlaklaşmış iktidarın olmadığı, yasalarla sınırlandırılmış, düzen sağlayıcı otorite inşa etmeye çalışır.[98]

2.1.1.3. Jean Jacques Rousseau (1712-1778)

Jean Jacques Rousseau, Cenevre'de saatçi bir babanın Protestan ailesinde dünyaya gelmiştir. Annesi doğumundan çok kısa süre sonra ölür. Baba Isaac karıştığı kavganın akabinde Cenevre'yi terk eder ve Rousseau ile ilgilenmez. Protestan bir papazın yanına verilen düşünür Latince'yi öğrenir. Rousseau hayatı boyunca kendi kendini geliştirmiştir. Her zaman özgür hareket etmeye çalışan düşünürün yalnızlığı ve insana ilişkin fikirleri kendi tecrübelerinin izlerini taşımaktadır. 18. yüzyıl düşünürü olan Rousseau, çağdaşlarının ilerlemeci ve aydınlanmacı düşünce yapısına da itiraz eder. Aykırı bir filozof olarak çağının egemen düşünce yapısına karşı gelmesi onun *sapkın* olarak görülmesine neden olur. Rousseau'nun amacı ilerlemeci görüşü insanın doğal durumundan hareketle çürütme girişimidir.

Hobbes ve Locke gibi doğal durum üzerinden toplumu anlama girişimi içinde olan Rousseau bu durumun yaşanmış ya da yaşanmamış olduğu konusuna şöyle açıklık getirir: *"...insanın bugünkü doğasında doğuştan olanla yapma olanı birbirinden ayırmak ve artık var olmayan, belki hiç var olmamış olan, ama gene de şimdiki durumumuzu doğru yargılamak için hakkında doğru kavramlara sahip olmamız gerekli olan bir durumu tanımak hafif bir girişim değildir."*[99] Rousseau insanın kökenlerine ilişkin tartışmaya girmeden var olan durum üzerinden yola çıkarak siyasal yaşamı anlamaya çalışır. *"Doğal insanları hayvanlardan ayıran şey bilgileri veya anlayışlarından çok özgür istence sahip olmalarıdır."*[100] İnsanın doğal yaşamına ilişkin fikri ise özgürlük üzerine ilerler, insan akıllı ve özgür canlı olarak karşılaştığı zorlukları doğanın zorunluluğu olarak kabul etmez, seçimler yaptığını söyler. Rousseau'nun insanın doğal durumdaki fikrini, başka bir insana ihtiyaç duymadan

[98] Olkan Senemoğlu, "Locke ve Rousseau'nun İnsan Doğası ve Toplum Düşüncesi", *İnsan & Toplum Dergisi,* Cilt 7, Sayı: 1, 2007, s. 199.
[99] Jean Jacques Rousseau, *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı,* (Çev. Rasih Nuri İleri), Say Yayınları, İstanbul, 1990, s. 81.
[100] Iain Hampsher-Monk, *Modern Siyasal Düşünce Tarihi -Hobbes'tan Marx'a Büyük Siyasal Düşünürler-,* (Çev. Necla Arat vd.), Say Yayınları, İstanbul, 2004, s. 213.

sürekli hareket eden, geleceği düşünmeyen ve neler olabileceğine ilişkin kaygı duymadan yalnız yaşayan insan olarak özetler.[101] Doğadaki insanların birlikte hareket ederek avlanmaya başladıkları anda ilk iletişim yarar amaçlı kurulmaya başlanmıştır. *"Rousseau'nun savına göre, bir araya gelme, kısmen, insanın güçlükleri yenme yaratıcılığındaki gelişme sonucudur."*[102] Toplumsallaşma süreci için aile yapısının da kurulması gerektiği fikrini söyleyen Rousseau'da ilkel insanların nasıl aile kurduklarının ve neden buna ihtiyaç duyduklarının cevapları yoktur.

Doğa durumunda insanların eşitlik içinde, uygar toplumun öğrettiği kavramlardan azade bir şekilde mutlu ve barış içinde yaşadığını düşünen Rousseau bu durumun insanların kendini koruma içgüdüsünden ve merhamet duygusundan kaynaklandığını düşünür. Merhamet duygusunun mülkiyetle birlikte yok olduğunu ifade eden Rousseau, *"toplumsal duygulanımlar bizde ancak aydınlanmamızla birlikte gelişir. Acıma insanın kalbinde doğal olarak bulunsa da, onu ortaya koyan hayal gücü olmadan sonsuza dek etkisiz bir hâlde kalırdı."*[103] der. Mülkiyeti toplumsallığa giden yolda ilk adım olarak görür. Mülkiyeti uygar dünya olarak düşünür ve kavramların inşasıyla birlikte insanın kendisine yabancılaştığına atıf yapar. Uygar toplumun kuruluşunu, *"Bir toprak parçasının etrafını çitle çevirip 'Bu, bana aittir' diyebilen, buna inanacak kadar saf insanlar bulabilen ilk insan, uygar toplumun gerçek kurucusu oldu."*[104] olarak ifade eder. İnsanları savaş durumuna götüren sebebin mülkiyet olduğunu çok açık bir şekilde ifade ettiği anlaşılmaktadır.

Rousseau, doğanın insanları eşit kıldığı ama insanların eşitsizliği inşa ettiğini düşünmektedir. İnsanlar arasındaki eşitsizliği hak ve haksızlık kavramları üzerinden doğal durumlarından hareketle anlatmaya çalışan filozofların yanılgı içinde olduklarını, doğadaki insanda bizim kullandığımız kavramların bir karşılığı olmadığını söyler. Ebenstein, Rousseau'nun iki çeşit eşitsizliği ortaya koyduğunu, ilk eşitsizliğin insanların doğalarından kaynaklı olarak sıhhat, beden, akıl ve ruh nitelikleri olduğunu;

[101] A. Göze, 1983, s. 229.
[102] I. Hampsher-Monk, 2004, s. 217.
[103] Jean Jacques Rousseau, *Melodi ve Müziksel Taklit ile İlişki İçinde Dillerin Kökeni Üstüne Deneme,* (Çev. Ömer Albayrak), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020, s. 36.
[104] J. J. Rousseau, 1990, s. 135.

ikinci olarak ise toplumsal sistemlerden kaynaklanan itibar ve iktidar istencinin eşitsizliği sürekli ürettiğini söylemektedir.[105] Eşitsizliğin olmadığını söyleyen düşünürün eşitsizlik halinden bahsetmesi kafa karıştırıcı görünebilir; fakat doğa durumundan değil toplum olan insandan bahsettiği unutulmamalıdır. İnsanın yalnız yaşadığı fikrinden hareketle etik, ahlak, doğru, yanlış gibi kavramlardan ve bir arada yaşama zorunluluğunun getirdiği sorumluluklardan uzak olması nedeniyle doğal durumda mutludur. Toplumsal normların ağırlığı insanın içinden geleni engellemesi nedeniyle huzursuzluk yaratacak, sonuç olarak ise insan mutsuz olacaktır. Rousseau için doğal yaşamdaki insanın mutluluk kaynağı yalnız olduğu için sorumsuzluk da denilebilir.

İnsanın doğada varlığını devam ettirebilmesi için hayvanlarda olan bedensel araçların kendisinde olmamasından dolayı kolektif hareket etme mecburiyeti vardır; *"İnsanı toplumcul yapan şey zayıflığıdır. Yüreklerimizi insanlığa iten, ortak sefilliğimizdir. İnsan olmasaydık insanlığa hiçbir borcumuz olmazdı."*[106] Doğal durumdan toplum haline gelen insanların bir arada yaşayabilmeleri ve hak kaybına uğramamaları için toplumsal sözleşme ile oluşan devlet yapısı ve siyasallığa erişmiş halktan bahseden Rousseau, *"Üyelerinden her birinin canını, malını bütün ortak güçle savunup koruyan öyle bir toplum biçimi bulunmalı ki, orada her insan hem herkesle birleştiği halde yine kendi buyruğunda kalsın, hem de eskisi kadar özgür olsun"*[107] diyerek sorunu ve çözümü ortaya koymaktadır. Toplum sözleşmesi ile insanlardan doğal durumdaki özgürlüklerinden feragat edilmesini değil doğal haklarının korunmasının yolunu arayan Rousseau net bir biçimde Hobbes'tan ayrılmaktadır. Halkın oy hakkı, egemenin inşası ve ona mutlak itaati için değil, *ortak çıkar* ya da *genel irade* ile haklarının korunması için araçtır. İnsanlar tek tek isteklerini genel iradeye devrederek kamu çıkarını maksimize etmeye de rıza göstermiş olur. Genel irade toplumun yeni bir bütünlük halini ifade eder. O, kamunun ve her bir bireyin karakteri ve inşa eden iradesi olan organik bir bedendir. Toplumsal sözleşmeden sonra

[105] William Ebenstein, *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri,* (Çev. İsmet Özel), Şûle Yayınları, İstanbul, 2009, s. 249.
[106] Jean Jacques Rousseau, *Émile Ya Da Eğitim Üzerine,* (Çev. Yaşar Avunç), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2021, s. 297.
[107] Jean Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi,* (Çev. Vedat Günyol), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020, s. 14.

yasamanın temeli ve tek meşru kaynağıdır.[108] Genel iradeye hakkını devreden halkın istençleri, kamunun içinde eriyip bir bütün olarak kamuda vücut bulur. Böylece genel iradeden oluşan egemen, halkın çıkarı dışında çıkar gütmez ve adaletsiz eylemin içinde bulunmaz. Düşünür için toplum sözleşmesiyle bireysel çıkarlarından vazgeçen insanların amacı güvenlik içinde yaşamaktır. Güvenlik, yaşamın ve ilerlemenin koşuludur. Başka insan topluluklarına karşı kendi yaşamsal ve maddi güvenliğini sağlamakla yükümlü olan sadece egemen değil aynı zamanda bireylerdir. Genel çıkar için birey kendisini feda etmesi gerekiyorsa güvenlik içinde yaşamanın karşılığı ve sözleşme gereği hiçbir itiraza mahal vermeden canını vermekle yükümlüdür. Görüleceği üzere Rousseau toplumu organik bir yapı olarak düşünür ve herkesin Hobbesvari olmayan bir yükümlülüğü olduğunu söyler.

Rousseau için özgürlük insanın doğasından gelir ve ister doğa durumunda ister uygarlık içinde yaşansın hiçbir koşulda engellenmesi söze bahis değildir. Onun temelde amacı uygar toplumda insanın özgürlüğünün nasıl daha fazla alana yayılabilmesidir. *Bilimler ve Sanatlar Üstüne Söylev* isimli eserinin birinci bölümünde çok açık bir şekilde özgür yaşamak için dünyaya gelen ve fıtratında bu hissi hisseden insana sanat, edebiyat ve bilim kisvesi altında varlığının sebebini unutturmak ve düzene ayak uydurmak için zihnî hapis araçlarının hoş görünen dahası gösterilen uğraşlar olduğunu da söylemekten çekinmez. İnsanların hayatları ağlarla örülmüş ilerleme adı altında hedeflerin inşa edildiğini ve bu uğurda sürekli bir devinim halinde olan modern yaşamın bir anlamıyla hapis olduğu söylenebilir. Hobbes ve Hume'da ise insanın özgür olma durumu, bedenî hapis hayatının olmamasıdır. Onlar özgürlüğün sadece fizikî kısmıyla ilgiliydiler. *"İstenç özgürlüğünün (ayrı nedenlerle de olsa) söz konusu olmadığını; hapis ve zincirlenmiş olmayan herkesin özgürdür."*[109] Rousseau buna katılmaz, belki modern insan bedenî tutsaklık altında değildir; fakat zincirlere vurulan aklî seçimleri hep bir baskı altındadır. Son kertede özgürlük bedenselliği değil iradeyi de kapsamaktadır.

[108] Donald G. Tannenbaum ve David Schultz, *Siyasî Düşünce Tarihi Filozoflar ve Fikirleri,* (Çev. Fatih Demirci), Adres Yayınları, Ankara, 2005, s. 256.
[109] I. Hampsher-Monk, 2004, s. 203.

2.1.2. Uluslararası İlişkilerde İdealizm-Realizm

Bu bölümde uluslararası ilişkiler disiplininde özellikle güvenlik çalışmalarında sıkça karşılaşılan realizm ve idealizm kavramsallaştırılması anlatılacaktır. Bu kavramlar özgürlük ve güvenlik dengesi tartışmalarında sıkça kullanılmaktadır.

2.1.2.1. İdealizm

Devlete ilişkin fikirlerin oluşumu insanın aklî konuşmaya başladığı zamanlardan beri var olmuştur. Antik Yunan felsefecilerinden İslam düşünürlerine kadar ideal devlet tartışması yapılmıştır, örnek olarak Platon'un Devlet'i ile Farabî'nin İdeal Devlet kitaplarındaki ideal devlet çözümlemeleri verilebilir. *"Bugünkü anlamı ve bugünkü unsurlarıyla devlet yeni bir kuruluştur ve bu kuruluş ancak 15. ve 16. yüzyıllar içinde ortaya çıkmıştır."*[110] 1648'de Kıta Avrupa'sında Otuz Yıl ve Seksen Yıl savaşlarının neticesinde imzalanan Vestfalya Barış Antlaşması ile ulus devletlere geçilmeye başlanmasının literatürde hâkim bir görüş olduğu bilinmektedir. *"Modern uluslararası ilişkiler sisteminin temel taşı olan Vestfalya Barışı (1648) ile kutsandı. Leo Gross'a göre Vestfalya Barışı, her biri kendi toprakları üzerinde egemen, birbirine eşit ve herhangi bir dünyevi otoriteden bağımsız çok sayıda devletin bir arada bulunduğu yeni bir sisteme yol açtı."*[111] Elbette devlet denilen yapının zamanla oluşması gibi ulus devlet ve fikri de bir antlaşma neticesinde birden ortaya çıkmamıştır; fakat uluslararası ilişkiler disiplininin aktörü olan ulusların hükmî şahsiyet kazandığı söylenebilir. Bu konudaki diğer yaklaşım ise, *"öncelikle modern devlet kendiliğinden büyüyerek gelişmiş bir yapı olmaktan çok yapay olarak oluşturulmuş bir yapıdır. Bilinçli olarak inşa edilmiş bir çerçevedir."*[112] şeklindedir. Poggi'nin kastını, Orta Çağ Avrupa'sında meşruiyetlerini dinî kurumlar aracılığıyla Tanrı'dan alan hükümdarlar ile kilise hükümranlığı çağının yerine hümanizmanın ürünü olarak modern devletin akıl ile oluşturulmuş hukuk kurallarınca örgütlenmiş

[110] Münci Kapani, *Politika Bilimine Giriş,* Bilgi Yayınevi, Ankara, 2010, s. 42.
[111] Gianfranco Poggi, *Modern Devletin Gelişimi Sosyolojik Bir Yaklaşım,* (Çev. Şule Kut ve Binnaz Toprak), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 110.
[112] G. Poggi, 2009, s. 116.

devlet olarak anlamak gerekir. Dolayısıyla farklı bir yaklaşım olan inşa edilmiş devlet çerçevesinin tarihsel olarak geliştiği düşünülmektedir.

Uluslararası ilişkilerin ulus devletlerin birbiriyle olan iletişimleri neticesinde gelişmeye başladığını söylenmişti, Toynbee'den mülhem, *"birbiriyle temas halinde lokal, egemen devletlerin ortaya çıkışından bu yana uluslararası ilişkiler daima varolagelmiştir."*[113] Devletin gelişim sürecine nasıl vurgu yapılmışsa uluslararası ilişkilerin de birden ortaya çıkmadığı fikri aynı derece vurgulanmaktadır. Konuyu açıklama girişimindeki hareket noktası modern devlet tasavvuru olan ulus devletler arasındaki ilişkiyi tesis eden yapılardır. İdealizm, I. ve II. Dünya Savaşı arasında ulusların ilişkilerini barış esaslı çerçevede ilerletilmesi için ortaya atılan fikirlerden oluşan bir teori olarak Uluslararası İlişkiler disiplininin akademik ve pratik olarak doğuşunda başrolde olmuştur.[114]

Birinci Dünya Savaşı'nda insanlık eşi benzeri görülmemiş bir yıkım yaşamıştır ve tekrar böyle bir savaşın yaşanmaması için Milletler Cemiyeti kurulması fikri etrafında gelişen uluslararası ilişkilerdeki idealist düşüncenin kökenleri Aydınlanma Dönemi'ne kadar gidebilmektedir. *"Uluslararası İlişkiler'in doğuşunda etken olan savaşın tekrarını önleme ve barışı muhafaza amacı, disiplinin ilk kuruluş amacıydı."*[115] Burada felsefî idealizmden beslenen uluslararası ilişkiler disiplinindeki idealizm ve realizmi birbirine karıştırmamak önemlidir. İdealizmin 19. yüzyıldaki temsilcileri, *"Fichte, Schelling ve Hegel tarafından temsil edilen Alman idealizmi doğrudan doğruya Kant'tan çıkmaktaydı."*[116] Aydınlanma düşüncesi temel olarak akıl ve ilerleme fikri üzerinden insanın rasyonel canlı olarak hayatı inşa edebilmesi olarak açıklanabilir. Bu minvalde düşünüldüğünde savaşlar sonu belli olmayan *akıl tutulması*dır. Bireylerin rasyonel ve iyi olduğundan hareketle savaşlar devletin varlığı

[113] A. Nuri Yurdusev, "Uluslararası İlişkiler Öncesi", İhsan D. Dağı, Atila Eralp ve E. Fuat Keyman vd. (Der.), *Devlet, Sistem ve Kimlik Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s. 21-2.
[114] Ramazan Gözen, "İdealizm", Ramazan Gözen (Der.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2021, s. 74.
[115] İ. D. Dağı vd. (Ed.)., 2019, s. 27.
[116] A. Cevizci, 2020, s. 801.

ve otoriteryen şekilde örgütlenmelerinden kaynaklıdır, J. Locke, J. Bentham ve J.S.Mill'in bu düşünceleri idealist felsefenin temelleridir.[117]

İdealist düşüncenin temel amacı devletler arasındaki gizli görüşmelerden ziyade kurumlar aracılığıyla açık ve dengeli ilişkilerin tesisidir. *"Milletler Cemiyeti'nin amacı ülkelerin, eski güçler dengesi sisteminde bulmak isteyip de bulamadıkları güvenliği sağlamaktır."*[118] Demokratik ve hukuk devletlerini dünyada yaygınlaştırmak amacı güden idealistlerin temel amacı ise savaşın çıkmasını engellemektir. İdealizm düşüncesinde evrensel ahlak ve *ebedî barış* amaçlanmaktadır. Devletler, bireyler arasındaki ilişkiden farklı bir yapı içinde düşünülmemeli, etik kurallar ve varlığa ilişkin saygı esasında yürütülmelidir. İdealizm, moralizm ya da ütopyacılık olarak da tanımlanmaktadır. Rousseau için eğer devlet üstü bir yapı oluşturulunabilirse toplum sözleşmesinin bireyler için yaptığını devletler için yapabilir.[119] Temel savını özetlersek, Rousseau ve Locke'un toplumsal sözleşmelerden temellenerek insanın doğasının kötü olmadığı ve sürekli savaş halinin olmadığından hareket ederek devletler arasındaki savaşın iletişim ve kurumsal yapılardaki bozukluklardan kaynaklandığı ve dengenin gözetilmemesinin sonucunun savaş olduğunu söylemek mümkündür.

İdealist düşünce yapısı Milletler Cemiyeti'nin kuruluşu bağlamında ve Wilson Prensipleri esasında düşünüldüğünde II. Dünya Savaşı'ndan sonra idealizmin yerini realist politikalara terk ettiğini söylemek mümkündür. *"Sonuçta, idealizmin uluslararası hukuku ve uluslararası örgütleri, uluslararası ilişkilerdeki sorunların çözümü olarak gören yaklaşımı, Soğuk Savaş sonrasında, önemli derecede zedelenmiştir."*[120] II. Dünya Savaşı neticesinde iki kutuplu dünyada realist bakış hâkim paradigma olmuştur. Realizm kendini idealizmin eleştirelliği üzerine inşa etmiştir, bundan dolayı realizmi anlatırken idealizme olan bakış açısından sıkça söz

[117] İ. D. Dağı vd. (Der.), 2019, s. 62.
[118] Chris Brown ve Kirsten Ainley, *Uluslararası İlişkileri Anlamak,* (Çev. Mehtap Gün Ayral), İstanbul, Sümer Kitapevi, 2013, s. 34.
[119] Faruk Yalvaç, "Rousseau'nun Savaş ve Barış Kuramı: Adalet Olarak Barış", Mustafa Aydın vd. (Der.), *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 18.
[120] Gökhan Koçer, "Küreselleşme ve Uluslararası İlişkilerin Geleceği", *Uluslararası İlişkiler,* Cilt 1, Sayı: 3, 2004, s. 122.

etmek kaçınılmazdır. İki başlıklı anlatımdaki amaç, konuları düzen içinde ilerletme girişiminden başka bir şey değildir zira sosyal bilimler karşıtlıklar ve beraberliklerle ilerlemek zorundadır çünkü mesele insan ve oluşturduğu yapılardır.

İdealizm, gündelik hayatta yaşadığımız herhangi bir durumun nasıl daha iyi olabileceğini aklî olarak tasavvur eden bir düşünce disiplinine karşılık gelmektedir. İdeal olan insanın geleceğe dair sürekli bir devinim halinde olmasına da atıf yapar. İdealizmi, insanın iradî eylemlerle hayatı inşa edebilmesi düşüncesinden hareketle dünyayı insana daha iyi yer haline getirebilme girişimi olarak da açıklamak mümkündür. İnsanın kötü olduğu düşüncesine de başkaldırıdır. Tümevarımsal bir yöntemle hareket eden uluslararası ilişkiler disiplinindeki idealizm, tek tek bireylerin savaşa meyyal olmadığını, ulus devletlerin yapısının savaş çıkmasına neden olduğunu, halklara âli menfaatimiz gereği diye öne sürülen çıkarların egemenlerin şan, şerefleri ve kendi çıkarları olduğunu, esas olanın barış isteyen halkların istençleri olduğunu iddia eder. Halkların sözlerinin değerinin en iyi liberal sistem içindeki demokrasiyle yerine gelebileceğini iddia eden idealistler için devletlerin demokrat yapılarla inşa edilmesini ve uluslararası kuruluşların da demokratik esaslarla savaş karşıtı, denge ve hak gözeten yapılardan oluşmasını savunurlar. 1930'lu yıllarda Hitler ve Mussolini gibi diktatöryel karizmatik liderlerin ulus ve uluslararası sistemlerde popülerleşmeye başlamasıyla birlikte idealizmin iddialarının karşılığı kalmamıştır. Soğuk Savaş Dönemi'nde realist politikaların kabul görmesi ve 1991'de SSCB'nin dağılmasıyla birlikte idealizm tekrar gündeme gelmiştir. Esasında idealizm hiçbir zaman yok olmamış, hâkim paradigma olması için savaşın bitmesini beklemiştir. Doğu Bloğu ülkelerine karşı özgür dünya ideali bir anlamda Sovyetler'in dağılmasına ön ayak olmuştur. Zaten Körfez Savaşı'ndan sonra dolaşıma giren Yeni Dünya Düzeni'nin bu kadar felsefî ve toplumsal taban bulmasının nedeninin Soğuk Savaş Dönemi'ndeki idealist politikaların olduğunu söylemek hiç de yanlış olmayacaktır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasıyla birlikte 1991 tarihinden itibaren hız kazanan küreselleşme ve özgürlük ideali 11 Eylül 2001'de ABD'de bulunan Dünya Ticaret Merkezi'ne yönelik saldırıdan sonra güvenlik temelli politikalara evrilmiştir.

2.1.2.2. Realizm

Peloponezya Savaş Tarihi'ni olaylara soğukkanlı yaklaşımıyla anlatan Thuchydides bu eserinden dolayı, *"Uluslararası İlişkiler'de realist ekolün ilk fikir babalarından biri olarak anılmaktadır."*[121] Toplum ve tarihe materyalist olarak yaklaşma anlamında ise *"Gerçekçilerin 'tarihsel ekolü'nün evi Almanya'da olmuştur ve gelişiminin izi Hegel ve Marx gibi isimlere kadar sürülebilir."*[122] İnsan doğasından hareket ederek toplum ve devlete ilişkin gerçekçi yaklaşımından dolayı realizm, literatürde Hobbesiyanizm olarak da geçmektedir. Hobbes'un insan doğasına ilişkin yaklaşımındaki kötü, bencil insan tanımı devletler arasındaki ilişkilerde de aynı minvalde ilerlemektedir. *"Realist teori geleneğinde anarşi olgusunu teorik yaklaşımının merkezine ilk yerleştiren ise Thomas Hobbes olmuştur."*[123] Evrensel iyinin ve barışın olmayacağı, denge unsurunun ise devletlerin güçlerine göre belirleneceği temel savıdır. Uluslararası ilişkilerin de güç ekseninde ilerleyeceğini iddia eden realistlere göre uluslar sınırlandırılamaz. Realizmin önemli düşünürlerinden Hans J. Morgenthau uluslararası ilişkileri, *"devletlerin güç olarak tanımlanan çıkarlarının peşinde koşmalarıdır"*[124] olarak tanımlamaktadır. Realizmin uluslar arasındaki ilişkileri güç ekseninde açıklaması ile anarşi durumu iç içe geçmiştir. *"Realistler, uluslararası sistemin, anarşi durumunda olduğuna inanır."*[125]*;* fakat kaotiklik yoktur. Anarşi durumundan anladıkları devletlerin güçleri ve çıkarları neyi gerektiriyorsa onu yapabilme durumudur. İdealizmin özündeki normatif kuralların uluslararası ilişkileri düzenlediği iddiasını yeterli görmezler. Ulusların kendi kararlarını verebilme hakkını ulus üstü yapılara devretmesinin gerçekçi olmadığını söylerler. Realizme göre, başka devletlerle çıkar çatışması yaşayan bir devleti uluslararası normatif kurallarından ziyade kendi gücü korur, egemenlik ilke olarak devletlerin ülkeleri için istediklerini yapabilme hakkıdır, bir başka devlete ya da ulus

[121] L.M.J. Bagby, *The Use and Abuse of Thucydides in International Relations'*dan aktaran A. Nuri Yurdusev, "Uluslararası İlişkiler Öncesi", İ. D. Dağı vd. (Ed.), 2019, s. 33.
[122] Edward Hallett Carr, *Yirmi Yıl Krizi 1919-1939*, (Çev. Can Cemgil), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2020, s. 113.
[123] Eyüp Ersoy, "Realizm", R. Gözen (Der.), 2021, s. 167.
[124] C. Brown ve K. Ainley, 2013, s. 42.
[125] Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse, *Uluslararası İlişkiler,* (Çev. Haluk Özdemir), Ankara, BB101 Yayınları, 2015, s. 92.

üstü kurumlara hesap vermezler.[126] Realistlerin savlarını desteklemek adına bu duruma örnek olarak, koronavirüs sürecinde Avrupa Birliği üye ülkeleri arasında yaşanan maske ve aşı krizlerinde devletlerin kendi ulusal menfaatlerine göre hareket etmelerini ve bu konuda Birlik ilkelerini ve yasalarını göz ardı etmelerini verebiliriz.

Hobbes'a göre uluslararası ilişkiler doğa halindeki insanların durumu gibi savaş hali içindedir ve bu savaş durumundaki kaos egemen devletlerin rekabet halinde olmalarından kaynaklanır. Savaş halindeki uluslararası ilişkilerde devletler mutlak egemenliklerini ve başka egemene karşı uyruklarına verdikleri güvenlik garantisini sağlamakla toplumsal sözleşmeden kaynaklı meşruiyet kazanmış olurlar. Dolayısıyla devletler ulus üstü kuruluşlardan savaş halinde idealistlerin ortaya attığı gibi ahlakî buyruklarla korunma garantisi elde edemezler, *"Realizm (ya da siyasal realizm), uluslararası ilişkileri güç yoluyla açıklayan bir düşünce ekolüdür."*[127] Güç, ulus devletin egemenliğiyle doğrudan ilintilidir. Realistler için devlet olgusu egemenlik üzerinden ilerlemektedir; fakat realist gelenek içinde egemenlik olgusunda farklı yaklaşımlar da mevcuttur. Realist gelenek klasik, yapısal-neorealizm ve neorealizm olmak üzere üç farklı yaklaşıma sahiptir. Tarihî bir sıralama ve dünya siyasetindeki değişimleri de gösteren bu üç yaklaşım, realizmin devingenliğini ve pratik hayat unsurlarından da beslenerek ilerlediğini göstermektedir. Realizm, uluslararası ilişkilerdeki işleyişi anlamak ve geleceğe ilişkin bilgi inşa etmek amacını gütmüştür. Klasik realizm, insanın doğasından; yapısal realizm, uluslararası yapılara odaklanarak; neoklasik realizm de devletlerin iç işleyişlerini etkileyen olgulardan hareket etmektedirler.[128]

Birinci Dünya Savaşı neticesinde yenilen devletlere yönelik getirilen yaptırımlar uluslararası egemen güçlerin iktidarlarını devam ettirmelerine yönelikti. 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nden sonra idealist söylemlerden realizme geçişi ekonomik ve güç ile açıklayan Carr, *"1931'de 'güç siyasetine geri dönüş' olarak anılan şey aslında statüko güçlerinin keyfini sürdüğü güç tekelinin yok olmasıydı."*[129]

[126] J. S. Goldstein ve J. C. Pevehouse, 2015, s. 92.
[127] a.g.e., s. 85.
[128] R. Gözen, 2021, s. 171-2.
[129] E. H. Carr, 2020, s. 148.

demiştir. Liberal ekonomik söylemler bağımlılıkları arttırıyor, üretilen metalar çevre ülkelere rahatça pazarlanabiliyor ve nihayetinde sermayedarlar daha çok birikim kazanıyorlardı. İdealist düşüncenin liberal kökenlerine baktığımızda egemen devletlerin var olan güçlerini uluslararası kurumlar aracılığıyla devam ettirmelerine hizmet ettiği söylenebilir. Carr, uluslararası kuruluşlara itiraz etmez, bu araçların gücü merkezîleştirdiğini iddia eder; *"Yönetimi gerçek anlamda uluslararasılaştırmak, gücü uluslararasılaştırmak demektir ve uluslararası yönetim pratikte yönetme amacı için gerekli gücü sağlayan devletin yönetimidir."*[130] Bu minvalde bakıldığı zaman klasik realizme göre uluslararası alandaki anarşi durumu ve ulus devletlerin egemenliklerini ve haklarını ulus üstü yapılara devretmemeleri neticesinde herkes herkesten korktuğu için barış hali devam eder. John Mearsheimer, Soğuk Savaş dönemindeki iki kutupluluğun sıcak savaşı engelleyerek barış ve düzeni tesis ettiğini iddia etmekte ve SSCB'nin dağılmasıyla birlikte 17. yüzyıldan beri devam eden güç rekabetlerinin tekrar uluslararası ilişkilerde felaketlere yol açacağını düşünmektedir.[131] İdealizm ile realizmi karşılaştıran Carr, *"Gerçekçiliğin, ütopyacılığın coşkusunu ıslah etmek için gerekli olduğu bir aşama olduğu gibi, başka dönemlerde de ütopyacılık, gerçekçiliğin verimsizliğini dengelemek için kullanılmalıdır."*[132] diyerek idealizmin denge sağlayıcılığına atıf yapmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin ve Kıta Avrupa'sının ekonomik ve askerî olarak yeniden ayağa kalkması ve "yeni düşman" olan SSCB karşısında NATO çerçevesinde ittifaklarını güçlendirmeye başladığı yıllar esasında ABD'nin kendi politik duruşunu da değiştirdiğinin göstergesidir. ABD, İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) sonrasına kadar okyanus ülkesi olarak kendi sınırları dışındaki dünyayla ilgilenmemiş, *izolasyonist* dış politikayı takip etmiştir. ABD, II. Dünya Savaşı sonrası yıkılmış olan Avrupa'nın imarı ve ekonomik kalkınması amacıyla Marshall ve Truman doktrinlerini uygulamıştır. Böylece kendine bağlı bir Avrupa idealini ekonomik olarak sağlamıştır. Avrupa devletlerini askerî anlamda birleştirmek ve kendi politikalarını uygulayabilmek için "düşman" SSCB'yi öne sürerek NATO ittifakını inşa etmiş ve

[130] E. H. Carr, 2020, s. 151.
[131] John Baylıs, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", M. Aydın vd. (Der.), 2015, s. 155.
[132] E. H. Carr, 2020, s. 59.

Avrupa'yı korku ile yönlendirerek hegemonyasını oluşturmuştur. Askerî bağlılık için ise SSCB'yi kullanarak NATO ittifakını inşa etmiş ve Avrupa'yı korku ile kendisine yakınlaştırmaya başlamıştır. Spekülasyona açık gibi gözüken bu ifadelerin günümüzde de karşılığını görmek mümkündür. Fransa'nın ön ayak olmaya çalıştığı Avrupa Birliği askeri girişimi aslında NATO üzerinden doğrudan ABD hegemonyasına başkaldırıdır.

İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) sonrasında ABD ve SSCB arasında yaşanan Soğuk Savaş diğer devletleri bir tarafa konumlanmaya itmiştir. Kabaca "özgür dünya" olarak tanımlanan Batı Bloğu ülkeleriyle "Demir Perde" olarak nitelendirilen Doğu Bloğu ülkelerinin toplumsal hayata bakış açılarına yönelik kullanılagelen bu kavramlar zaman zaman eleştiri konusu da olmaktadır. Özgür dünya idealini blok dışında kalan ülkelere ihraç etmeye çalışan kapitalist batılı devletler, üretim ve tüketim alışkanlıklarını değiştirerek kulağa hoş gelen kavramlarla meşruluk ve toplumsal rıza kazanarak askerî müdahale olmaksızın kendine bağlılığı arttırmak için özgürlük kavramında bütünleşmiştir. Elbette özgürlük meselesine ne batının ne de doğunun elinde olan enstrüman olarak yaklaşma girişimde değilim zira yeryüzündeki her insanın hakkı olan özgürlük salt insan olmaktan gelir. Kast edilen, kavrama yüklenen anlam ile tasarruflarınca kullanma girişimine itirazdır.

2.2. ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK KAVRAMLARI

2.2.1. Özgürlük

Özgürlük kavramına birçok açıdan yaklaşmak mümkün ve açıklaması bir o kadar zordur. Özgürlük meselesi bireyin özgürlüğü, sosyal ve siyasal özgürlük, devlet özgürlüğü gibi çok geniş bir alanın konusudur, bu yüzden özgürlük kısıtlayıcı bir yaklaşım ile anlatılacaktır. Özgürlük, demokrasi ve liberalizm eş anlama gelen kavramlar halinde kullanılmaktadır. Bu şekilde kullanım mezkûr alanda düşünce üreten filozofların liberal gelenek kapsamında demokratik yapıyla kavrama yükledikleri anlamdan kaynaklanmaktadır.

Özgürlük, insanın herhangi bir kısıtlama olmaksızın dilediğini yapabilmesidir. Özgürlük kelimesi, Antik Latince'de libertas; İngilizce dilinde ise liberty, freedom olarak kullanılırken; Fransızca liberté olarak kullanılmaktadır. Fransız Devrimi sonrasında Osmanlı Türkçesinde hürriyet olarak kullanılmaya başlanmıştır. Hürriyet kelime itibariyle hür olmaktan türemiştir ve Locke'un felsefesinde bahsedilen insanın istençlerinde serbestîlikle siyasallığa atfı da barındırmaktadır. Hilmi Ziya Ülken, hürlük kavramı ve özgürlüğü eş anlamda kullanmaktadır ve hürlüğün, demokratik rejimlerin ideali olduğundan ve insan toplumlarının nihai ereği olarak ilkel kabileler, imparatorluk ve toplumsal tabakaların katı olduğu toplumlarda kavramın karşılığı olmadığından bahsederek toplumlarda hürlük fikrinin oluşabilmesi için eşitsizliğin ve köleliğin kalkmış olması gerektiğini de aktarmaktadır.[133] Ülken'in de özgürlükten anladığı Rousseau'nun ifade ettiği gibi özgürlüğün sadece bedenî hürriyetten ibaret olmadığı ve ekonomik ve politik yapıların özgürlüğü kısıtlayıcı olmaması gerektiğidir.

Devlet ile birey arasındaki ilişkiyi tesis etmeye çalışan Locke için özgürlük, insanın kendi ve mülkiyeti üzerinde tercihlerini yerine getirip getiremediği durumu ifade eder *"yani kendisi nasıl isterse öyle davranan insan özgürdür."*[134] Liberalizmde özgürlük güvenlik için feda edilemeyecek kadar değerlidir çünkü güvenliğin sağlanması özgürlüklerden geçmektedir. Hobbes'un düşüncesinde ise güvenlik her şeyin üstündedir. Toplumsallığın güvenlik ihtiyacından ortaya çıktığını söyleyen Hobbes için özgürlüklerin teminatının güvenlik olduğu fikri ağır basmaktadır. Leviathan'da özgürlüğün, yazarların iddia ve ikna etmeye çalıştığı gibi erek olarak sunulmasının toplumsal hayatta bir karşılığı olmadığını düşünür, bahsedilen özgürlük için *"özel insanların [bireylerin] değil, egemenlerin özgürlüğüdür."* der. Hugo Grotius'a (1583-1645) göre *"İnsanın doğasında toplum içinde yaşama isteği vardır; bu istek aklının verdiği ölçüde düzenli ve barış içinde yaşama istediğidir."*[135] Montesquieu, savaşı ortaya çıkaranların monarklar olduğunu, demokratik yapılı devletlerin ve güçler ayrımının iyi işlediği devletlerin savaş olasılığının düşük olduğunu iddia eder. Her toplumun farklı coğrafî şartlara sahip olmasının sonucu

[133] Hilmi Ziya Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü,* Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969, s. 134.
[134] J. Locke, 2000, s. 319.
[135] Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s. 356.

hukuk, devlet, ekonomi ve toplum koşullarının oluştuğunu ve farklılıkların doğal olduğunu söylemektedir.

J. Stuart Mill için insan eylemlerinin amacı haz/mutluluktur; genelin çıkarı ve refahı yararcılığının nihai amacı olan düşünür; bireyin özgürlüğünü sınırlayan şartların mümkün mertebe en aza indirilmesi, birey ile toplumun devletin müdahalesinin azaldığı ölçüde gelişebileceği fikri üzerinde ilerler.[136] Mill, düşünce ve ifade özgürlüğünün insanın mutluluğu için şart olduğunu dört temel nedenle açıklar: Birinci neden, bir düşüncenin susturulması bizim için doğruluğunu kesin olarak bildiğimiz bilgiye rağmen doğru olabilir ve yanılmazlığımızı düşündürtür; ikincisi, susturulan düşüncenin yanlışlığından da hakikate giden bir yol olabilir ve fikirlerin çarpışması ilerleme için şarttır aksi hâlde bilginin yanılmazlığı düşüncesi sistematikleşerek kişinin ve bilginin mutlak hakikiliğinin tek olduğu skolastik düşünce yapısına hizmet eder; üçüncüsü, mutlak olduğu üzerinde tartışmanın kabul edilmediği fikre yönelik eleştirilerin olmamasından dolayı o fikrin mutlaklığının gerçek nedenleri anlaşılamaz; dördüncü nedeni üçüncü neden ile birleştirerek fikrin dogmatikleşmesi ve fikrin gerçek anlamından koparak biline gelinen bilgi halinde kabul edilmesidir ve bu kuramın gücünü kıran bir durumdur.[137] Son kertede Mill için insanların her türlü düşünceyi tartışması gerektiği ağır basar. Ona göre, bastırılan fikirler olduğundan daha fazla anlam ve önem kazanarak destekleyici bulabilir ve bu durumun neticesinde de hakikî bilginin değerini kaybetmesi ile yanlış üzerinde ilerleyen düşünce sistematiğinin insanın mutluluğuna engel olma tehlikesi bulunmaktadır. *"Özgürlük denmeye layık tek özgürlük, başkalarının iyi olmalarına engel olmaya veya onların iyi olma çabalarına engel olmaya kalkışmadığımız müddetçe, kendi iyiliğimizi kendi bildiğimiz yolda arama özgürlüğüdür."*[138] Mill için insanların düşünceleri başka insanların yararına zarar getirmediği sürece mutlak özgürlüktür; fakat düşünce eyleme geçtiğinde zarar veriyorsa sınırlandırılmalı hatta cezalandırılmalıdır. Bu konuyla ilgili şöyle bir örnek verir Mill, *"tahıl satıcıları yoksulları açlıktan öldüren kimselerdir"* veya *"özel mülkiyet hırsızlıktır"* benzeri ifadelerde bulunulması ve basın yayında

[136] A. Cevizci, 1999, s. 596.
[137] John Stuart Mill, *Özgürlük Üzerine*, (Çev. Tuncay Türk), Oda Yayınları, İstanbul, 2018, s. 74.
[138] Mark A. Kishlansky, *Batı'nın Kaynakları Cilt:2,* (Çev. M. Kürşad Atalar), İstanbul, Açılım Kitap, 2017, s. 282.

yayımlanmasında herhangi bir beis yokken kalabalık bir grup halinde satıcının evinin önünde ona zarar getirebilecek slogan halinde kullanılması durumunda ceza verilebilir. [139] Bireyin özgürlüğünün belki de tek kısıtlanma hali eylemi ile başkasına zarar vermesi durumudur çünkü *"birey kendini başkalarının başına bela etmemelidir."*[140]

Mill için de Bentham için de haz peşinde faydasını arayan insanın başkalarının çıkarına/mutluluğuna zarar getirmesini özgürlük olarak telakki etmek mümkün değildir. *"Medeni bir topluluğun herhangi bir üyesi üzerinde, onun arzusuna rağmen, gücün haklı olarak kullanılabileceği tek amacın, başkalarına gelecek zararı önlemek olduğudur."*[141] Jeremy Bentham'ın yarar ilkesi, bireylere ve idarecilere kararlarından etkilenebilecek toplum fertlerinin faydası ve mutluluğu/çıkarı düşünülerek eylemde bulunma sorumluluğu vermektedir. Bireylerin mutluluğundan toplumsalın çıkarına doğru genelleştirme *"gerek bireylere ve gerekse idarelere, eylemlerinden ya da faaliyetlerinden etkilenecek herkese en yüksek faydayı, çıkarı veya mutluluğu sağlayacak şekilde davranma görevi veya sorumluluğu yüklemektedir."*[142]

Friedrich V. Hayek, toplum içindeki insanlara başka insanlardan gelen zorlamaların mümkün mertebe azaltıldığı insanî hâllerin ve koşulların mümkün olduğunu düşünür ve bu durumu özgürlük olarak adlandıracağını ifade eder.[143] Hayek özgürlüğü, toplum içindeki bireylerin epeyce yaklaşmayı umabileceği ama gerçekleştirme umudunun olmadığı hâl olarak düşünmektedir.[144] Hayek için özgür olma hali güvenlikten ve refahtan öte bir anlama karşılık gelmektedir. Onun için özgürlük, sadece günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecek hayat standardına sahip ve yarınından emin olmayan kişi ile askerlik altında görece refah ve güven içinde yaşayan iki insandan sefillik halinde olanın daha özgür olma durumudur.[145] *"Özgürlükler*

[139] J. S. Mill, 2018, s. 78.
[140] a.g.e., s. 79.
[141] a.g.e., s. 16.
[142] A. Cevizci, 2020, s. 885.
[143] Friedrich Von Hayek, *Özgürlüğün Anayasası,* (Çev. Yusuf Ziya Çelikkaya), BigBang Yayınları, Ankara, 2013, s. 37.
[144] a.g.e., s. 38.
[145] F. V. Hayek, 2013, s. 47.

bireyler ve grupların diğer insanların az ya da çok özgürlükten mahrum olmaları pahasına iktisap edebilecekleri özel muafiyet ve imtiyazlardır."[146]

Isaiah Berlin, *"Bir insanı zorlamak onu özgürlüğünden ("bir şeyden özgürlük"ten) yoksun bırakmaktır."*[147] der. I. Berlin, Antik Yunan ve Roma devletlerinde bireysel özgürlük peşinde koşan kitlelerin olmadığını, bu düşünce yapısının modern olgu olduğunu ifade eder. Bu anlamıyla I. Berlin, Hobbes ile mana itibariyle aynı düşünmesine karşılık Hobbes'un iddia ettiği gibi eski zamanlardaki düşünürlerin insanları özendirmek amaçlı fikirlerin varlığını da kabul etmemiş olmaktadır. I. Berlin bu anlamdan hareketle, *"özgürlük insanlığın daha büyük kütleleri için de sıkça peşinde koşulan bir amaç olmamıştır."*[148] diyerek bireysel alan tartışması ve devletin bireye müdahale etmesi meselesine anakronik yaklaşılmaması gerektiğini de ifade etmiş olmaktadır. Louis D. Brandeis (1856-1941), bireyin özgürlüğüne ve siyasal katılımının demokrasi için vazgeçilemez olduğunu düşünmektedir. Bireyin ifade özgürlüğünün sınırsız olmadığını ve devletin otoritesini sarsabilecek belki de yıkılmasına sebebiyet vermesi söz konusu görüşleri ifade eden birey yahut basının sınırlandırılabileceğini söylemektedir.[149]

Devlet ile bireyler arasındaki toplumsal sözleşme göz önüne alındığında rızanın temeli güvenliğin sağlanmasıdır. Güvenlik salt canı değil malı ve hatta geleceği de kapsamaktadır. Özgürlük insanın doğal bir hakkı olduğu gibi devletin sınırları içinde yaşayan halkların bir arada yaşayabilmeleri için Rousseau'dan mülhem genel iradenin çıkarı gözetilerek sınırlandırma durumu da devletin hakkıdır. Mutlak iktidara olan itiraz demokratik bir söylemse, mutlak özgür olma halinin olamayacağını söylemek ve aynı söylemi Hobbesvari şekilde kurarak içgüdülerle hareket etmeyen insan formunun *doğal durumdaki* tarihselliğine ve topluluk haline de atıfla ifade edilmesi de demokratikliği barındırmaktadır. Rousseau'da insanlar özgür olarak

---

[146] F. V. Hayek, 2013, s. 49.
[147] Isaiah Berlin, "İki Özgürlük Kavramı", (Çev. Mustafa Erdoğan), *Liberal Düşünce*, Cilt 12, No: 45, 2007, s. 61.
[148] a.g.e., s. 68.
[149] Edward McNall Burns, *Çağdaş Siyasal Düşünceler 1850-1950*, (Çev. Alâeddin Şenel), Birey ve Toplum Yayınları, Ankara, 1984, s. 46.

doğar. Genel irade için egemene yönetme hakkını devreden halk her şartta özgürdür, bastırılamaz fakat özgürlüğün kısıtlanmasının şartı genelin çıkarı için meşrudur.

Devlet her istediğini yapan bireyin temel hak ve özgürlüklerini keyfî olarak sınırlandıramaz bir yapıda olmalıdır. Batı Avrupa Tarihinin gelişimine bakıldığında Tanrının hükümranlığı [kilise], Tanrısal olmayan dünyevî krallar, hümanizma düşüncesinin *harç* görevi ile ulus devletler şeklinde ilerlediği görülecektir. Özgürlük kelimesinin ve içerdiği tarihsel anlam itibariyle bugünün dünyasında kullanımının kısa görüngüsü devlet-birey çatışmasında kendini göstermektedir. Özgürlük demokrasi ilişkisinde demokrasinin özgürlüğün sonucu olduğu hatırdan çıkartılmamalıdır ki kavramın sahipliğini tek bir *merkez* üzerinden okuma yanılgısına düşülmesin: *"Özgürlük demokrasiyi doğurdu, demokrasi özgürlüğü değil."*[150] Günümüz dünyasında demokratik toplumlar liberal sisteme entegredir ve özgürlük ve demokrasi eş anlama gelmektedir. Liberal olmayan toplumların totaliterlik görüngüsü toplumların iç dinamiğine bakılmaksızın anti-demokratiklik bağlamda değerlendirilmektedir. Küreselleşmeyle eş değer olan liberal sistemin temel amacı üretilen metanın rahatça uluslararası alanda dolaşımıdır. Soğuk Savaş dönemi boyunca medya aracılığıyla özgür dünya idealinin ve fikrî ve ekonomi temelli refah söyleminin dünyada tek hâkim paradigma olması için siyaset üreten kapitalist ABD ve Batı Avrupa devletlerinde devlet ile birey arasında sınırlar vardır.

Kendi kaderini belirleme hakkına sahip olan ulusun yapısını oluşturan topluluğun özgürlüğü ile bireylerin özgür olma hali aynı anlamı ifade etmektedir. Fakat bireyin özgürlüğü ile toplumun özgürlüğü arasında ayrımın yapılması gerekmektedir.[151] Demokratik toplumlarda birey özgürlüğü devletin sınırlarını belirleyebilirken, totaliter yönetimlerde bireyin özgürlüğünü sınırlandıran devletin aygıtlarıdır. Yunan site devletlerinde halk ile yurttaş ayrımı vardı, halkın siyasala katılımı mümkün değilken yurttaş siyasallığa da karşılık gelmekteydi. Bu kent topluluklarında özgürlük, devletin muktedirliğine itiraz edebilme anlamına gelmezdi,

[150] Fareed Zakaria, *Özgürlüğün Geleceği (Yurtta ve Dünyada İlliberal Demokrasi),* (Çev. Meral Öztoprak Sağır ve H. Serkan Akıllı), Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2009, s. 31.
[151] F. V. Hayek, 2013, s. 41-2.

nedeni ise devlet yapısı bugün anladığımız anlamda gelişmemişti ve özgürlükten anlaşılan iktidarın kullanımının katılımlı olmasıydı.[152] İnsanın irade sahibi bir yaşam formu olarak yaşadığı toplumda söz sahibi olmasına atıf yapılan siyasallığa katılım ile özgürlük her zaman aynı anlama gelmemektedir.

2.2.2. Güvenlik

Antik Latince'de, "sēcūrĭtas" kökünden türetilen kelime anlam itibariyle endişesizlik, kaygısızlık, dinginlik, güvenlik, emniyet anlamına gelmektedir.[153] Güvenlik kavramı teolojik ve tarihsel anlamı içinde değerlendirilmeyecektir. Çağdaş *güvenlik* kavramı üç ögeden müteşekkildir: 1- Atinalıların, İmparatorluklarının varlığını devam ettirme gayreti olarak, 2- Romalıların *securitas* kavramına dinsel atıfları olarak, 3- Hobbes'un iç savaşları engelleme hedefiyle bugünkü anlamını kazanmıştır.[154] J. Frederik M. Arends, güvenlik kavramının salt Latince kökenlerinin olmadığını, aynı zamanda Yunanca kökenlerinin de olduğunu vurgular. Yunan kökenli ataraxia[155] kavramını securitas olarak Latinceleştirenin Cicero olduğunu iddia eden Arends, Cicero'nun kullandığı anlamı itibariyle söz konusu kavramın "aklın sükûneti, endişenin ve korkunun yokluğu" anlamına geldiğini söylemektedir.[156] Arends, securitas kavramının Roma İmparatoru Augustus döneminde Romalılaştırıldığını, "barış ve sükûnet ortamı" olarak Pax Romana idealinin önemli bir aracı olduğunu ve Emperyal Roma'nın propagandası olarak da kullanıldığını aktarmaktadır.[157] Augustus'un kavrama "ortam" kelimesini katarak güvenliği bir anlamıyla dünyevileştirdiği söylenebilir. Güvenlik kamusal bir anlamı da içermektedir. Bu anlamıyla yöneticiler, halkın salt can güvenliğinin mesuliyeti yanında huzuru, sakinliği, kendini gerçekleştirebilme ortamını, ekonomik ve sosyal refahı da

---

[152] Giovanni Sartori (1996), *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş'*ten aktaran Aslıhan Akkoç, "Yunan Demokrasisinin Kavramsal Yönü ve Toplumsal Arka Planı", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt16, Sayı: 1, 2014, s. 36.
[153] E. Alova, 2013, s. 544.
[154] J. Frederik M. Arends, "Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: "Güvenlik" Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları", (Çev. Burcu Yavuz), *Uluslararası İlişkiler,* Cilt 6, Sayı 22, s. 4.
[155] Tasasızlık, kargaşalıksız anlamına gelen kavram felsefî düşüncede oldukça önemlidir. Yunan filozofları Epikuros, Demokritos, Pyrrhon tarafından kullanılmakla beraber kavramı Stoacıların da kullandığını görmek mümkündür. Bilgi için bkz. Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar, Cilt:1 (A-D),* Remzi Kitapevi, İstanbul, 1976, s. 111.
[156] J. F. M. Arends, 2009, s. 13-5.
[157] a.g.e., s. 16.

sağlamakla yükümlüdürler. Hobbes'un, güvenlik-devlet ilişkisi için devletin var olma sebebinin güvenlik olduğu vurgusu ile özgürlüğün kısıtlanma sebebinin güvenlik ihtiyacı olduğu unutulmamalıdır. Hobbes bu durumu *"Bir devlette herkes güven içinde kısıtlı haklarının tadını çıkarır. Devletin dışında, herkes herkes tarafından öldürülebilir veya gasp edilebilir; devlette ise, sadece bir kişi tarafından."*[158] sözleriyle açıklar. Özetle, güvenlik kavramı varlığın devamı ve *insanî* olabilmenin koşulu olarak karşımıza çıkmaktadır. Can ve mal güvenliğini sağlayan devlet, liberal anlamıyla bireyi de inşa edecek yapıyla örgütlenme durumundadır. Yaşadığımız çağda devlet ve birey, Hobbesyan anlamıyla egemen ile Lockevari şekilde bireyin varlığının harmanlanmış halidir. Dünya sistemine bütünleşmiş *merkez* ve *çevre* ülkelerin salt güvenlik odaklı yaklaşımı olamayacağı gibi bireyin *egemenliği*nin başat olduğu sosyal politik durum da olamaz. Güvenlik ve özgürlük kavramlarının tarihsel ilerleyişi devam etmekte olup, üzerinde mutabık kalınan *mutlak* tanımının bulunamama sebebi ise şartların sürekli değişiyor olmasıdır. Alman sosyolog Ulrich Beck'in ortaya attığı *risk toplumu* kavramına göre sanayi toplumunun kalıpları ortadan kalkmakta yerini bilgi toplumu almaktadır. Böylece klasik risk algılarımız değişmekte ve küreselliğin getirdiği yeni riskler ortaya çıkmaktadır, uluslararası terörizm, çevre problemleri, salgınlar gibi. Bu riskler insan tarafından üretilmiş olup, doğal risklere nazaran daha tehlikeli ve karmaşıktır.[159]

Ortak güvenlik kavramı, liberal teori etrafında şekillenmiş olup, uluslararası sistem içinde başka bir devletin ya da yapının saldırılarına karşı birlikte [müesses nizamı koruma] savunma refleksinin geliştirilmesi amacıyla ittifakların genişletilmesidir.[160] Kant'ın Edebî Barış tahayyülü, bu ittifakları kurma girişiminde bulunan eski ABD Başkanı Woodrow Wilson (1856-1924)'ın Milletler Cemiyeti'ni inşa etmesinde karşılığı bulunmaktadır. Güvenliğin esas meselesi barışın tesis edilmesidir. Bu minvalde düşünüldüğünde kavram olarak güvenlik; ulus-devlet yapısı,

[158] T. Hobbes, 2018, s.138.
[159] Anthony Giddens, "Sosyolojide Kuramsal Düşünme", Cemal Güzel (Ed.), *Sosyoloji,* (4.Bölüm Çev. Abdülkadir Sönmez), Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 156-8.
[160] J. S. Goldstein ve J. C. Pevehouse, 2015, s. 142.

devlet üstü oluşumlar ile devletin dışındaki aktörler için *olağanüstü önlemler*e ihtiyacın olduğu değer ve hareket amacı anlamına gelmektedir.[161]

Toplumsal güvenlik kavramı, ulus devlet içindeki farklı grupların kimliklerine yönelik tehditleri konu edinir. Ole Wæver, ulusal güvenlik kavramı irdelenirken ulusun yeteri kadar dikkate alınmadığını, devlet merkezli, siyasî ve askerî yapı odaklı yaklaşıldığını ifade etmektedir. Wæver toplumsal güvenliği, *"bir topluluğun kimliğine yönelik algılanan bir tehdide karşı savunulması"* olarak tanımlar.[162] Toplumsal güvenlik, ulus devleti oluşturan ana kimlik ile farklı kimliklere sahip toplulukların kültürel ayrımları arasında keskin bölünme yaşanmamasına ve toplulukların kültürel devamlılığının sağlanmasına da karşılık gelmektedir. Böylece toplumu oluşturan bütün unsurların varlığını koruyan devlete yönelik kimlik temelli terör tehdidinin önüne geçilmiş olunur. Esas mesele devlet merkezli güvenlik yaklaşımının yerine toplulukların merkezde olduğu güvenliğin sağlanmasıdır. Dedeoğlu için güvenlik, *"Diğer toplum, birey ya da devlet rağmen (karşı) alınan önlemleri değil, onları göz önüne alarak üretilen geniş kapsamlı politikaları içermektedir."*[163] Devlet halkının ruh ve beden sağlığını korumaya da atfı barındıran toplumsal güvenlik kavramının birey temelli politikaların uygulanmasıyla özgürlüklerin sınırlandırılmasına gerek kalmaksızın güvenliğin sağlanacağı esası üzerine kurulu olduğu ifade edilebilir.

İç güvenlik ve ulusal güvenlik kavramları ulus devletin yapısının devam ettirilmesinin ve uluslararası sistemden dışlanmadan kendi bekasını sağlamasının hukukî ve siyasî araçlarındadır. Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu'nun 2'nci maddesinde tanımlanan millî güvenlik, *"Devletin anayasal düzeninin, millî varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dâhil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanması"* şeklinde ifade edilmektedir. Ulusal güvenlik kavramı ilk olarak ABD'nin II. Dünya Savaşı döneminde diğer devletlerle olan ilişkisini ortaya

[161] Hans Günter Brauch, "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", Mustafa Aydın vd. (Der.), 2015, s. 168.
[162] Ole Wæver, "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi", M. Aydın vd. (Der.), 2015, s. 260.
[163] Beril Dedeoğlu, "Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine", M. Aydın vd. (Der.), 2015, s. 373.

koymak amacıyla ortaya attığı politik duruşunu tanımlama girişiminde literatüre geçmiştir.[164] ABD'nin II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan iki kutuplu dünya modelini inşa ettiği ve düşman kavramını ürettiği söylenebilir. ABD için düşman devlet, liberal sisteme entegre olmayan, kendi kaderini belirleme hakkı tasarrufunda bulunan devletlerdir. ABD için ulusal güvenlik tanımlamasının karşılığı ise kendi çıkarı doğrultusunda hareket edebilme misyonuna atıftan öte bir anlam taşımamaktadır. Bu anlamıyla Türkiye gibi devletlerin uluslararası sistemin dışında kalmadan ulusal özgürlüğünü devam ettirebilmesi için ABD'nin öncülük ettiği ulus üstü kuramlara entegre olması şartı öne sürülmüş, aksi durumda düşman ilan edilmek kaçınılmaz olmuştur. Ulusal güvenlik tanımlaması askerî ve tabii olarak devlet merkezlidir. İç güvenlik ise salt askerî değil, ticaretin devamının sağlanabilmesinden sermayenin dolaşımına, bireylerin seyahatlerinden sivil alandaki özgürlüklerin sınırlarına kadar sosyal, iktisadî ve siyasî birçok unsurlara devletin müdahale hak ve gücünün artmasına karşılık gelmektedir.[165] Terör tehdidi ile karşı karşıya kalan devlet yapısının müdahale hakkı iç güvenliği sağlama gerekliliğinden gelmektedir. Paradoks olan ise terör örgütlerinin tanımlanmış düşman devlette kümelenmesi durumunda devletin iç güvenliği sağlamasında kullandığı araçlar nedeniyle özgürlüğün sınırlandırıldığı ve *ölçülülük esaslı* hareket edilmediği yönünde tepkilerin gelmesidir. Devlet, şiddet kullanma tekeline sahip tek yapıdır. Bu şiddet kullanma hakkı uyruklarının hakkını savunmak için kullanıldığında meşru ve hakkaniyetlidir. Elbette devlete sınırsız alan açma gibi bir durumdan bahsedilmemekte, her ulusun ve devletin karşı karşıya olduğu risklerin farklılığının tarihsel ve sosyolojik temelli olduğunun göz önüne alınması gerekliliğine vurgu yapılmaktadır.

Soğuk Savaş dönemi sonrası dünyada neo-liberal politikalar hâkim paradigma olarak karşımıza çıkmıştır. Kabaca 1945-1991 döneminde iki kutuplu dünya düzeninde realizm eksenli politikalar güdülmüştür. Realizmin güç eksenli ana paradigmadan müteşekkil olduğu ikinci bölümde aktarılmıştı. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte realist politikalardan idealist politikalara neo-liberal kapsamda geçilmiştir.

[164] Hans Günter Brauch, "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", M. Aydın vd. (Der.), 2015, s. 169.
[165] Barry Buzan, "Askerî Güvenliğin Değişen Gündemi", M. Aydın vd. (Der.), 2015, s. 333.

Neo-liberalizmin temel argümanı sermayenin dünyada serbestçe dolaşımı ve küreselleşen dünyada kişilerin istedikleri ülkeye sınırlama olmaksızın gidebilmesidir. Bireysel alanların genişletilmesi ve devletin sınırlarının daraltması anlamına da gelen birey odaklı yaklaşım işlevselleştirilmiştir. Özgürlükler olabildiğince geniş tutulacak, ulus devletlerin yerine şirketler "devlet" olacaklardı. Bu dönem 11 Eylül 2001 tarihinde yaşanan İkiz Kuleler saldırılarına kadar herhangi bir kısıtlama olmaksızın hareket edebilmeyi mümkün kılmıştır. Saldırılardan sonra özgürlükler ülkesi ve demokrasinin beşiği olarak anılan ABD'de güvenlik temel amaç olmuştur. PATRİOT Kanunu yürürlüğe girerek FBI ve CIA'e şüpheli görülen kişilerin evlerini ve kişisel elektronik cihazlarını arama izni olmaksızın kontrol edebilme hakkı verilmiştir. Batı düşüncesi kapsamında değerlendirildiğinde bu durum kabul edilemezdir çünkü Batı'nın tarihi birey alanı ile devletin sınırları arasındaki çatışmalardan müteşekkildir. İkiz Kuleler saldırılarından sonra havaalanlarında insanlar detaylı aramaya tabi tutulmuşlardır. Esasında bugün hayatımızın merkezinde olan birçok uygulama bu saldırılar sonrasında yürütülen güvenlik uygulamaları neticesinde hayatımıza girmiştir. 1991-2001 arası dönemi idealizm minvalinde özgürlüğün azami sınırlandırıldığı dönem olarak adlandırmak mümkündür. 2001 sonrası dönem ise sistematik terör dönemi olarak tanımlanabilir. Devletlerin yoğun terör saldırıları neticesinde tekrar Hobbesvari anlamıyla realist politikalara döndüğünü söylemek yanlış olmaz. Hannah Arendt, II. Dünya Savaşı sonrasında ABD Başkanı Roosevelt'in "güvenlik" kavramını dış politikanın temel enstrümanı haline getirdiğinden bahsetmektedir. Pax Roma dönemiyle benzeşiklik barındıran bu politik argümanda ABD, Sovyet Bloğuna karşı barış ve güvenliğin teminatı olarak liberal şemsiyesini ileri sürmektedir. Modern güvenlik ve özgürlük arasındaki ayrımın başlangıç noktasının iki kutuplu dünya sistemi olduğu söylenebilir. Sovyet Bloğunun "demir perde" olarak da tanımlanma sebeplerinden biri dış dünyaya kapalı medya sisteminin hâkim olmasıdır. ABD ise filmler ve müzikler gibi *kültürleşme* araçlarını diğer ülkelerin medyalarında görünür kılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: GÖRSEL İŞİTSEL MEDYADA TERÖR EYLEMLERİNİN SUNUMUNDA ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK

3.1. GÖRSEL İŞİTSEL MEDYADA TERÖR EYLEMLERİNİN SUNUMU

3.1.1. Medya ve Terör İlişkisi

Yüzyıllardır süregelen terör eylemleri tüm dünyada çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine ve ciddi boyutta maddi kayba neden olmuştur. Teknolojik gelişmelerle birlikte iletişim hızının artması, daha ölümcül silahların ve patlayıcıların yaygınlaşması ve en önemlisi teröristlerin seslerini duyurmak için gereksinim duydukları medyanın gelişimi terörün 21. yüzyılda ivme kazanmasında etkili olmuştur. *"Teröristler için medyanın ana işlevi hedef kitle için işlenmiş sembolik saldırının mesajının hedef kitleye ulaştırılmasıdır."*[166] Terör örgütleri toplumun büyük bir kesimine ulaşabilen kitle iletişim araçları sayesinde propagandalarını yaymayı ve toplumu korku ve paniğe sevk etmeyi amaçlamaktadırlar. Laqueur, tanınır olmanın terör stratejisinde önemli bir faktör olduğunu ifade etmektedir.[167] Nacos, teröristler için tanınır olmanın temel olduğunu çünkü reklamı olmayan terörizmin şiddet eylemlerini geniş kitlelere iletemeyeceğini söylemektedir.[168] Teröristlerin medyaya olan ilgisi tek taraflı değildir, medyanın da terör eylemlerine yoğun ilgi gösterdiği söylenebilir. Kitle iletişim araçlarıyla terörizm arasındaki ilişki tartışılırken bulaşma etkisi olduğundan da bahsedilmektedir. Bu teori genel itibariyle medyanın terörizm ile ilgili haberlere ayrıldığı yayın süresinin arttırmasını artan olaylarla ilişkilendirir. Çünkü diğer bireyler ve gruplar da şiddete katılarak medyada yer bulmak isterler.[169] Alexander ve O'Day (1984) de benzer bir fikri savunmaktadırlar. Medyada terör içeriklerine geniş yer verilmesinin şiddet içeren tekniklerin ihracına da yol açacağını ve diğer bireyler ve gruplar tarafından benzer şiddet eylemlerini tetikleyeceğini

[166] Hüseyin Bilir, Terör Medya ve Devlet, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 82.
[167] Walter Laqueur, *The Age of Terrorism'den* aktaran Max Pettigrew, *The Oxygen of Publicity and the Suffocation of Censorship: British Newspaper Representations of the Broadcasting Ban (1988-1994),* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Cardiff University, Birleşik Krallık, 2011, s. 6.
[168] Bridgette L. Nacos, *Terrorism and the media: from the Iran hostage crisis to the Oklahoma City bombing*'den aktaran M. Pettigrew, a.g.e., s. 7.
[169] David L. Paletz ve John Boiney, '*Researchers' Perspectives'*den aktaran M. Pettigrew, a.g.e., s. 10.

savunmaktadırlar.[170] Kitle iletişim araçları ile terörizm arasındaki ilişkinin anlaşılmasında belirleyici olan terörizmin nasıl tanımlandığıdır.[171] Medya hizmet sağlayıcıların ticari kuruluşlar olmalarından kaynaklanan tiraj veya izlenme oranı gibi kaygıları göz önüne alındığında, toplumda ilgi uyandırıcı nitelikte olan terör eylemlerine duyarsız kalmaları pek mümkün görünmemektedir. Bu durum kamuoyunun haber alma ihtiyacının giderilmesi adına olumlu olarak gözükse de teröre ilişkin yayın içeriklerinin sunumunda buzlanmadan gösterilen parçalanmış ceset görüntülerine yer verilmesi, korku ve panik halinde kaçışan insanların gösterilmesi, sunucuların ve muhabirlerin korku ve panik oluşturabilecek abartılı ifadeler kullanmaları, istemli veya istemsiz olarak terör örgütlerinin propagandalarının yapılması, devletin varlığı ve bağımsızlığı ile vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğüne zarar verici nitelikte ifadelere yer verilmesi gibi istenmeyen durumların yaşanabildiği de bir gerçektir.

Ortodoks yazarlar, terörizmi medyanın ilgisini çekmek amacıyla şiddet kullanımı olarak tanımlarken,[172] eleştirel yazarlar ise hedeflere ulaşmak amacıyla şiddetin pratikleşmesi manasında kullanırlar.[173] Brian Jenkins'ten aktaran Deniz Ülke Arıboğan, terör eylemlerindeki amacın mümkün olduğu kadar fazla insanı öldürmek olmadığını, asıl amacın olabildiğince fazla insana seyrettirmek olduğunu aktarmaktadır.[174] Teröristler medya ile fikirlerini yayma, sempati toplama ve kendilerini görünür kılmayı hedeflemektedirler. Terör eylemleri medya için ise haberleştirilecek olgu olma anlamına gelmektedir. Medyada yer alan eylemlerin hızlı bir şekilde ekranlarda yer alması reytingleri arttırıcı bir unsurdur. Reytingin karşılığı daha fazla reklam almak demektir. Alexander ve Latter, terörizmin şiddet amacının etki olduğunu ve bu etkiyi arttırmak için medyanın merkezi rolü olduğunu iddia etmişlerdir.[175] Teröristler eylemlerin zamanını ve mekânını medyada daha çok yer

[170] Yonah Alexander ve Alan O'Day (Ed.), *Terrorism in Ireland'*dan aktaran M. Pettigrew, 2011, s. 6.
[171] M. Pettigrew, a.g.e., s. 23.
[172] Yazarın vurgusu *"the oxygen of publicity"* olarak tanıtmak, halka açık hâle getirmek, kamuoyuna mal etmek anlamındadır. Kavram anlamı ise genel kitlenin aksi bir durumun kabul edilmesi, yaygınlaşması için aracı olmak, var etmek, propagandasını yapmaktır.
[173] a.g.e., s. 23.
[174] Deniz Ülke Arıboğan, *Terör Korku Hali,* Profil Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 89.
[175] Yonah Alexander ve Richard Latter (Ed.), *Terrorism and the media: Dilemmas for Government, Journalists and the Public*'den aktaran M. Pettigrew, a.g.e., s. 6.

alabilecekleri şekilde seçmektedirler. "Kızıl Tugaylar" 1970'li yıllarda İtalya'da sol kökenli örgüt olarak kurulmuştur. Bu örgüt eylemlerinde medyada görünür olmaya çok önem vermiştir. Öyle ki, gazetelerin en çok hangi günlerde satıldığını tespit ederek eylemlerinin zamanını ona göre seçmişlerdir. Gazete satışlarının en çok Perşembe ve Pazar olduğunu tespit etmişler ve eylemlerini Çarşamba ve Cumartesi günleri yapmışlardır.[176] Böylece ertesi gün baskıda olabildiğince çok yer almayı ve eylemlerini mümkün olduğu kadar çok insana ulaştırarak etki alanlarını genişletmeyi hedeflemişlerdir. Medya görünürlüğüne bir diğer örnek olarak 1995 yılında Timothy McVeigh ve suç ortağı Terry Nichols'un tarafından ABD, Oklahoma'da gerçekleştirilen, 168 kişinin hayatını kaybettiği ve 680'den fazla kişinin yaralandığı Alfred P. Murrah binasına bomba yüklü araçla yapılan saldırı verilebilir. Timothy McVeigh olay yerinin seçimiyle ilgili, "Çevresinde iyi fotoğraflar çekebilmek ve kameraları yerleştirebilmek için yeterli alan vardı" diyerek rastgele seçim olmadığını deklare etmiştir. McVeigh eylemi tasarlarken kitlelere nasıl daha çok etki edebileceğinin hesabını da yapmıştır.[177] Sayılan bu örnekler teröristlerin ve terör örgütlerinin asıl hedeflerinin gerçekleştirdikleri eylemler sonucu oluşacak fiziksel zararlardan ziyade medyanın geniş kitlelere ulaşma gücünü kullanarak eylem sonrası toplumu korku ve paniğe sevk etmek olduğunu açıkça göstermektedir.

Terör örgütlerinin şiddeti yöntem olarak kullanmalarının en önemli sebebi şiddetin toplum tarafından ilgi göreceğinin bilinmesidir. Chalfont, reklamı yapılmayan terörizmin etkisiz olacağını savunmaktadır.[178] Toplumun ilgisini çekmeyen bir terör eylemine medya da ilgi göstermeyecek ve doğal olarak yayınlarında yer vermeyecektir. Morris ve Hoe, terörizmin eylem yoluyla propaganda yaptığını söylerken, Clutterbuck, terör saldırılarının politik amacının tanınır olma olduğunu iddia etmektedir.[179] Şiddetin medya aracılığıyla yeniden iletimi mevcut şiddeti

[176] Alex Peter Scmid ve Janny de Graff, *Violence as Communication: Insurgent Terrorism and the Western News Media'*dan aktaran Önder Çalağan, *Terörizmin Bir Propaganda Aracı Olarak Medya ve Terör Haberciliği,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük, 2020, s. 104.
[177] Deniz Ülke Arıboğan, *Tarihin Sonundan Barışın Sonuna*, Timaş yayınları, İstanbul, 2013, s. 96.
[178] Lord Chalfont, *Terrorism and International Security*'den aktaran M. Pettigrew, a.g.e., s. 6.
[179] Eric Morris ve Alan Hoe, *Terrorism: Threat and response* ve Richard L. Clutterbuck, *The media and political violence*'dan aktaran M. Pettigrew, a.g.e., s. 6.

olduğundan daha sansasyonel bir boyuta taşımaktadır. Bu durum, terör örgütlerine propagandaları yayma ve kamuoyunu etkileme imkânı vermektedir.

Bilindiği üzere, ticari amaçlarla kurulmuş olan medya kuruluşlarının ortaya koymuş oldukları yayınların başarısı tiraj veya izlenme oranlarına göre belirlenmektedir. Medya kuruluşları toplumun daha çok ilgi göstereceği içeriklere yayınlarında yer vermek suretiyle takip edilirliklerini artırmak isterler. Terör içerikli yayınlar ise niteliği gereği tam da bu kategoride kendine yer bulmaktadır. Terörün konu edildiği tartışma programları, belgeseller, kurgusal yapımlar da terör içerikli yayınlar olarak karşımıza çıkmaktadır ancak terör içerikli yayınlar denilince akla ilk başta terör eylemlerinin haberleştirildiği terör haberleri gelmektedir. Yayıncı kuruluşlar gerçekleşen bir terör eylemini mümkün olan en hızlı şekilde haberleştirip olabildiğince çok izleyici/dinleyiciye ulaşmak isterler. Bu durum yayıncı kuruluşların zaman zaman özensiz ve dikkatsiz davranmalarına neden olabilmektedir. Terör ile ilgili haberler bir anlamıyla retorik savaşıdır. Gazeteciler bu retorik savaşının başat aktörü olarak kelime ve görüntülerin seçiminde dikkatli olmalıdırlar. Hükümetler ile teröristler arasındaki gazeteciler, sözcük seçiminde dikkatli olursa ancak o zaman orta yolu bulabilirler. Unutulmaması gereken şey ise terörizm ve tasvirine ilişkin haberler aktarılırken dramatik eğlenceye dönüşme tehlikesiyle karşı karşıya kalınabileceğidir.[180] Bireyler kitle iletişim araçları kendilerine ne veriyorsa onu almaya meyillidirler. Toplumun genellikle kitle iletişim araçlarının mesajlarını sorgulamadan kabul ettiği gerçeği göz önüne alındığında, toplum üzerinde önemli bir etkiye sahip olan terör haberlerin sunulmasında çok dikkatli olunması ve sorumlu davranılması gerektiği açıktır.

3.2. TERÖR İÇERİKLİ YAYINLARDA ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK

Terör eylemlerinin görsel işitsel medyada sunumu konusunda genel anlamda iki temel yaklaşım bulunmaktadır: Özgürlük temelli yaklaşım ile güvenlik odaklı

[180] A. P. Scmid ve J. de Graff, 1982, s. 28-36 ve S. L. Sperry, 1979, *Television News as Narrative'*den aktaran John David Viera, "Terrorısm At The BBC: The Ira On British Television*", Journal of Film and Video,* Cilt 40, Sayı: 4, 1988, s. 31.

yaklaşım. Medyanın sınırlandırma olmaksızın yayın yapmasını destekleyenler halkın bilgi alma özgürlüğünün hiçbir koşulda sınırlandırılamayacağını, medyadaki kısıtlamaların halkın KİA'ya olan güvenini sarsabileceğini ve insanların farklı kaynaklardan bilgi almaya yönelebileceğini, bu durumun da yanlış bilgilerin toplumda yaygınlaşmasına neden olabileceğini belirtmektedirler. Art niyetli bilgilerin de dolaşımıyla kitlesel hareketlerin olabilme riski vardır. Doğru bilgilerin halka ulaştırılması için medyanın güvenilirliğini kaybetmemesi, özgürlüğün devlet eliyle sınırlandırılmaması gerekmektedir. Güvenlik yaklaşımcıları ise, medyada eylemlere yer verilmesi neticesinde ulusal ve iç güvenliğin riske girmesi, kitlesel hareketler neticesinde kaosun ortaya çıkması, terörizmin propagandasının yapılması sonucunda terörist grupların etkilerini arttırması, örgüt sempatizanlarının motivasyonlarının artması, terör örgütlerinin yeni eleman devşirmesi, sempatizan toplaması ve faaliyet alanlarını genişletmesi gibi sonuçların ortaya çıkabileceğini savunmaktadırlar. Haberlerin hızlı verilmesi dezenformasyona neden olabilmektedir. Güvenlik zafiyeti olması ve güvenlik güçlerinde moral bozukluğunun halka da sirayet etmesiyle terörün kanıksanmasına neden olabileceğini öngörmektedirler. Halkın gündelik hayatının etkilenmesi neticesinde geleceğe yönelik umudunun yok olması, salt şiddet temelli düşüncelerin, tartışmaların güvenlik kaygısının her zaman var olmasını tetiklemesinin toplumun ruh sağlığını olumsuz etkilemesinden dolayı terör haberlerinin sınırlandırılması gerektiğini iddia etmektedirler. Her iki düşüncenin de haklı gerekçeleri vardır. Ancak özgürlük ve güvenlik sınırlarına yönelik her eylemin sonuçlarının olacağı göz ardı edilmemelidir.

Güvenlik kavramının kurumsallığı Orta Çağ'da kilise merkezli iken modern dönemde devlet merkezli yapıya evrilmiştir.[181] Devletin güvenliği sağlama misyonu çerçevesinde terör olayları karşısında edilgen durması, basın-yayın yoluyla şiddetin propagandasına izin vermesi ve demokratik yapıya yönelik tehdidi göz ardı etmesi kurumsal yapısı itibariyle de mümkün değildir. Bürokrasi, halkın çıkarını gözetmekle mükelleftir. Medya dördüncü kuvvet olarak halkın eşik bekçiliği misyonundadır. Medyada ifade hürriyeti tartışmalarının temel çıkış noktası iki tarafın da halkın çıkarını

[181] Mehmet Özel ve Demet Dönmez, "Toplum Sözleşmecilerinden 11 Eylül'e Güvenlik Anlayışındaki Değişim", *Türk İdare Dergisi,* Sayı: 482, 2016, s. 241.

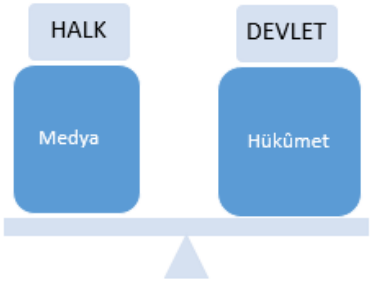
güttüğünü iddia etmesinden gelmektedir. Hukuk kurallarının işlediği, demokratik ve bürokratik yapıdaki modern devletin, yönetim mekanizmalarını halkının aleyhinde işletmesinin herhangi bir mantığı teorikte bulunmamaktadır. Ancak sorun şu ki, demokrasi, yöneticilerin halkın oyları neticesinde değiştiği bir yönetim biçimi olduğundan muktedir olmaya talip organizmalar arasında çıkar çatışmaları yaşanması kaçınılmaz olup, bunlar devlet aygıtlarını çıkarları doğrultusunda kullanabilmektedir. Medyanın eşik bekçiliği misyonu bu noktada işlevsellik kazanmaktadır. Medya, haberler aracılığıyla kitlelere ulaşarak devlet organizmalarını idare edenlerin çıkar çatışmalarını ortaya çıkartarak halkın bilinçlenmesini sağlamaktadır. Medyanın işleyişinin teorikte karşılığı halkın haber alma hakkını sağlamak olsa da medya sahiplik ilişkisi ve siyasetin medyaya nüfuz eden yapısı neticesinde medyada da teoride olduğu gibi sağlıklı bir işleyiş bulunmamaktadır. Bu paradoksal durumun çıkış yolu var mıdır sorusu akla geldiğinde devlet ve medyanın kendi çıkarlarının peşinde olduğu varsayıldığında halk iradesinin karşılığı yönlendirilmiş istençlerin araçsallaştırılmasından başka bir anlama karşılık gelmemektedir. Devlet bir bütün değildir, organizmalardan müteşekkil inşa edilmiş bir yapıdır. Medya, bireyin sesini organizmalara ulaştıran oluşumdur. Otoriter yönetimlerde devlet halkının sesine kulak vermez, siyasî hedeflerine ulaşmak için politika üretir ve halkı bu amaç doğrultusunda kanalize eder.

Terör eylemlerinin devletin varlığını hedef aldığı gerçeğinden hareketle eylemin basın yayın yoluyla propaganda malzemesi olarak kullanılması ve teröristlerin güvenlik güçlerince alınan tedbirlere göre strateji belirleyebileceği düşünüldüğünde haberlerin sınırlandırılması özgürlüğün kısıtlanması değildir. Haber hakkı ve terörist eylemlerin propaganda malzemesi olarak kullanılması iki farklı durumdur. Özgürlüğün kısıtlandığı savından hareketle haberlerde terör eylemlerinin hiçbir sınırlamaya tabi tutulmadan ve yorum katılmadan aktarıldığında eyleme maruz kalan insanların kişilik haklarının nasıl korunacağı sorunsalı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca toplumda korku halinin anarşiyi doğurma riski de göz önüne alınmalıdır. Terörizmin kavramsallaştırılmasındaki problemlerden birinin konjonktüre göre davranılması olduğu ifade edilmişti. Devletler arasında *"benim teröristim"*, *"senin teröristin"* gibi yaklaşımdan kaynaklı teröristler *"özgürlük savaşçısı"* olarak adlandırabilmektedirler.

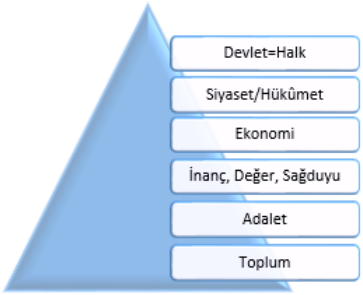
Bu adlandırmanın medya ile propaganda aracına dönüşmesi terör eylemlerin meşru ve haklı olduğu algısını inşa edebilir. Özgürlük savaşçısı imajının karşılığının, devletin hürriyetleri kısıtlaması anlamına geldiği açıktır. Terörün görünürlüğünün artması ve propagandanın yoğun olmasıyla özgürlük savaşçısı ifadesinin zamanla kavramsallaşması söz konusu olabilir. Kavramsallaşmanın nihai sonucunda eyleme maruz kalan devlet uluslararası alanda zor durumda kalabilir. Meşru savunma hakkının aşınması ve demokratik olmayan uygulamalarla yönetilen bir devlet imajı inşa edilebilir. Örnekle izah etmek gerekirse, Türkiye'nin YPG konusunda başta ABD ve diğer Batı devletleriyle yaşadığı krizin temelinde yukarıda anlatılan kavramsallaştırılan terörizmin olduğu söylenebilir. Özgürlük savaşçısı ifadesinin kavramsallaştırılma girişimine diğer bakış açısı halkın devlete olan güveninin zedelenmesi olarak gösterilebilir. Medyanın terör eylemleri ve örgütlerine sürekli yer vermesi korkunun propagandasıyla yönlendirilebilir kitlenin oluşumuna hizmet edebilir. Bu durum halkı, terör gruplarının isteklerinin devletçe karşılanmasına rıza gösterebilecek ruh haline sevk edebilir. Sistematik terör saldırısı altında olan demokratik devlet, rasyonel olmayan kararlar alarak ölçülülük esasından uzaklaşarak *ceberrutlaşabilir*. Demokratik yapılarda devletin ceberrutlaşması ve halkın karşısında konumlanarak politika üretmesi kabul edilemez çünkü devlet birey için vardır ve araçtır. Ayrıca terör örgütlerinin kuruluş ve propaganda olarak örgüt mensuplarına ve hitap ettiği topluluğa eyleme geçtiği yapının hürriyetleri keyfî ve mutlak iktidar ile gasp ettiği iddiaları meşruiyet kazanarak gerçeklik durumuna dönüşebilir. Terör örgütlerinin kuruluş gerekçesi olarak sundukları devletin *zorba*lığı haklılık kazanabilir. Uluslararası sistemin demokratik esaslar üzerine kurulu olduğu ve devletlerin güçlerine göre haklılığının olduğu unutulmamalıdır. Devlet eğer uluslararası sistemden uzaklaşmak istemiyorsa son kertede demokratik usullere göre yönetilmelidir. Terörün ceberrut devlet anlatısı da terörizm lehine kavramsallaştırılma girişimidir. Bu sefer devletin aleyhine işleyen bir süreç başlamıştır. Şayet bu kavramsallaştırmada muvaffak olunursa teröre maruz kalan devletin uzun vadede meşruluğu sorgulanır olur. İtibarını kaybetme riski altındaki devlete sermaye girişimi azalır, ticaret hacmi küçülerek sosyal ve iktisadî nizamı bozulabilir. Hülasa, devlet terörizmle mücadele ederken ölçülülük esasını ve uluslararası normları da dikkate almalıdır. Zira terörizmle mücadelede ulus devletlerin iş birliği önemlidir. Terörle

mücadelede ülkelerin şartlarının farklı olduğunu görmezden gelmek doğru değildir. Uluslararası sistemin politik duruşlara göre konumlanan yapılar olduğu bilincinde olarak mücadelenin politika ve medya ile olması gerektiği anlatılmaya çalışılmıştır. Terörizme karşı ülkelerin ikircikli yaklaşımı başlı başına bir tez konusudur. Medyanın terör meselesini ele alış biçimi bir devletin ulusal güvenlik meselesi haline gelebileceğinden medya mensuplarının sorumlulukları halkın güvenliğini sağlamakla yükümlü devlet kadar vardır.

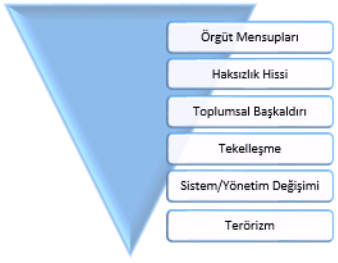
Medya ile devletin çatıştığı alanın başında güvenlik temelli yaklaşım olduğu ifade edilmiştir. Devlet, Hobbesyan anlamıyla uyruklarının güvenliğini sağlamakla yükümlüdür, Lockevari yaklaşımda mülk temelli özgürlüklerin teminatıdır, Rousseau'da ise halk egemenliği temelli genel iyiliğin gözetilmesidir. Medya ise, mesajları ileten aracı olmanın ötesinde bazen mesajın kendisi hatta siyasa olmaktadır. Devlete organizmacı şekilde yaklaşan Rousseau'nun hükûmeti de halk ile devlet arasındaki *aracı*dır. Bu anlamıyla düşünüldüğünde dengeyi kuracak olanın medya ve hükûmet olduğu söylenebilir.

Şekil 3.1: Denge = Aracı: Medya-Hükûmet

Şekil 3.2: Devlet

Şekil 3.3: Terörizm

Yukarıdaki şekilde devlet ve terörizm yapısını oluşturan kavramların bir kısmına yer verilmiştir.

Terörizme karşı devletlerin katı sansür uygulaması neticesinde teröristlerin eylemlerinden vazgeçeceğini düşünmek yanılgı olur. Bu konuyla alakalı 1989 yılında Kuzey Atlantik Asemblesi'nin terörizm konulu raporunda gazetecilerin terör eylemlerinin haberleştirilmesi sürecinde hükûmetle karşı karşıya kaldıkları sorunların çözülmesine yönelik pratik çözümlere odaklanılması ve medya ile devletin yakın ilişki içinde hareket etmesi gerektiği ifade edilerek; sansür uygulamalarının devamı halinde medyada yer alamayan terörist grupların daha sansasyonel eylemlere yönelebileceği ve rehinelerin öldürülmesi gibi şiddetin dozunun arttırıldığı olaylara sebep olunabileceği ve medyada terörizmin herhangi bir unsuruna yer vermeyerek terörizmin biteceği yönündeki beklentinin hatalı olduğu belirtilmiştir.[182]

Devlet, güvenliğin ve özgürlüğün teminatıdır. Medya ise bilinçli ya da bilinçsiz hem kamuoyu hem de çıkarları için özgürlüğün ve kamuoyunun eşik bekçisi olma idealindedir. Terör eylemlerinden sonra getirilen kısıtlamaların esas amacı ülkenin ulusal güvenliğini tehdit edici unsurlar ile mücadele etmek ve eylemin gerçekleştiği yerde bulunan insanların kişilik haklarını ve can güvenliklerini korumaktır. Medya hiç şüphesiz demokratik toplumların ana unsuru olan ifade ve haber alma hürriyetinin teminatıdır. Ancak medyanın iç işleyişini ve reyting kaygısını göz ardı ederek sınırsız özgürlükten bahsedilemez. "Basın olmasaydı terör olur muydu?" sorusu iletişim çağı kapsamında düşünülmeye değerdir. Terörizmin medyada yer alması ikilem oluşturan bir durumdur. Hükümetler medyanın terörizmi körüklediğini iddia ederler. Medyaya erişiminin kısıtlanmasının teröristleri görünür olma isteklerinden mahrum edeceğini ifade ederler. Böylece terör eylemlerine ilişkin haberler yoluyla teröristlerin davalarındaki haklılığı ve meşruluğu arttırma eğilimleri engellenmiş olacaktır. Diğer bakış açısı ise medyaya erişimleri kısıtlanan teröristlerin görünürlüklerini arttırmak için eylemlerindeki şiddeti arttıracağı yönündedir. Hatta medyada görünür olmamanın terörizmi körüklediğini iddia ederler.[183] Crenshaw, terörizmin en temel nedeninin

[182] Philip Schlesinger, *Medya, Devlet ve Ulus -Siyasal Şiddet ve Kolektif Kimlikler-,* (Çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 26.
[183] J. Boyer Bell, *Terrorist Scripts and Live-Action Spectaculars'* dan aktaran J. D. Viera, 1988, s. 31.

tanınmak veya dikkat çekmek olduğunu öne sürmektedir. Şiddet ve kan insanların merak duygusunu uyandırmaktadır. Terörizmin doğasındaki tiyatrallık, gerilim ve tehlike tehdidinin dikkati arttırdığını, bazı terörist gruplar için tanınırlığın en temel hedef olduğunu ifade etmektedir. Günümüz dünyasındaki devletlerin birbirine bağımlılığının her zamankinden fazla olmasının uluslararası boyutta tanınmak isteyen teröristlerin yıkım ve şiddeti arttıracak eylemlere yönelmelerini teşvik ettiğini de vurgulamaktadır. Terör eylemlerinin ekranlarda yer alması sonucunda insanların bu görüntülere alışacağının bilincinde olan terörist grupların merak uyandırmak amacıyla insanları şoke edici eylemlere yönelebileceğini söylemektedir.[184] Walter Laquer, medya teröristlerin en iyi arkadaşıdır derken; Brian Jenkins ise basın özgürlüğünün sonucu olarak terörizmin ortaya çıktığını ifade etmektedir.[185] Kaosun engellenmesi ve güvenliğin sağlanması devlet ile olan sözleşmenin gereğidir. Rousseau'da devletin kurulmasındaki amaç halkın korunması ve refahın sağlanmasıdır.[186] Terör nihayetinde bireysel ve toplumsal çıkara yönelik olarak kendi faydasını gözetenlerin aracından başka bir şey değildir. Yayınlara kısıtlama getirilmesindeki temel amaç budur. Medya yönelimli terörizmde amaç eylemlerle insanları etkileyerek salt propaganda değil sosyal hareketliliği de sağlamaktır, insanların olay karşısındaki tepkilerini de yönetmektir.[187] Olağanüstü dönemlerde devletin basın özgürlüğünü sınırlandırması özgürlüğün hiçe sayılması anlamına gelmemekte olup, özgürlüğün şartı olan ulusal güvenliğin sağlanmasıdır. Bu iki kavram birbirine bağlıdır.

Denge, medya ve devletin ilkeler belirlemesiyle sağlanabilir. Yayıncılık alanını denetleyen ve düzenleyen RTÜK, anayasal bir kurum olarak devlet ile medyanın ortak paydası olarak özgürlük ve güvenlik arasındaki dengeyi sağlayabilecek en önemli aktörlerden birisidir. Toplumun haber alma hakkının, ifade özgürlüğünün ve demokrasinin çeşitliliğinin devamı için medyanın özgürce yayın yapması gerekmektedir. Basının keyfî olarak sınırlandırılması demokrasinin ruhuyla bağdaşmadığı gibi halkın haber alma hakkının da engellenmesi kabul edilemez. Çünkü

[184] Martha Crenshaw, "The Causes of Terrorism" *Comparative Politics,* Cilt 13, Sayı: 4, 1981, s. 386.
[185] Yusuf Furkan Şen, "Algı ve Gerçeklik Bağlamında Terörizm", *Güvenlik Çalışmaları Dergisi,* Cilt 20, Sayı: 1, 2018, s. 25.
[186] Mehmet Ali Ağaoğulları, *Ulus-Devlet ya da Halkın Egemenliği*, İmge Yayınları, Ankara, 2020, s. 149.
[187] D. Ü. Arıboğan, 2007, s. 102.

demokratik yapılarda halk belirli bir ideolojiye göre tek taraflı propaganda içeren unsurlarla yönlendirilemez. Haber alma hakkının özünde olan da budur. Ancak güvenlik zafiyeti ve yasal düzenlemelere aykırı yayın yapılması karşısında da yaptırımlarla karşılaşılabilir. Yaptırımlar güvenlik ve özgürlük dengesini sağlamaktadır. Halkın terör propagandasına maruz kalmamasını sağlamak, teröre yönelik operasyonları tehlikeye düşürmemek, terör içerikli yayınların sunumunun sansasyonel olmamasına dikkat etmek suretiyle bu alanda dengeyi sağlayacak olan medyanın kendisidir. Medya hizmet sağlayıcıların öz denetim mekanizmalarını etkinleştirmesi gerekmekte olup, dengenin bozulmaması için yayıncılara sorumluluk düşmektedir. Medyanın topluma karşı sorumlu olduğu ve yasal düzenlemelerin de toplum için olduğu dikkate alındığında toplumsal sözleşmeye devletin olduğu kadar medyanın da sadık kalması gerekmektedir. Ancak bu sayede özgürlük ve güvenlik arasındaki denge korunabilir.

Toplumsal sorumluluk kuramına göre basın hür hareket etmesi ön kabulüyle topluma karşı da sorumlulukları olduğunun farkında olarak hareket etmelidir. Bu kuramı Rousseau'nun genel irade kavramında bahsettiği bireylerin tek tek çıkarından ziyade toplumun çıkarının gözetilmesi fikrinin basın alanındaki karşılığı olarak da düşünmek mümkündür. George Jellinek, hak sınıflandırması ile birey ve devlet arasındaki sınırları açıklamaya çalışmıştır. Bunlar negatif, pozitif ve aktif statü haklarıdır. Negatif haklar, devletin müdahale edemediği insan olmaktan gelen haklardır. Din, düşünce, vicdan özgürlüğü ve konut dokunulmazlığı gibi haklara karşılık gelmektedir. Pozitif haklar ise devletin bireye olan sorumluluklarıdır. Sağlık, eğitim ve sosyal refahın sağlanması gibi unsurlardır. Aktif statü hakkı bireylerin siyasal hayata katılabilmesine karşılık gelmektedir. Seçme ve seçilme, dernek kurma, örgütlenme gibi.[188] Demokratik yapılardaki medya düzeninin özgürlükler üzerine kurulduğu daha önce bahsedilmişti. Terör eylemleri ve olağanüstü dönemlerde getirilen yayın yasakları kararları ulusal ve iç güvenlik kapsamında ele alınmaktadır. Devlet şiddet kullanma tekeline sahip tek meşru organizmadır ve terör örgütleri gibi meşru olmayan güçlerin şiddet içeren eylemlerinin medyada yer almasının güvenlik

[188] İlyas Doğan, "İnsan Hakları Hukukunun Temel Kavramları", *İnsan Hakları Hukuku,* İlyas Doğan (Ed.), Astana Yayınları, Ankara, 2020, s. 63-4.

zafiyeti olarak görülebilmesi ifade özgürlüğü ve haber alma hakkını kısıtlanmasının devlet açısından meşru zeminini oluşturabilmektedir. Bu da devletin varlığına ilişkin bir durumdur. Ulusal ve iç güvenliği sağlayacak olan devletin organizmalarından başka bir yapı değildir. Bu anlamıyla şiddetin medyada çıplak görüntüsünün RTÜK tarafından denetlenmesi ve aykırı durumda ceza uygulanması siyasi değil toplumsal ve meşrudur.

Görsel işitsel medyada terör içeriklerinin sunumunda özgürlük ve güvenlik dengesinin sağlanmasına ilişkin kavramsal çerçeveye girilmeksizin özetlemek gerekirse, terör eylemlerinin medyada kısıtlamalardan olabildiğince uzak bir şekilde sunulmasını öne süren özgürlükçü yaklaşımın savları şu şekilde sıralanabilir:

1. Terörizmin son bulmasının yolu medyadan geçmektedir. Terör eylemleri medyada tüm çıplaklığıyla yer almalı ki, insanlar terörün gerçek yüzünü görebilsinler.
2. Terör eylemlerine ilişkin herhangi bir sansürün uygulanması neticesinde medya güven krizine girebilir. Halk medyayı devlet destekli görebilir ve aktarılan her bilginin doğruluğu sorgulanabilir. Bu durumda uzun vadede demokratik yapının bozulmasına sebebiyet verilebilir.
3. İnsan bilmek isteyen yaşam formudur. Gerçekleştirilen terör eylemine ilişkin medyadan haber alamayan insanlar alternatif yollara başvurabilir. Terörizm lehine propaganda amacıyla yayılan bilgilerle olaya ilişkin gerçek bilgiler birbirine girebilir ve olay olduğundan daha büyük bir etki doğurabilir. Ayrıca yalan haberler toplumsal olaylara sebebiyet verebilir.
4. Terörizmin görünmek isteyen bir oluşum olduğu dikkate alındığında medyada yer bulamayan terör örgütlerinin daha sansasyonel olaylara yönelebileceği riski vardır. Terör örgütleri seslerini duyurmak için radikalleşebilir, örneğin kafa kesme videoları gibi yoğun şiddet içeren içerikleri dolaşıma sokarak etki alanlarını arttırabilirler.
5. Terör içeriklerinin kısıtlanması neticesinde terörün argümanlarından olan devletin baskı uyguladığı savı ve teröristlerin, haklarını arayan özgürlük savaşçısı oldukları imgesi toplum zihninde oluşabilir.

6. Medyada yer alamayan teröristlerin eylemleri bilinmezliğin gücünden faydalanabilir. Kendilerine ait haber kaynaklarıyla örgüt mensuplarının motivasyonunu arttıracak propaganda yayınları üretebilirler. Karşı herhangi bir argümanın olmaması sempatizanların örgüte katılmasını kolaylaştırabilir.
7. İnternet çağında enformasyona kolay, hızlı bir şekilde ulaşılmasıyla etki alanlarının olduğundan daha büyük olduğu hissini yaratabilirler.
8. Güvenlik zafiyeti olduğu algısına neden olabilir.
9. Şiddet içerikli görüntülerin yayımlanmasıyla terörizmin şiddeti bir yöntem olarak kullandığı görülecek ve insan haklarına önem verdikleri propagandası ellerinden alınacaktır.
10. Devletlerin terörle mücadelede yasal zeminin dışına çıkmaması etkin bir medya denetimi ile sağlanabilir. Aksi durumlar terör örgütleri tarafından koz olarak kullanılabilmekte ve devletleri uluslararası alanda güç durumda bırakabilmektedir.

Güvenlikçi yaklaşımın savları ise:

1. Terör eylemleri halkın hissizleşmesine neden olabilir. Eylemlerin sansür olmadan medyada yer alması hissizlik duygusunu oluşturabilir.
2. Şiddet içerikli yayınlar halkın ruh sağlığını etkileyebilir. Gelecek kaygısı ve korku ikliminin yaratılmasına neden olabilir. Terörün kanıksanmasına sebebiyet verebilir.
3. Terör örgütlerine ilişkin bilgilerin dolaşıma girmesiyle terörist liderlerin mitleşme riski vardır.
4. Eylemlerin sansasyonelliği pekişebilir. Örgütlerin eylem yarışına girmesi teşvik edilmiş olunabilir.
5. Güvenlik güçlerinin operasyonları zafiyete uğrayabilir. Rehine alma olayında ya da güvenlik güçleriyle çatışan teröristler canlı görüntülerden operasyona ilişkin bilgiler alarak pozisyon değişikliğine gidebilirler ve bu durum güvenlik güçlerini riske atabilir.

6. Tartışma programlarında terör örgütüne ilişkin imgelerin ve simgelerin sürekli kullanılması terör örgütlerinin amaçlarına hizmet edebilir. Örgütlerin tabanını genişletebilir, sempatizan kazanmalarına yol açabilir.
7. Terörle mücadele zorlaşabilir. Terör örgütleri KİA'dan güvenlik güçlerinin yeni metotlarını öğrenerek faaliyetlerini değiştirebilirler.
8. Terör örgütlerinin propaganda yapması engellenir.
9. Terör örgütlerinin uluslararası bilinirliği azaltılır. Turizm başta olmak üzere ekonomik sonuçlar olabilir.
10. Özgürlükçü yaklaşımla ulusal güvenlik ve iç güvenlik tehlikeye girebilir. Sosyal nizam bozulabilir.

3.3. TERÖR İÇERİKLİ YAYINLARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Düşüncenin serbestçe yayılabilmesinde medyanın rolü yadsınamaz bir gerçektir. İfade ve basın hürriyetinin gerçekleşebileceği özgür bir ortam tam olarak sağlanmadan medyanın bu işlevini yerine getirmesi mümkün değildir. Ancak, medyanın kamuoyu üzerindeki etkisi düşünüldüğünde tamamen sınırsız ve denetimsiz bir yayımcılığın yapılamayacağı da bir gerçektir. Gerek ulusal gerekse uluslararası düzenlemelerde ifade ve basın hürriyetine yer verilmekle birlikte bu özgürlüklerin sınırlanma koşullarına da yer verilmiştir. Düşüncenin açıklanması ve yayma hürriyeti Anayasa'nın 26'ncı maddesinde düzenlenmiş olup, madde sınırlandırılma durumlarını da açıklamaktadır. Buna göre, Anayasa *"millî güvenlik, kamu* düzeni, kamu güvenliği…"nin tehdit edilmesi söz konusu olduğunda basın hürriyetinin sınırlandırılabileceğini hüküm altına almıştır. 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 3'üncü maddesinin ikinci fıkrasında da benzer bir şekilde sınırlandırma koşulları düzenlenmiştir: *"Basın özgürlüğünün kullanılması ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak… millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması…"* amacıyla sınırlanabilir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10'uncu maddesinin ikinci fıkrasında *"…demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması… sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir."* hükmüne yer verilmiştir. Her iki Kanun'un demokratik değerler vurgusu basına bir misyon da

yüklemektedir. Basında antidemokratik ya da demokrasiyi tehdit edici nitelikte unsurlara yer verilmesi durumunda medya hizmet sağlayıcı sorumlu tutulmaktadır. Terör eylemlerine medyada sınırlandırılarak yer verilmesinin meşru dayanağı kamu düzenine, iç güvenliğin bozulmasına ve demokratik yapıya yönelik tehdit içerebilmesidir. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 7'nci maddesinin ikinci fıkrasında ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına ilişkin hükümler bulunmaktadır. *"Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi… Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır."* hükmünün yanı sıra, *"basın ve yayın organlarının suçun işlenmesine iştirak etmemiş olan yayın sorumluları hakkında da bin günden beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur."* ifadesinden de anlaşılacağı üzere terör örgütlerinin eylemlerinin sunumundan yayıncı kuruluş da mesuldür. Ancak Kanun aynı zamanda *"Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz."* hükmü ile bahsedilen sınırların aşılmaması koşuluyla haber alma ve ifade hürriyetini korumuştur.

Bilindiği üzere RTÜK, Anayasa'nın 133. maddesine göre *"Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla…"* kurulmuştur. Yayıncılık alanında başlıca düzenleme olan 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 34'üncü maddesinden de anlaşılacağı üzere Radyo ve Televizyon Üst Kurulu radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetleri sektörünü düzenlemek ve denetlemek amacıyla, idarî ve malî özerkliğe sahip, tarafsız bir kamu tüzel kişiliği niteliğinde kurulmuş bir yapıdır. Terör içerikli her türlü radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayınlar da tıpkı diğer yayın hizmetleri gibi uluslararası anlaşmalar, ilgili Kanun, yönetmelik ve diğer yasal düzenlemeler kapsamında RTÜK'ün denetimine tabidir. 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un "Yayın hizmet ilkeleri" başlıklı bölümün 8'inci maddesinin (d) bendinde yer alan *"Terörü övemez ve teşvik edemez, terör örgütlerini güçlü veya haklı gösteremez, terör örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerini yansıtıcı nitelikte olamaz."* hükmü ile aynı maddenin (t) bendinde yer alan *"Terör eylemini, faillerini ve mağdurlarını terörün amaçlarına hizmet edecek sonuçlar*

doğuracak şekilde sunamaz." hükmü uyarınca medya hizmet sağlayıcıların teröre ilişkin yayınlarında dikkat etmesi gereken hususlar düzenlenmiştir. Yayın Hizmetleri Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'te de Kanun'da yer verilen hükümler tekrar edilmiş ve bunlara ek olarak *"Terör mağdurları ile yakınlarının kişilik haklarını olumsuz etkileyecek yayın yapılamaz."* hükmüne yer verilmiştir. RTÜK'te yayınları takiple görevli uzmanlar terör içerikli yayınlar hakkında terörle doğrudan ilgili olan mezkur hükümlerin yanı sıra terörün bölücü, kışkırtıcı ve insan onurunu zedeleyici olması hasebiyle 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde yer alan *"Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı olamaz."* hükmü, (b) bendinde yer alan *"Irk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz."* hükmü ve (ç) bendinde belirtilen *"İnsan onuruna ... aykırı olamaz…"* hükmünden de rapor düzenleyebilmektedir. Raporlar İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığınca Üst Kurulun takdirine sunulmakta, gündeme alınan raporlar Üst Kurulca incelemekte ve medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar hakkında müeyyide uygulanmasına yer olup olmadığına karar verilmektedir. Terör içerikli yayınlara ilişkin yukarıda ifade edilen (a), (b), (d) ve (t) bentlerinin ihlal edilmesi neticesinde uygulanacak yaptırımlar, 6112 sayılı Kanun'un idari yaptırımlar başlıklı 32'nci maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiştir. Söz konusu fıkrada belirtilen yayın hizmet ilkeleri diğer yayın hizmet ilkelerine kıyasla daha ağır yaptırımlara tabi tutulmuştur, bu durum yasa koyucunun teröre ilişkin yapılabilecek ihlallere nispeten daha fazla önem verdiğini göstermektedir.

Terörün ulusal ve iç güvenliği doğrudan etkileyen bir olgu olduğundan bahsedilmişti. Bu minvalde olağanüstü dönemlerde geçici yayın yasaklarıyla yayınlara bazı kısıtlamalar getirilebilmektedir. Geçici yayın yasaklarına karar verecek merciler ile hangi koşullarda yayın yasağı getirilebileceği 6112 sayılı Kanun'un "Olağanüstü dönemlerde yayınlar" başlıklı 7'nci maddesinin 1'inci fıkrasında şu şekilde düzenlenmiştir: *"Savaşlar, terör amaçlı saldırılar, doğal afetler ve benzeri olağanüstü durumların ortaya çıkardığı kriz zamanlarında da ifade ve haber alma özgürlüğü esas olup… millî güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hâllerde yahut kamu düzeninin ciddî*

şekilde bozulmasının kuvvetle muhtemel olduğu durumlarda, Cumhurbaşkanı veya görevlendireceği Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan geçici yayın yasakları getirebilir." Ayrıca yine aynı maddenin ikinci fıkrasında "*Medya hizmet sağlayıcı, Cumhurbaşkanının; millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın ve genel ahlakın gerekleriyle ilgili bildirilerini, bildirinin ulaştığı gün saat 23:30'a kadar yayınlamakla yükümlüdür*." hükmüne yer verilmiştir. 6112 sayılı Kanun'un 7'nci maddesinin birinci fıkrası kapsamında verilen geçici yayın yasakları RTÜK tarafından medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara bildirilmektedir. Medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar geçici yayın yasaklarının bildirilmesinden itibaren bu yayın yasaklarına uymakla yükümlüdürler. Bu madde uyarınca verilen geçici yayın yasaklarının uygulanıp uygulanmadığı RTÜK'te yayınları takip etmekle görevli uzmanlarca denetlenmekte olup yayın yasak ve kısıtlamalarına aykırı yayın yapılması halinde rapor düzenlenmektedir. Üst Kurulca geçici yayın yasağına uyulmadığının tespiti durumunda 6112 sayılı Kanun'un 7'nci maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca Üst Kurul tarafından medya hizmet sağlayıcı kuruluşun programlarının yayını bir gün durdurulur ve bu halde 32'nci maddenin dördüncü fıkrası uygulanır. Bir yıl içinde; aykırılığın tekrarı halinde medya hizmet sağlayıcı kuruluşun yayınlarının beş güne kadar, ikinci kez tekrar edilmesi halinde on beş güne kadar durdurulmasına, üçüncü kez tekrar edilmesi halinde ise yayın lisansının iptaline karar verilir.

Ülkemizde geçmişte yaşanan pek çok terör eylemi sonrası millî güvenliğin gerekli kıldığı haller ile kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasının muhtemel olduğu durumlarda 6112 sayılı Kanun'un 7'nci maddesinin birinci fıkrası kapsamında geçici yayın yasaklarının getirildiği görülmüştür. İlk akla gelen örnekler olarak Ankara Tren Garı'nda gerçekleştirilen terör saldırısı (2015), Diyarbakır Bağlar'da gerçekleştirilen bombalı terör saldırısı (2016), Kayseri'de bombalı araç ile gerçekleştirilen terör saldırısı (2016), Ankara'da Rus Büyükelçisine yapılan silahlı saldırı (2016) ve İzmir Adliyesi önünde gerçekleştirilen terör saldırısı (2017) sayılabilir. Geçici yayın yasaklarının kapsamı yayın yasağını gerektiren olayların niteliğine göre farklılaşmaktadır. Örneğin, bir terör saldırısı sonrası getirilen yayın yasağının gerekçesi millî güvenlik ve kamu düzeni ile ilgiliyken, bir doğal afet sonrasında verilen yayın yasağı kararı daha çok kamu düzeni ile ilişkidir. 2016 yılında Diyarbakır

Bağlar'da gerçekleştirilen bombalı terör saldırısına ilişkin Üst Kurulun web sitesinde yer alan yayın yasağı kararı örnek olarak aşağıda sunulmuştur:

"Yayın yasağı; medya hizmet sağlayıcıların anılan patlamaya ilişkin olarak yapılacak yayınlarda 6112 sayılı Kanunda ve diğer kanunlarda sayılan yayın ilkelerine uyulmaları, toplumda korku, panik ve kargaşa oluşturabilecek, terör örgütlerinin amaçlarına hizmet edebilecek yayınlardan kaçınılmalarını ve bu çerçevede;

- Patlamaya ilişkin olarak, patlama anı, patlama sonrası olay yeri, kamu görevlilerinin olay yerinde yürüttükleri çalışmalar, varsa patlama sonucu yaralanan veya hayatını kaybeden kişilere ait görüntü, görsel öğe ve benzeri unsurlara ve bunlarla ilgili abartılı anlatımlara,

- Olayın aydınlatılması, şüphelilerin yakalanması ve irtibatlarının deşifre edilmesinin engellenmemesi için, resmi makamlarca yapılan açıklamalar dışında olaya iştirak etme şüphesi bulunan kişilere, bu kişilerin bulundukları yerlere, kullandıkları araçlar ve benzeri diğer hususlara, yayınlarında kesinlikle yer vermemelerini içermektedir."[189]

Olağanüstü dönemlerde getirilen geçici yayın yasaklarının her ne kadar ifade ve haber alma hürriyetini kısıtlayan bir niteliği olduğu düşünülse de olağanüstü dönemlerin kendine özgü yapısı gereği millî güvenlik ve kamu düzeninin korunmasının elzemliği nedeniyle bu uygulamaların gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Kriz zamanlarında, özgürlük ve güvenlik arasındaki dengenin yasal bir dayanağı olmak kaydıyla güvenlik lehine bozulduğu, millî güvenlik ve kamu düzeninin

[189] "Diyarbakır Bağlar'da Meydana Gelen Patlamaya İlişkin Başbakanlığın Yayın Yasağı", *rtuk.gov.tr,* 08.11.2016. https://www.rtuk.gov.tr/diyarbakir-baglar%E2%80%99da-meydana-gelen-patlamaya-iliskin-basbakanligin-yayin-yasagi/3950 (Erişim Tarihi: 09.09.21).

korunmasının ifade ve haber alma özgürlüğüne göre daha ön plana çıktığı görülmektedir.

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi (AKPM) tarafından kabul edilen 1706 (2005) sayılı "Medya ve Terörizm" konulu Tavsiye Kararında belirtilen terörizmle ilgili maddeler terörizm ve medya arasındaki ilişkinin anlaşılmasında yardımcı olacaktır. AKPM,

Madde 1: Terörizmin demokratik toplumun en temel mihenk taşı olan ifade ve haberleşme özgürlüğünü etkilememesi gerektiğini vurgulayarak özgürlüğün terörist eylemlere ve tehditlere karşı devletlerin ve uluslararası örgütlerin almış oldukları kararlarda da geçerli olacağını ve halkın eylemler hakkında bilgilendirilme hakkını kapsadığını ifade etmektedir.

Madde 2: Terör eylemleri, halkta terör, korku veya kaos medyana getirmeyi amaçlayan eylemlerdir. Halkta terör, korku ve kaos hislerinin yayılması büyük oranda, terör eylemleri ve tehditleri hakkında medya tarafından iletilen görüntüler ve mesajlara bağlıdır. Kitle iletişimin küresel düzeyde her yerde mevcut olması bu etkileri orantısız biçimde büyütmektedir.

Madde 4: Terörizme karşı mücadele bağlamında medyadaki ifade ve haberleşme özgürlüğü konulu 2 Mart 2005 tarihli Bakanlar Komitesi Deklarasyonu'na dayanarak Meclis, terör hallerinde bu özgürlüğü kısıtlamak adına Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinin ikinci paragrafında var olan sınırlamaların ötesinde Konvansiyon'un 15. maddesine başvurulamayacağını vurgulamıştır çünkü terörist faaliyet, yasal anlamda ne bir savaş olarak kabul edilir ne de demokratik bir ulusun yaşamını tehdit edebilir.

Madde 5: Meclis, teröristlerin, yapacakları eylemleri halka karşı yönlendireceğini ve böylece muhtemel en gü.lü etkiyi meydana getirebilmek için medyayı kullanacaklarını ve kamuoyunun ve medyanın bu durumun farkında olması

gerektiğini düşünür. Bu hatta daha önemlidir çünkü teröristler, devletleri ve medyayı kendi isteklerine göre davranmaya mecbur bırakan kendi görsel-işitsel materyallerini, elektronik mesajlarını veya internet sitelerini yaymak için bilgi teknolojilerini kullanmayı öğrenmektedirler.

Madde 6: Meclis, gizlilik ve terör eylemlerinin kurbanlarının ve ailelerinin insanlık onuru bakımından, terörist eylemler ve özellikle bu eylemlerin neden olduğu acının yanı sıra bu tarz eylemlerin sosyokültürel ve siyasi içeriği hakkında kamuoyunu eksiksiz bilgilendirmenin önemini vurgular. Somut terör eylemlerinin bilinçli olarak kamuoyunda tartışma konusu yapılması, yeterli siyasi tepkinin meydana gelmesine ve diğer insanların terörist gruplara katılmasının engellenmesine yol açabilir.

8. maddede medya çalışanlarının dikkat etmesi gerekenleri şu şekilde sıralamaktadır:

a) Terörizmin etkisine gereksiz yere katkıda bulunmadan kamuoyunu bilgilendirmek adına, meslek kuruluşlarınca terör eylemi ve tehditlerle ilgilenen fotoğrafçılar, gazeteciler ve editörler için mesleki etik ilkeler oluşturulmasına,

b) Terörizm üzerine medya sunumlarının hassas doğasının farkındalığını artırma amaçlı medya çalışanları için eğitim kursları organize edilmesine,

c) Teröristlerin çıkarları doğrultusunda olan sansasyonel haber ve görüntüler için bir yarıştan kaçınmak adına kendi aralarında örneğin kendi meslek kuruluşlarınca işbirliği yapılmasına,

ç) Terör eylemlerinin sonucu olarak halkta korku uyandıran duyguların yayınlanması veya teröristlere tanınmaları için bir platform sağlamak gibi teröristlerin çıkarları doğrultusunda davranmaktan kaçınılmasına,

d) Şoke edici resimlerin yayınlanmasından veya kurbanların mahremiyetini ve insan onurunu ihlal eden terör eylemlerine ait görüntülerin yayılmasından veya kurbanlar ve ailelerinin yanı sıra halkın üzerinde bu tarz eylemlerin yıldırıcı etkisinin artırılmasına katkıda bulunmaktan kaçınılmasına,

e) Haber ve yorumlar yoluyla terörizmin temelini oluşturan toplumsal gerilimleri şiddetlendirmekten ve bilhassa her türlü nefret söyleminin yayılmasından kaçınılmasına, çağırmaktadır."[190]

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 14 Eylül 2005 tarih ve 1624 sayılı kararının birinci maddesinde devletlerin terörizme karşı uluslararası hukuktan doğan yükümlülükleri göz ardı etmeden önlemler almaları, kanunlarla terör eylemlerini işlemeye teşvik edici yasaklamaların düzenlenerek önlenmesi çağrısında bulunur. Sözleşmede, Güvenlik Konseyinin sorumluluğunun uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması olduğunu, her ne sebeple olursa olsun ne zaman ve kim tarafından işlendiğine bakılmaksızın bütün terör eylemlerinin güçlü bir şekilde kınandığını ifade edilmektedir. Ayrıca terör eylemlerine teşvik edici, meşrulaştırıcı ya da yüceltici her türlü girişimlerin kınanarak reddedildiği de vurgulanmaktadır.[191] Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi 13 Ocak 2012 tarihli ve 28172 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleme terör suçlarını işleyenlerin kim olduğuna bakılmaksızın, "*…hiçbir koşulda siyasal, felsefi, ideolojik, ırksal, etnik, dinsel ve diğer benzeri mahiyette mülahazalarla haklı gösterilemeyeceğini…"* ifade etmektedir. Sözleşme terörle mücadelenin devletlerin hukuk kuralları çerçevesinde, demokratik değerlere, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygılı olarak gerçekleştirilebilmesini salık vermektedir. Sözleşmenin 5'inci maddesinde düzenlenen terör suçunun işlenmesine alenen tahrik şu şekilde tanımlanmaktadır; *"…terör suçunun işlenmesini kışkırtmak niyetiyle, böyle bir eylemin dolaylı olsun veya olmasın terör suçlarını savunarak, bir veya birden fazla suçun işlenmesi tehlikesine yol açacak bir mesajın kamuoyuna yayılması veya başka bir şekilde erişilebilir hale getirilmesi anlamına gelir."* Sözleşmenin 10'uncu maddesinde 5'inci maddeye atıf yapılarak tüzel kişiler de kapsam içine alınmıştır.

[190] Mustafa Özgür Yücel, Televizyonlarda Terör, Irkçılık ve Nefret İçerikli Yayınlar, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2011, s. 119-120.
[191] United Nations Security Council, (2005), 1624, 14 Eylül 2005, https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/510/52/PDF/N0551052.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 01.01.2022).

1 Kasım 2006'da İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde düzenlenen panelde BBC Global Haber Dairesi Başkanı Richard Sambrook tarafından BBC Yayın İlkeleri Kılavuzu'nun Türkçe baskısı tanıtılmıştır. Yayın ilkelerinin "Savaş, Terör ve Olağanüstü Olaylar" başlıklı kısmında terör, kaçırma, rehine alma, işgal olaylarına ilişkin şu ilkeler sıralanmıştır:

"Terör eylemlerini süratle, doğru biçimde, eksiksiz ve sorumlulukla haber vermeliyiz. Duygusal ya da önyargılı sözcükleri dikkatsizce kullanmamız inandırıcılığımızı sarsar. "Terörist" sözcüğünün kendisi, anlamayı kolaylaştırmak yerine engelleyen bir tanımdır. Birine atfen aktardığımız durumlar dışında bu sözcüğü kullanmaktan kaçınmalıyız. Bildiğimiz doğruları haber verme işimizi layıkıyla yapmalı, niteleme işini başkasına bırakmalıyız. Başkalarının kullandığı terminolojiyi kendi terminolojimiz olarak benimsememeliyiz. Genellikle açık seçik adli bir sürecin var olmadığı hallerde "serbest bırakma", "divan-ı harp" ya da "infaz" gibi terimlerin kullanılması uygun düşmez. Yapılan eylemin tüm sonuçlarını izleyicilerimize neler olup bittiğini anlatarak aktarabilmeliyiz. Eylemcileri "bombacı", "saldırgan", "silahlı kişi", "fidyeci", "isyancı" ve "militan" gibi açıkça tanımlayan sözcükleri yeğlemeliyiz. Sorumluluğumuz tarafsız kalmak ve olayları izleyicilerimize 'kimin kime ne yaptığını' değerlendirme olanağı verecek şekilde duyurmaktır." Devamında medya mensuplarının sorumluluklarına da atıf yapılmaktadır. "2000 tarihli Terörle Mücadele Yasası uyarınca maddi yardımı olabileceğini bildiğimiz ya da sandığımız bilgileri mümkün olan en kısa sürede polise bildirme yükümlülüğümüz vardır. Dünyanın neresinde olursa olsun, bir terör eyleminin gerçekleşmesinin önlenmesinde, Birleşik Krallık'ta, bir terör eylemine kalkışan, hazırlanan ya da önayak olan bir kişinin yakalanmasının, yargılanmasının ya da hüküm giymesinin sağlanmasındaki yükümlülüklere uyulması aksi halde bu tür bilgilerin bildirilmemesinin 5 yıla kadar hapisle cezalandırılabilecek bir suç olduğu ifade edilmektedir."[192] Aynı başlığın "Kaçırma, Rehin Alma ve İşgal Olayları" alt başlığında ise şu ilkeler sıralanmaktadır: "Eylemcilerle canlı yayında mülakat yapılmamalıdır. Eylemcilerin canlı yayında

[192] "BBC Yayın İlkeleri Kılavuzu -Savaş, Terör ve Olağanüstü Olaylar-", s. 107-8. https://www.bbc.co.uk/turkish/ilkeler/ch11.pdf (Erişim Tarihi: 01.01.2022).

ortaya çıkardığı herhangi bir görsel ya da sesli kayda yer verilmemelidir. Propaganda eylemlerinin, şiddet içeren eylemlerin ya da onların mağdurlarının eylemciler tarafından yapılmış kayıtları ancak üst düzeyde bir editöre danışıldıktan sonra yayınlanmalıdır. Okul işgali ya da uçak kaçırma gibi duyarlı olayları naklen yayınlarken görüntüleri yayına gecikmeli olarak vermeliyiz. Ulaştırma araçlarının kaçırılması, adam kaçırma, rehine alma ve işgal olaylarını izlerken polisin ve diğer yetkili makamların yayınlandığı takdirde durumu daha kötüleştirebilecek konulara ilişkin tavsiyelerine kulak asmalıyız. İlgililer zaman zaman bazı bilgileri vermememizi, ya da özellikle vermemizi isteyeceklerdir. Makul istekleri, normal olarak, yerine getiririz, ancak doğru olmayan bir şeyi bilerek yayınlamayız."[193]

Yukarıda bahsedilen yasal düzenlemeler ve etik ilkelerin yanında RTÜK ve medya hizmet sağlayıcı kuruluşların ortak iradesiyle hazırlanan bazı yayın ilkelerine de değinmek gerekir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun Televizyon Yayıncıları Derneği (TVYD) ile başlattığı süreç sonucunda, tüm ulusal kanalların mutabakatıyla belirlenen terör ve olağanüstü durumlarda uyulacak haber ilkeleri 15 Temmuz 2010 tarihinde kabul edilmiştir.[194] Söz konusu ilkelerde, son dakika haberlerinde korku ve paniğe yol açabilecek sansasyonel altyazılardan kaçınılması, şehit haberlerinde gerekli hassasiyetin gösterilmesi, terör saldırıları ve olay yerine ilişkin görüntüler yayınlanırken halkta korku ve paniğe yol açabilecek içeriklere yer verilmemesi, terör örgütü üyeleri ve destekleyicilerinin söylemlerine yer verilirken terörün propagandasına hizmet edilmemesi, programlara konu hakkında uzman olan kişilerin davet edilmesi, terör örgütlerine karşı sempati uyandırabilecek ve meşrulaştıracak yayınlardan kaçınılması gerektiği ifade edilmiştir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ile Televizyon Yayıncıları Derneği tarafından, Türkiye'de televizyon yayıncılığı alanında yaşanan sorunlar karşısında yayın kuruluşlarının, etrafında uzlaşacakları ortak bir etik davranış zemini oluşturulması amacıyla yürütülen çalışmalar sonucunda belirlenen "Yayıncılık Etik İlkeleri" ise 3 Temmuz 2007 tarihinde imzalanmıştır.[195]

[193] "BBC Yayın İlkeleri Kılavuzu -Savaş, Terör ve Olağanüstü Olaylar-", s. 109. (01.01.2022).
[194] "Terör ve Olağanüstü Durumlarda Uyulacak Haber İlkeleri", *rtuk.gov.tr,* 15.10.21. https://www.rtuk.gov.tr/teror-ve-olaganustu-durumlarda-uyulacak-haber-ilkeleri/3842 (Erişim Tarihi: 20.09.21).
[195] "Görsel - İşitsel Yayıncılık Etik İlkeleri", *rtuk.gov.tr,* 03.07.21. https://www.rtuk.gov.tr/gorsel---isitsel-yayincilik-etik-ilkeleri/3841 (Erişim Tarihi: 20.09.21).

Kabul edilen ilkelerden birisi "Toplumda korku ve infial yaratabilecek olaylar karşısında ve kriz zamanlarında sağduyulu davranmak" ilkesidir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından güncellenen ve 20 maddeden oluşan "Görsel-İşitsel Yayıncılık Etik İlkeleri" 12 Aralık 2018 tarihinde medya hizmet sağlayıcılar tarafından imzalanarak kabul edilmiştir. Bahse konu ilkeler arasında "Terör örgütlerinin amaçlarına hizmet etmemek", "Savaş, terör amaçlı saldırı, doğal afet ve benzeri olağanüstü durumların ortaya çıkardığı kriz zamanlarında sağduyulu ve sorumlu davranmak; toplumda korku ve infial oluşturabilecek yayınlardan kaçınmak" ilkelerine yer verildiği görülmektedir.[196] Yukarıda bahsedilen söz konusu ilkeler yasal bir hüküm taşımamakla birlikte terör eylemlerinin haberleştirilmesi sürecinde ortaya çıkabilecek olumsuz durumların önüne geçilmesi ve terör eylemlerine karşı güvenlik odaklı bir yaklaşımla ortak bir duruş sergilenmesi adına medya hizmet sağlayıcıların iradesini ortaya koymaktadır.

3.4. TERÖR EYLEMLERİNE İLİŞKİN ÖRNEKLERİN ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

3.4.1. İstanbul Çağlayan Adliyesindeki Terör Saldırısı

İstanbul Adalet Sarayı'nda (Çağlayan Adliyesi) görev yapan Cumhuriyet Savcısı Mehmet Selim Kiraz'ın 31 Mart 2015 tarihinde terör örgütü Devrimci Halk Kurtuluş Partisi – Cephesi (DHKP-C) üyeleri Şafak Yayla ve Bahtiyar Doğruyol tarafından odasında rehin alınarak şehit edildiği olayın görsel-işitsel medya alanında haberleştirilmesine ilişkin görüntüler özgürlük ve güvenlik bağlamında incelenecektir.

İstanbul Taksim'de 27 Mayıs 2013 yılında başlayan Gezi Parkı Olayları sırasında hayatını kaybeden Berkin Elvan soruşturmasını yürüten İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı Memur Suçları Bürosu Savcısı Mehmet Selim Kiraz'ın görev yaptığı adliye binasına avukat cübbeleri ve sahte avukat kimlikleriyle giren DHKP-C'li teröristler, saat 12.30'da Mehmet Selim Kiraz'ı rehin almışlardır. Teröristler eylemlerini saat 12.36'da sosyal medyada duyurmuşlar, taleplerini dile getirmişler ve

[196] "Görsel - İşitsel Yayıncılık Etik İlkeleri",.a.g.s., (20.09.21).

Savcı Mehmet Selim Kiraz'ın kafasına silah dayalı fotoğrafı örgüte ait simgelerle birlikte sosyal medyada yayımlamışlardır. 6112 sayılı Kanun'un 7. maddesinin birinci fıkrasındaki "millî güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hâllerde yahut kamu düzeninin ciddî şekilde bozulmasının kuvvetle muhtemel olduğu durumlarda, Cumhurbaşkanı veya görevlendireceği Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan geçici yayın yasağı getirebilir." hükmü kapsamında dönemin Başbakanlığınca getirilen geçici yayın yasağı 31.05.2015 tarihinde RTÜK'e bildirilmiştir. RTÜK tarafından medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara bildirilen geçici yayın yasağı saat 16.00-21.00 arasını kapsamıştır. Rehine krizi yaklaşık 9 saat sürmüş güvenlik güçlerinin saat 20.30'da başlayan operasyonu neticesinde iki terörist ölü ele geçirilmiştir. Savcı Mehmet Selim Kiraz ise teröristler tarafından silahla vurularak hayatını kaybetmiştir.

Eylemi gerçekleştiren teröristlerin sosyal medya aracılığıyla eylemlerini geniş kitlelere simgeler eşliğinde sunması etki alanlarını genişletmek istediklerinin bir kanıtıdır. Eğer teröristlerin amaçları olabildiğince çok insan öldürmek olsaydı bu eylemi kalabalık bir yerde yapabilirlerdi. Ancak teröristler için asıl hedef kendi tabanlarını genişletmek ve propagandalarını yaymak adına imge ve simgelerini dolaşıma sokmaktır. Teröristlerin bir diğer hedefi ise karşısında olduğu yapının simgelerine yönelik eylemlerde bulunarak kendilerinin meşruiyetlerini sağlamak ve devletin aciz olduğu hissini de yaygınlaştırmaktır. Teröristler, mevcut devletin adaleti tesis etmediğini, "yeni" devleti inşa edecek ya da var olan devleti kendi talepleri doğrultusunda dönüştürecek yapının kendileri olduğundan hareketle eylemlerini ve dolayısıyla örgütlerini "adalet" ve "hak" savunucusu gibi göstererek meşruiyetlerini sağlayabilirler. Terör örgütlerinin medya sayesinde eylemlerini görünür kılıp halkta korku ve panik oluşturmak ve bu yolla medyanın terörizmin çıkarlarına hizmet etmesini sağlamak terörizm ve medya arasındaki ilişkinin bir başka boyutudur. Rehine krizlerinde canlı yayınla olay yerinden görüntülerin paylaşılması güvenlik güçlerinin rehineyi kurtarmasını olumsuz etkilemektedir. Nitekim Kara Eylül olayları olarak literatüre giren 1972 yılında Münih Olimpiyat Oyunları'ndaki rehine krizinde basın olay yerini canlı yayın ile ekrana getirmiştir. Alman yetkililer ile pazarlık görüşmelerinden bir sonuç alınamamış ve operasyon hazırlıkları yapılmıştır. Alman polisinin her hareketi ve keskin nişancıların konumları da ekrana yansımıştır. Eylemi

gerçekleştirenlerin de televizyondan polisi takip etmesi olaya müdahaleyi güçleştirmiştir. Basın mensuplarının görev alanlarının dışına çıkarak eylemin sürdüğü esnada eylemcilerle pazarlık yapmaları, eylemcilerin paniğe kapılmalarına neden olabilecek ve beklenmeyen davranışlara yönlendirebilecek bilgileri paylaşmaları güvenlik güçlerinin görevlerini yapmalarına engel olmuştur ve bu nedenle basın eleştirilmiştir.[197] Mehmet S. Kiraz'a yönelik terör saldırısında da olay yerinden canlı görüntüler Münih olayına benzer şekilde ekranlarda gösterilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların kamuoyunu bilgilendirme adına olay yerinden çekilen görüntüleri olduğu gibi yayınlamasının istenmeyen sonuçlara sebebiyet verme ihtimali bulunmaktadır. Rehinelerin, olay yerindeki kişilerin ve güvenlik güçlerinin hayatlarını tehlikeye atabilecek her türlü bilgi paylaşımından kaçınmak gerekmektedir. *"Medya, terör örgütlerine moral kazandırıcı ve motivasyonlarını yükseltici habercilik anlayışında olmamalıdır."*[198] Olayın dehşeti ve oluşturduğu korku iklimi düşünüldüğünde başka terör örgütlerini de benzer eylemlerde bulunmaya motive etme riski göz önüne alınmalıdır. Bazı yayınlarda eylemin yeni başladığı anda bina içinden amatör kamera tarafından çekilen görüntüye yer verildiği ve güvenlik güçlerinin binaya girişi ile alınmış önlemler de ekrana getirilmiştir. Ayrıca Savcı Mehmet Selim Kiraz'ı rehin alanlar tarafından internet sitelerinden yayımlamış oldukları isteklerini içeren metne yer verilmiştir. Terörizmin medyanın ilgisinden beslendiği ve terör örgütlerinin seslerini duyurmak için eylemlerde bulunduğu göz ardı edilemez. Teröristlerin taleplerinin televizyonlarda yayımlanmasının teröristlerin isteklerinin yerine getirilmesi yönünde kamuoyunda baskı oluşturacağı açıktır. Eylemin Savcı Mehmet Selim Kiraz'ın hayatını kaybetmesiyle sonuçlandığı da göz önüne alındığında kamuoyunda güvenlik güçlerinin terör eylemine yeterince müdahale edemediği kanısı ortaya çıkmıştır. Ayrıca devlet yetkililerinin teröristlerin isteklerini yerine getirmemesinin Savcı Mehmet Selim Kiraz'ın şehit edilmesine yol

---

[197] Patric Murphy, *The Media and Terrorism'*den aktaran, Murat Volkan Dülger, *Teknolojideki ve Kitle İletişim Araçlarındaki Gelişmelerin Uluslararası Terörizme Etkileri,* 2021, *Erişim: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3790523* , s. 12-13.
(Erişim Tarihi: 25.12.2021).

[198] Ercan Çitlioğlu, *İnsanı, Dünyayı ve Terörizmi Anlamak'*tan aktaran Yunus Karaağaç, "Terörizmle Mücadele Yöntemleri: İngiltere ve Kolombiya Örneği"*, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,* Cilt 6, Sayı: 1, 2019, s. 237.

açtığı fikri teröristlerce kamuoyunda oluşturulmaya çalışılmıştır. Terörizmin amaçlarından biri devlet ile halk arasında güven krizi ve sosyal çözülmenin oluşmasıdır. Bu minvalde bakıldığında teröristler kendileri açısından amaçlarını bir ölçüde gerçekleştirmişlerdir. DHKP-C'li teröristin Savcı Mehmet Selim Kiraz'ın başına silah dayadığı fotoğraf teröristler tarafından kendilerine yakın internet sitelerinde yayımlanmış ve olayın devam ettiği sırada saat 15.37'de imc logolu yayıncı kuruluş tarafından canlı yayında aktarılmıştır. Terör örgütünü güçlüymüş, devleti ise güçsüzmüş gibi gösterme amacı taşıyan söz konusu fotoğrafın canlı yayında yayınlanması terör örgütünün propagandasını yapmasına imkân sağlamıştır.

Yayın yasağının saat 16.00 itibariyle medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara bildirildiği dikkate alındığında rehine krizinin devam ettiği süreçte medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından saat 18.00'de olay yerinden görüntüler aktarılmaya devam edilmiştir.

Görsel 3.1: Yayın yasağı sonrası görüntü

Medya ile terörizm arasındaki ilişkinin terörizmin görünür olma amacına hizmet eder hale gelmesi kabul edilemez bir durumdur ve medya toplumsal sorumluluk çerçevesinde davranmalı, terör örgütlerine ilişkin simgelerin mitleşmesine hizmet etmemelidir. Adliyedeki makam odasında rehin alınan Mehmet S. Kiraz'a ait görüntüleri medyaya servis eden teröristler bu eylemle görünür olmak istediklerini ilan etmişlerdir. Teröristlerce medyaya servis edilen fotoğrafın canlı olarak ekrana getiren ve binanın çevresindeki güvenlik güçlerini ekrana yansıtan medya hizmet sağlayıcılar

bilerek ya da bilmeyerek terörizmin güçlü olduğu ve isterse her an her yerde eylem gerçekleştirebileceği imajına katkıda bulunmuşlardır. Nitekim terör propagandasının amacının halkta korku yaratmak ve örgüt tabanına motivasyon sağlamak olduğu göz önüne alındığında teröristler tarafından internet sitelerinde yayımladıkları eyleme yönelik görüntülerin bu amaca hizmet ettiği aşikârdır. Rehine kurtarma operasyonuna zarar verici canlı yayın aktarımı da rehinenin can güvenliğini tehlikeye atmaktadır. Güvenlik güçlerinin hareketlerini ve olası operasyonları televizyondan canlı olarak izleyen teröristler de savunma alanlarını buna göre konumlandırmaktadır.

Basın İlan Kurumu (BİK) tarafından rehine olayına ilişkin 39 gazete hakkında terör örgütü propagandası nedeniyle 1 ila 12 gün arasında ilan kesme cezası uygulanmıştır.[199] BİK tarafından ceza uygulanan gazetelerdeki söz konusu görüntülerin haber bültenlerinde sunulması üzerine RTÜK tarafından ilgili medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar hakkında terör propagandası yapmak ve yayın yasağını ihlal etmekten müeyyide uygulanmasına karar verilmiştir.

Savcı Mehmet Selim Kiraz'ı rehin alınmasına ilişkin görüntüler rehine krizinin devam ettiği zaman zarfında ve olayın bittiği ertesi günde de DHKP-C'ye yakın internet siteleri ve video paylaşım sitelerinde yayımlanmaya devam edilmiştir. Ayrıca makam odasında rehin alınan Savcı Mehmet Selim Kiraz'ın kimlik kartı ve başına silah dayalı vaziyetteki fotoğrafının teröristlerce kamuoyuna servis edilmesi ile adaleti tesis edici ve silah kullanma tekeline sahip tek organizma olan devlet karşısında terör örgütünün güçlü gösterilmesi amaçlanmıştır. Teröristlerin silah zoruyla bir savcıyı rehin alarak mevcut sistemin adaletsiz olduğu, devlet otoritesinin meşru olmadığı, adaleti tesis edici yapının kendileri olduğu yönündeki propagandalarını kitle iletişim araçları yoluyla geniş kitlelere ulaştırmalarının kendi örgüt sempatizanlarını ve diğer terör örgütlerini daha sansasyonel eylemlerin gerçekleştirilmesi yönünde cesaretlendirebileceği göz önüne alınmalıdır. Devlet ile birey arasındaki yapının faili olma iddiasındaki terör örgütleri tabanlarını genişletmek ve eylemleriyle "hak

[199] "Savcı Kiraz'ın fotoğrafları "terör propagandası" sayıldı", Anadolu Ajansı, https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/savci-kirazin-fotograflari-teror-propagandasi-sayildi/34802 (Erişim Tarihi: 05.01.2022).

savunucusu" misyonuna sahip olduklarını kamuoyuna duyurmak amacıyla medyayı mümkün olduğunca kullanmak istemektedirler. J.S.Mill, insanların düşüncelerinden dolayı mahkûm edilemeyeceği ancak düşünceler eyleme geçtiğinde, bir başka insana zarar verdiğinde sınırlandırılabileceği hatta devlet tarafından cezalandırılabileceği fikri hiç şüphesiz terör eylemlerini de kapsamaktadır. Basın özgürlüğü çerçevesinde haber verme ve haber alma hakkının demokratik hukuk devletlerinde tartışılamaz bir gerçek olduğu muhakkaktır. Ancak, bu durum medya hizmet sağlayıcı kuruluşların terörün propagandasına alet olmalarını da gerektirmemektedir. Devletin adaleti sağlayıcı organizmasına yönelik söz konusu eylemin canlı yayınla aktarılması ve olayın tüm detaylarının ekranlara yansımasının kamuoyunda "devlet kendi organını koruyamıyor" algısını oluşturabileceği ve terör örgütünü güçlü ve caydırıcı gösterebileceği bazı medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından göz önünde bulundurulmamıştır. Rehine krizinin yaşandığı andan itibaren medya hizmet sağlayıcı kuruluşların olaya geniş yer vermesi doğaldır ancak haber ögelerinin sunumunda sorumlu davranmaları, ulusal güvenliği tehdit edici, halkı korku ve paniğe sevk edici, şiddet içeren görüntülerin ekranlara olduğu gibi yansıtılmaması gerekmektedir ki terörizmin amacına hizmet edilmesin.

3.4.2. Ankara Gar Patlaması

10 Ekim 2015 tarihinde Ankara Tren Garı önünde sivil toplum kuruluşları ve siyasi partilerin çağrısıyla Ankara'da "Emek, Barış Demokrasi Mitingi" düzenlenmiş ve Türkiye'nin birçok yerinden katılım sağlanmıştır. Katılımcıların Ankara Tren Garı önünde buluşarak Sıhhiye Meydanı'na yürümesi planlanmıştır. İnsanlar Tren Garı'nın önünde beklerken saat 10.04'te art arda iki patlama meydana gelmiştir. Irak Şam İslam Devleti (DEAŞ) mensubu iki canlı bombanın gerçekleştirmiş olduğu terör saldırısında 103 kişi hayatını kaybetmiş, 391 kişi de yaralanmıştır. Birçok sivil toplum kuruluşu ve parti temsilcisinin katılımından dolayı da mitinge medyanın yoğun ilgisi olmuştur. Başbakanlık Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü'nün 10/10/2015 tarihli yazısı ile 6112 sayılı Kanun'un 7'nci maddesi birinci fıkrasında *belirtilen "milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde veya kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasının muhtemel*

olduğu durumlarda …" hükmüne istinaden geçici yayın yasağı getirilmiştir.[200] RTÜK saat 15.10'da internet sitesinden medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara söz konusu geçici yayın yasağını duyurmuştur. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasal Düzene Karşı İşlenen Suçlar Soruşturma Bürosunun 14/10/2015 tarih ve 2015/141243 numaralı CSB Soruşturma Dosyası sayılı yazısında *"Ankara Garında meydana gelen bombalı terör saldırısı nedeniyle yürütülen soruşturmaya esas olmak üzere; olaya ilişkin olarak yazılı ve görsel medya organlarında yapılan yayınlarda olaya iştirak etme şüphesi bulunan kişilerin, bulundukları şehirlerin ve kullandıkları araçların bilgilerinin yayınlanarak olayın aydınlatılmasının, şüphelilerin yakalanmasının ve irtibatlarının deşifre edilmesinin engellenmesi ve kamu düzeninin bozulması riski meydana geldiğinin anlaşıldığının"*[201] kanısıyla Ankara 6. Sulh Ceza Hakimliğinden soruşturma tamamlanıncaya kadar yayın yasağı kararı talep edildiği ifade edilmiştir. Mahkemenin 2015/4048 D. İş kararıyla "*soruşturmaya ilişkin suç fail ya da faillerin yakalanabilmesi amacıyla soruşturma başlatıldığı, bu kapsamda bu kapsamda yazılı ve görsel basın ile internet medyasında olaya iştirak etme şüphesi bulunan kişiler ile ilgili bir takım bilgilerin yayınlandığının müşahade edildiği, bu durumun soruşturmanın sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesine engel olduğu, talebin milli güvenlik, kamu düzeni ve güvenliği ile toprak bütünlüğümüzün korunmasıyla alakalı olduğu göz önüne alındığında 5187 Sayılı Yasanın 3/2 maddesi hükmündeki koşulların oluştuğu anlaşıldığından, soruşturma tamamlanıncaya kadar soruşturma dosyası kapsamı hakkında yazılı, görsel ve sosyal medya ile internet ortamında faaliyet gösteren medyada her türlü haber, röportaj, eleştiri vb. yayınların yapılmasının yasaklanmasına"*[202] karar verilmiştir. Söz konusu kararın infaz edilmesi amacıyla ilgili karar Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasal Düzene Karşı İşlenen Suçlar Soruşturma Bürosu Savcısı tarafından RTÜK'e bildirilmiş ve RTÜK tarafından medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara duyurulmuştur. Yayın yasağı 19.10.2015 tarihinde kaldırılmıştır.[203] Teröristlerin görünür olmak, isteklerini cebren dayatmak, halkta

[200] "Ankara'daki Saldırıya Yayın Yasağı!" https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ankaradaki-saldiriya-yayin-yasagi-385227 (Erişim Tarihi: 05.01.2022).
[201] "Ankara katliamında 'her türlü' yayın yasak", https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ankara-katliaminda-her-turlu-yayin-yasak-30314293 (Erişim Tarihi: 05.01.2022).
[202] a.g.s., (05.01.2022).
[203] "Ankara katliamında yayın yasağı kaldırıldı", https://www.medyafaresi.com/haber/yayin-yasagi-5-gun-sonra-kalkti/756042 (Erişim Tarihi: 05.01.2022).

korku, panik oluşturarak devleti zor duruma düşürmek temel motivasyon araçlarındandır. Tezin kapsamı, mitingin gerçekleştirilme sebeplerinden ziyade güdümlü örnekleme[204] ile olay sırası ve sonrasında medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar tarafından nasıl aktarıldığını incelemektir.

Birçok ulusal ve yerel medya kuruluşu söz konusu terör eyleminin gerçekleştirilmesinden hemen sonra görüntüleri canlı olarak aktarmışlardır. Bazı medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar ölü ve yaralı görüntülerini buzlayarak ekrana getirirken, kimi yayın kuruluşları ise olayı tüm çıplaklığıyla olduğu gibi aktarmışlardır. Hayatını kaybetmiş insanların yerde yatan bedenleri, yaralı insanların yardım feryatları, korku içinde yakınlarını arayan insanlar, yaralıların ambulanslara taşınması vb. görüntüler buzlanmadan ekrana yansımıştır. Olayın olduğu saat göz önüne alındığında yetişkin bireyleri dahi etkileyebilecek söz konusu görüntülerin ekran başında olan çocukların gelişimini de olumsuz etkilemesi kaçınılmaz olmuştur. Bu kuruluşlardan biri olan imc logolu medya hizmet sağlayıcı kuruluş aşağıdaki görsellerden görüleceği gibi patlama anını ve patlama sonrası olay yerinden görüntüleri olduğu gibi vermiş; vücut bütünlüğü bozulmuş insanları ve ceset görüntülerini ekranlara getirmiştir.

Görsel 3.2: Olay yerinden görüntüler

[204] "*Güdümlü örnekleme, amaçlı olarak ana evrenin tümünü değil, soruna en uygun bir kesimini gözlem konusu yapmak demektir. "Bir evren içinde araştırma sorununun en tipik bir biçimde gözlenebileceği bir yada birkaç alt kesimin örnek alınmasıdır."* Bkz. M. Sencer ve Y. Irmak, 1984, s. 406-7.

UZAY HABER logolu kuruluş da olay yerinden görüntüleri editoryal denetimden geçirmeden ekrana vermiştir. Terör saldırısında yaşamını kaybetmiş vatandaşlarımızın cansız bedenleri buzlama gibi teknik görüntü karartma metotlarından hiçbiri kullanılmadan ekrana getirildiği görülmüştür. EGE TV logolu yayıncı kuruluşta patlama anına ilişkin görüntüler "8 dakika 11 saniye içinde 58 kez" tekrarlanarak verilmiştir.

Görsel 3.3: Patlama anı

CEM TV muhabiri canlı yayında, *"Yarım saatlik bir süre sonra ben tren garının olduğu yere ulaştığımda ortalık yani anlatılacak gibi değildi. Her taraf kan tarlası, ceset tarlası gibiydi. Kan parçaları, kan, her tarafta kan izleri görülüyor. Kırık ceset parçaları, et parçaları, pankartlar, dövizler her bir şey bir tarafa saçılmış. Alt geçidin altında yaralı insan uzuvları, parçalanmış insan uzuvları. Ambulanslar art arda gelip duruyor... Üstü başı kan olmuş bir dolu insan gördüm..."* ifadeleriyle olayı anlatmıştır. Patlama anına ilişkin görüntüler de yayında yer almıştır. Ayrıca, olay yerinde üstleri döviz ve pankartlarla kapatılmış olan cesetlerin ve bu döviz ve pankartları kaldırarak ölülere bakan insanların görüntüleri ekrana getirilmiştir. Görüntülerin aktarımında siyah beyaz karartma tekniği kullanılmıştır.

CNN TÜRK logolu yayıncı kuruluş saat 13.10'dan itibaren patlama anını gösteren videoyu 6 dakika boyunca ekranlarda tutmuş ve ekranın sol tarafında patlamanın yaşandığı olay yerinden görüntülere yer vermiştir. Altı dakikalık yayın boyunca medya hizmet sağlayıcının terör saldırısının patlamasının görüntüsüne 29 defa yer verdiği tespit edilmiştir.

Görsel 3.4: Gar Patlaması'na ilişkin görüntüler 1

NTV logolu kuruluş olaydan sonra saat 10.30 itibariyle son dakika ibaresiyle patlamanın yaşandığı yerden görüntüleri ekrana getirmiştir. Yaralıların ve panik halde birbirine yardım etmeye çalışan insanların görüntülerinin yanında üzerleri örtülü ceset görüntülerine de yer verilmiştir. Patlama anını içeren video da ekranlarda sunulmuştur.

Görsel 3.5: Gar Patlaması'na ilişkin görüntüler 2

Yukarıdaki örneklerden de görülebileceği gibi pek çok medya hizmet sağlayıcı kuruluş terör saldırısı sonrası olağan yayınlarına ara vermiş ve son dakika ibareleriyle terör saldırısına ilişkin bilgilendirmelere ve görüntülere yer vermiştir. Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların çok sayıda vatandaşımızın hayatını kaybettiği bir terör saldırısına yayınlarında yer vermesi son derece doğaldır. Terör eyleminin yeri, eylemin ne zaman gerçekleştirildiği, kaç kişinin hayatını kaybettiği, yaralıların durumu, hangi örgütün eylemi üstlendiği, yeni bir terör saldırısı şüphesinin olup olmadığı gibi konularda halkın haber alma ihtiyacını gidermek yayıncı kuruluşlar başta olmak üzere medya kuruluşları için önemli bir görev ve sorumluluktur. Ancak

terör saldırıları gibi niteliği gereği izlenme oranı yüksek olaylarda medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar olabildiğince çok izleyiciye ulaşmak adına olayı en hızlı şekilde haberleştirip ekrana taşımak istemekte ve bu durum ne yazık ki dikkatsiz ve özensiz sunumları da beraberinde getirmektedir. Mevcut olayda pek çok medya hizmet sağlayıcı kuruluşun canlı bombanın patlama anını, patlama sonrası olay yerindeki cesetlerin ve yaralıların görüntülerini, insanların korku ve panik içinde kaçışmalarını, yaralıların ambulansa taşınmalarını, olayı haber alan kişilerin ceset ve yaralılar arasında yakınlarını aramalarını flulaştırma ve buzlama olmaksızın ekrana getirdiği görülmüştür. Ayrıca, yayınlarda sunucular tarafından zaman zaman toplumu korku ve paniğe sevk edebilecek açıklamalarda bulunulduğu görülmüştür. Söz konusu yayınlarla halkın haber alma ihtiyacını aşacak şekilde tam da terör örgütlerinin istediği terörün korkutucu yönü istemeden de olsa ekranlara taşınmıştır. Tüm bu tespitlerden hareketle pek çok medya hizmet sağlayıcı kuruluşun ilgili terör saldırısına ilişkin yayınlarında sorumlu yayıncılık anlayışıyla hareket etmedikleri görülmüştür.

RTÜK'te yayınları takiple görevli uzmanlar tarafından yukarıda belirtilen nitelikte yayınlara yer veren medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar hakkında 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendinde belirtilen *"İnsan onuruna ... aykırı olamaz..."* hükmü ve/veya aynı fıkrasının (d) bendinde yer alan *"Terörü övemez ve teşvik edemez, terör örgütlerini güçlü veya haklı gösteremez, terör örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerini yansıtıcı nitelikte olamaz."* hükmünü ihlal ettikleri gerekçesiyle rapor düzenlenmiştir. Bununla birlikte, ulusal güvenlik kapsamında getirilen geçici yayın yasağına rağmen yasağın kapsamına aykırı şekilde yayınlarına devam eden medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar hakkında RTÜK tarafından müeyyide uygulanmasına karar verilmiştir.

Yukarıda belirtilen terörün etki alanını genişletme amacına hizmet edici yayınların medyanın haber verme hürriyeti kapsamında değerlendirilemeyeceği açıktır. Yayın yasağına rağmen medyada Ankara Gar Patlamasına ilişkin haber, tartışma programları, faillere ilişkin ve eylemi üstlenen örgüte ilişkin programlara yer verilmesi haber verme hürriyetinin kullanılmasından ziyade toplumun merak ettiği bir konuda reyting kaygısı ile hareket edildiği kanısını güçlendirmektedir. İnsanların

hayatlarını kaybettiği bir terör saldırısından sonra faillerin bulunmasına yönelik çalışma yürüten kolluk güçlerinin işlerini zorlaştırıcı, örgütün bilinirliğini arttırıcı, kullanılan bombanın çelik bilyelerle güçlendirilmiş TNT olduğu bilgisini vermek suretiyle yol ve yöntem gösterici yayınların basının özgürlük alanı kapsamında değerlendirilemeyeceği düşünülmektedir.

Terör eylemlerinin sunuluş biçiminde özgürlük ve güvenlik dengesinin iki sac ayağı bulunmaktadır: Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların ifade ve basın hürriyeti kapsamında editoryal bağımsızlık çerçevesinde özgürce haber verme işlevini yerine getirmesi ve yayıncılık alanında yapılan düzenlenmelerle beraber medya hizmet sağlayıcı kuruluşların uymaları gereken ilkeler ile bu ilkelere uymamaları durumunda uygulanacak yaptırımların belirlenmesi. Ülkemizde 6112 sayılı Kanun kapsamında yayın hizmet ilkeleri belirlenmiş olup, medya hizmet sağlayıcı kuruluşların bu ilkeler doğrultusunda sorumlu yayıncılık yapması gerektiği ilgili mevzuatlar kapsamında belirlenmiştir. Türkiye'de medya düzeninin en temel sorunu özgürlük alanının sınırsızlığı kanaatinde olunmasıdır. Medya elbette keyfî olarak denetlenemez ve kanuni bir dayanak olmadan müeyyideler uygulanamaz. Hobbes'tan mülhem, egemen eğer toplumun değil kendi çıkarı doğrultusunda buyruklarda bulunursa uyruğun başkaldırı hakkı her zaman mahfuzdur. Medya halkın uyruğudur, ona hizmet eder, ideal olanın bu olduğu bilinen bir gerçek olsa da işleyişte durum başkalaşmaktadır. İdeal olan üzerinden düşünüldüğünde, halkın uyruğu olan medya halkın çıkarını gözettiği için egemenle kriz yaşamaktadır. Gar Patlaması kapsamında düşünüldüğünde yaşanan terör saldırısı sonrasında şiddet içeren görüntülerin ekranlarda olduğu gibi verilmesi, toplumun yaşadığı korku ve panik nedeniyle ruh sağlığının bozulması ve terörün amaçladığı şekilde toplumsal çözülmenin geçekleşmesine neden olunabileceğinden kriz oluşturucu teröristlerin amaçlarına bilerek ya da bilmeyerek hizmet edilmektedir. Terör eylemlerinin medyada tüm dehşetiyle açıkça yer almasından sonra halk nezdinde ilk sorumlular teröristler olacaktır. Ancak belli bir zaman sonra halk sorumlu olarak devleti hedef alacaktır.[205] Bu durumda terörizm amacına ulaşmış olacaktır. Bilindiği üzere, devlet ile halk arasında bir kargaşa

[205] Rüştü Salim Savaş Biçer, "Uluslararası Çatışmaların Değişen Yapısında Terörün Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme", *Savunma Bilimleri Dergisi,* Sayı 18, Cilt: 36, 2019, s. 114.

yaratmak terörün hedeflerindendir. M. Crenshaw terörizmin dört temel amacına işaret etmektedir: a) Ayrılıkçı terör örgütlerinin mevcut siyasi gücü kendi yönetimlerine almayı hedeflediklerini, devrim amaçlı eylemlerde bulunduklarını, b) Amaçlarını gerçekleştirmek için her türlü şiddete başvurduklarını, c) sembolleri hedef alarak etki ve görünürlüklerini plan dahilinde arttırmayı hedeflediklerini, ç) şiddet ve semboller üzerinden hedefledikleri grupların siyasi görüş ve davranışlarını psikolojik etki ile değiştirme niyetinde olduklarını ifade etmektedir."[206]

"Teröristler için medyanın ana işlevi hedef kitle için işlenmiş saldırının *mesajının hedef kitleye ulaştırılmasıdır."*[207] George Gerbner'in televizyondaki şiddet üzerinde yaptığı araştırmalar neticesinde ekme kuramı, televizyon seyircisinin görüntüler ve seslerle kültürlendiği yeni bir gerçekliğin inşa edildiğini ortaya atan kuramdır; *"...şiddet yüklü bir televizyona maruz kalmanın abartılmış bir güvensizlik, kuşku ve kaygı duygusu kültive ettiğini bulmuştur."*[208] Televizyon karşısında yoğun şiddete maruz kalmış bireyler dünyayı vasat ve yaşanmaz bir yer olarak algılayabilmekte ve gündelik hayat pratiklerini dahi yapamaz bir sarmalın içine hapsolabilmektedirler. Bireyin gerçekliği inşa edilmiştir. Bu anlamıyla tüketim ve/veya siyasal davranışları manipülasyona açıktır. Terörizmin dili şiddet iken propaganda aracı medyadır. Alex Schmid ve Janny deGraff'ın (1982) belirttikleri gibi terörizm, şiddet temelli iletişim stratejisi olarak propaganda marifetiyle olduğundan daha büyük anlama bürünmekte olup, iletişim sürecinde ise mesajı üreten terörist, alıcı ise şiddetin kurbanlarıdır.[209] Resimlerdeki görüntüler vasat dünya sendromuna sebebiyet verebileceği gibi ekran karşısındaki iki kesimi de harekete geçirebilme potansiyeli barındırmaktadır. Kaosun engellenmesi ve güvenliğin sağlanması devlet ile olan sözleşmenin gereğidir. Bilindiği gibi, Rousseau'da devletin kurulmasındaki amaç halkın korunması ve refahın sağlanmasıdır.[210]

---

[206] Martha Crenshaw, *Explaining Terrorism: Causes, Processes and Consequences'*den aktaran R. S. S. Biçer, a.g.m., s. 113.
[207] Richard Schaffert, *Media Coverage and Political Terrorists: a Quantitative Analysis*'den aktaran Hüseyin Bilir, 2009, s. 82.
[208] Michael Morgan (Ed.), 2014, s. 399.
[209] M. Işık, 2013, s. 89,
[210] M. A. Ağaoğulları, 2020, s. 149.

Crenshaw'a göre "a) Terörizm, bir devrim stratejisidir ya da bu stratejinin bir parçasıdır. Bu yöntemle ayrılıkçı terör örgütleri, siyasi gücü mevcut egemen yönetimden kendilerine geçirmeyi hedeflerler. b) Terörizm, sosyal ve siyasi olarak kabul edilmeyecek şekilde şiddet unsurunu ihtiva eder. c) Terörizme hedef olarak sembolik veya temsilen seçilenler belirgin bir şablon içerisinde yer alır. ç) Devrimci/ayrılıkçı terör grubu, bu nevi yöntemleri kullanmak suretiyle belirli grupların siyasi görüş ve davranışlarını değiştirecek psikolojik etki yaratma niyetindedir."[211] Yayın yasaklarının getirilmesindeki temel amaç budur. Medya yönelimli terörizmde amaç eylemlerle insanları etkileyerek salt propaganda değil sosyal hareketliliği de sağlamaktır, insanların olay karşısındaki tepkilerini de yönetmektir.[212] Olağanüstü dönemlerde devletin basın özgürlüğünü sınırlandırması özgürlüğün hiçe sayılması anlamına gelmemekte olup, özgürlüğün şartı olan ulusal güvenliğin sağlanmasıdır. Bu iki kavram birbirine bağlıdır.

3.4.3. 11 Eylül Saldırıları

11 Eylül Saldırıları ya da İkiz Kuleler Saldırıları Amerika Birleşik Devletleri'nde 11 Eylül 2001 tarihinde 19 El-Kaide teröristi tarafından kaçırılan dört yolcu uçağıyla gerçekleştirilen terör saldırılarıdır. 11 Eylül Saldırılarının kronolojik gelişimi şu şekildedir: 07.59'da Amerikan Airlines'ın 11 sefer sayılı uçağı 92 yolcusu ile Boston'un Logan Uluslararası Havalimanı'ndan Los Angeles'a havalanmış, 08.14'te United Airlines'ın 175 sefer sayılı uçağı 65 yolcusu ile Los Angeles'a gitmek üzere Boston'dan havalanmış, 08.20'de Amerikan Airlines'ın 77 sefer sayılı uçağı 64 yolcusu ile Washington'un Dulles Havaalanı'ndan Los Angeles'a havalanmış, 08.42'de United Airlines'ın 93 sefer sayılı uçağı 44 yolcusu ile Newark (New Jersey) Uluslararası Havaalanı'ndan havalanmış, 08.46'da Amerikan Airlines'ın 11 sefer sayılı uçağı Dünya Ticaret Merkezi'nin kuzey kulesine çarpmış, 09.03'te United Airlines'ın 175 sefer sayılı uçağı Dünya Ticaret Merkezi'nin güney kulesine çarpmış, 09.37'de Amerikan Airlines'ın 77 sefer sayılı uçağı Pentagan'a çarpmıştır. Olaydan sonra Wall Street Borsası kapatılmış, 09.59'da Dünya Ticaret Merkezi -güney kulesi-

[211] R. S. S. Biçer, 2019., s. 113.
[212] D. Ü. Arıboğan, 2007, s. 102.

çökmüş, 10.03'te United Airlines'ın 93 sefer sayılı uçağı Pennsylvania Pittsburg'un 80 mil güneydoğusunda düşmüş, 10.28'de Dünya Ticaret Merkezi'nin kuzey kulesi çökmüştür.[213] Kaçırılan uçaklarda 246 kişi, Pentagon'da 125 kişi ve İkiz Kuleler'de 2606 kişi olmak üzere toplam 2977 kişi hayatını kaybetmiştir.[214] 11 Eylül saldırılarından sonra El-Kaide ile İslam'ın birlikte anılmasıyla birlikte İslam dini radikalizmin ve terörün kaynağı olarak görülmeye başlanmış ve bu algı medya ile yeniden üretilmiştir. Terör saldırılarının olduğu akşamda dönemin ABD Başkanı George W. Bush tarafından yapılan ulusa sesleniş konuşmasının bir kısmındaki vurgular şu şekildedir: *"Bugün yaşam tarzınız özgürlüğümüzün ta kendisi kasti ve ölümcül terör eylemleriyle saldırıya uğradı. Bu kitlesel cinayet eylemleri halkımızı korkutarak kaosa sürüklemeyi ve ümitsizliğe sevk etmeyi amaçlıyordu. Amerika hedef alındı çünkü özgürlük ve fırsatlar konusunda dünyaya bizler yol gösteriyoruz. Kimse bu yola tuttuğumuz ışığı engelleyemeyecek. Bu eylemleri düzenleyen teröristlerle onlara yataklık edenler arasında ayrım gözetmeyeceğiz. Özgürlüğü bu dünyada iyi ve adil olan ne varsa hepsini korumak için harekete geçiyoruz."*[215] Başkan Bush düzenlenen terör saldırılarının yaşam tarzına karşı yapıldığını vurgulamış ve özgürlüğü korumak adına güvenlikçi politikaları devreye sokacağının sinyalini vermiştir.

Görsel 3.6: 11 Eylül Saldırıları 1

[213] Gus Martin, *Terörizm Kavramlar ve Kuramlar,* (Çev. İhsan Çapçıoğlu ve Bahadır Metin), Adres Yayınları, Ankara, 2017, s. 63.
[214] "11 Eylül saldırıları: 2001'de nasıl düzenlendi, kaç kişi öldü, sonrasında ne oldu?" https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58462900 (Erişim Tarihi: 07.01.2022).
[215] "Başkan Bush'un 11 Eylül'de Ulusa Seslenişi", https://www.bbc.com/turkce/multimedya/2011/09/110906_vid_bush_two (Erişim Tarihi: 07.01.2022).

Saldırılardan El-Kaide örgütü ve lideri Usama bin Ladin sorumlu tutulmuştur. El-Kaide'nin Afganistan'da varlığını devam ettirmesinden dolayı Taliban yönetimi ve Afganistan'a yönelik askerî müdahaleler başlamıştır. ABD Başkanı G.W. Bush tarafından küresel terörizmle mücadele için dünyaya çağrıda bulunulmuş ve ulusa sesleniş konuşmasında belirttiği "*Bu eylemleri düzenleyen teröristlerle onlara yataklık edenler arasında ayrım gözetmeyeceğiz."* ifadesi ile "ya bizimlesiniz ya da terörizmin yanındasınız" anlayışı deklare edilmiştir. 11 Eylül saldırılarından sonra Birleşmiş Miletler Güvenlik Konseyi tarafından 12 Eylül 2001 tarih ve 1368 sayılı karar ile 28 Eylül 2001 tarihinde 1373 sayılı kararlar alınarak terörizmin uluslararası toplumun barış ve güvenliğine yönelik bir tehdit olduğu güçlü kınamalarla ifade edilmiştir. ABD yönetimi, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 51. maddesinde belirtilen "meşru savunma hakkını"[216] kullanacağını açıklamıştır. Ayrıca Kuzey Atlantik Antlaşmasının 5. maddesinde[217] belirtilen antlaşmanın taraflarından herhangi birine yönelik saldırının tarafların tamamına yapıldığını kabul ederek BM Antlaşması'nın 51. maddesi kapsamında topyekûn savunma ilkesine göre hareket ederek oluşturulan koalisyonla 7 Ekim 2001'de Afganistan'a askeri hareket başlatılmıştır.

Eylemi gerçekleştiren 19 teröriste benzeyen her kim varsa gözaltına alınmış ve sorguya çekilmiştir. Kimi çevrelerce herhangi bir suç delili ve terör örgütleriyle bağı aranmaksızın gerçekleştirilen gözaltı işlemlerinin anayasaya aykırı olduğu ve sivil özgürlüklere müdahale olarak da görüldüğü ifade edilmiştir. 2 Ekim 2001'de Amerika Birleşik Devletleri Vatanseverlik (PATRIOT) Yasası yürürlüğe girmiş ve federal kolluk kuvvetlerine gözetim yetkisi verilmiştir. 25 Kasım 2002'de, 17 federal kurum (sonradan 22'ye yükseltilmiştir) yeni bir Ulusal Güvenlik Bakanlığı oluşturmak üzere bir araya getirilmiştir.[218]

[216] Birleşmiş Milletler Antlaşması, (1945), 6902, 24 Ekim 1945, https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2212020141836bm_01.pdf (Erişim Tarihi: 07.01.2022).
[217] Kuzey Atlantik Antlaşması, 4 Nisan 1949, https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr (Erişim Tarihi: 07.01.2022).
[218] G. Martin, 2017, s. 64.

Patriot Kanunu ile *"ulusal birimler arasında bilgi edinimi ve paylaşımı kolaylaştırılmış, yürütme ve yargı organlarının izleme ve alıkoyma yetkileri genişletilmiştir. Bu yasa ile ev ve iş yerlerinin habersiz aramasının yasallaştırılmasının yanı sıra telefon, internet gibi araçlar üzerinden gerçekleştirilen iletişimin izlenmesi konusunda yürütmeye geniş yetkiler verilmiştir."*[219] Kanunla kolluk güçlerinin şüpheli görülen bir durumda özel hayatın gizliliği ile kişisel alanlara doğrudan müdahale etme hakkı getirilmiştir. *"Kolluk güçlerine, şüpheli kişilerin evlerini ve bilgisayarlarını gizlice izleme ve inceleme, kişilerin iletişim ve maillerini izleme (md. 210-216), kişiye haber verilmeksizin mali ve eğitim kayıtlarını inceleme (md. 507, 508), kütüphane ve kitapçı kayıtlarını inceleme (md. 215) gibi yetkiler de verilmiştir. Böylelikle kolluk güçleri, kişilerin özel hayatı ve ilgileri hakkında bilgi toplama yetkisine sahip olmuşlardır."*[220] ABD'nin soğuk savaş sürecinde özgürlük ve demokrasi propagandası üzerinden kendini lanse etmiş olmasına karşılık 2001 tarihinden itibaren klasik realist politikalara evrilmesi, ülkede askerî güvenlik anlayışının hâkim olması ve özgürlük alanlarının kısıtlanmaya başlanması terörün etkisini gözler önüne sermektedir.

11 Eylül terör saldırılarının yaşandığı Dünya Ticaret Merkezi'nin görüntüleri televizyonlarda canlı yayınla aktarılmıştır. İkiz kulelerin kuzeydeki binasına saat 08.46'da ilk uçağın çarpması ile medya olaya yoğun ilgi göstermiş, olay yerinden canlı görüntüler aktarmaya başlamışlardır. Patlamanın nedeni henüz bilinmemesine karşılık, *"CNN, saldırıları ilk duyuran TV kanalı iken, ABC'den Don Dahler New York saati ile 08.52'de canlı yayına bağlanan ilk TV muhabiri olmuştur."*[221] İkinci uçağın saat 09.03'te güney kuleye çarptığı an naklen gösterilmiştir. Teröristlerin aradaki bu zaman zarfında medyanın yayına geçeceğini hesap etme ihtimalleri yüksektir. Terörizmin görünür olmak ve seslerini duyurma amacıyla medyayı çok aktif bir biçimde

---

[219] Didem Yaman, *Terörizmle Mücadelede Uluslararası İşbirliği Çerçevesinde Nato'nun Rolü,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2006, s. 69.

[220] Selin Eren Arnwıne, *11 Eylül Saldırılarından Sonra Batı Demokrasilerinde Çıkarılan Yeni Terörle Mücadele Yasalarının Temel Haklara Etkisi: ABD ve İngiltere Örnekleri'den* aktaran Faruk Turhan ve Muharrem Aksu, "11 Eylül Sonrası ABD'de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler / Özellikle Patriot Kanunu ile Getirilen Kısıtlamalar", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt 1, Sayı: 1, 2011, s. 65.

[221] Nurdan Akıner, *11 Eylül Saldırıları Ardından Amerikan Medyasında Milliyetçilik*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004, s. 24.

kullandığı bilinmektedir. Böylece tüm dünyanın ekran başında saldırıları takip ettiği bir anda canlı yayında ikinci bir uçağın diğer kuleye çarpmasıyla terörizm çok daha fazla insana medya yoluyla mesaj verme imkânına sahip olmuştur. 11 Eylül saldırılarının önemli bir tarafı "medeniyetler çatışması" kavramının "biz" ve "öteki" ayrımını da derinleştirmesidir. Zira ABD'deki saldırıların sorumluları Müslümanlar olarak gösterilmiş ve medyada sadece haberlerde değil filmler ve dizilerde de terörizm İslam dini ile bağdaştırılmıştır. Fox TV saldırıları müzik eşliğinde vermiş, olayı "drama" haline getirmiştir.[222] ABC televizyonunda da ikinci uçağın çarpma anı canlı yayınlanmıştır. Kulenin görüntüsü bütün açılardan gösterilmiştir. Olayın dehşetini yansıtan görüntüler uzak ve yakın çekimlerle ekranlarda aralıksız canlı yayınlanmıştır.

Görsel 3.7: 11 Eylül Saldırıları 2

Görsel 3.8: 11 Eylül Saldırıları 3

11 Eylül olayları internet haberciliğinde de gelişmeleri hızlandırmıştır. Saldırılarla ilgili bilgi almak isteyen insanlar iletişim kanallarını çok yoğun olarak

[222] Ayşe Cengiz ve Şebnem Çağlar, "21. YY. Savaşları ve Haber (Bölüm II)", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Cilt 0, Sayı: 20, 2004, s. 150.

kullanmışlardır. *"CNN.com sayfası bir saat içinde 9 milyon kişi tarafından ziyaret edilmiştir."*[223] Bir diğer internet kaynağı olan MSNBC.com ise bu sayıyı 7 milyon olarak açıklamıştır.[224] İlerleyen saatlerde arama kurtarma çalışmaları, görgü tanıkları ve olaydan etkilenenler ekranlarda verilmeye başlanmıştır.

Görsel 3.9: 11 Eylül Saldırıları 4

ABD medyası saldırıların ulusal bir mesele olduğundan hareketle ellerindeki görüntüleri bir havuz üzerinden bütün yayıncı kuruluşların paylaşabilecekleri kararını almışlardır. Fox Haber Başkanı Roger Ailes, *"Bugün televizyonların birbirleriyle yarışacağı bir gün değil. Fox'un elindeki görüntüler diğer kanallar tarafından izne gerek olmadan kullanılabilir."*[225] açıklamasını yaparken CBS Haber Dairesi Sözcüsü Sandy Genelius, *"Faciayı yansıtan elimizdeki tüm görüntüler diğer televizyon kanallarınca kullanılabilir. Böyle bir günde televizyonlar arası rekabeti düşünecek lüksümüz yok."*[226] demiştir. Medya kuruluşları her ne kadar reyting kaygısı gütmediklerini ifade etmiş olsalar da Nielsen Medya Araştırma Şirketi'nin yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre televizyonların reytingleri tarihlerindeki en yüksek izleyici sayısına ulaştıklarını göstermiştir. Şirketin sonuçlarına göre 20.00-23.00 arasında kablosuz televizyonlardaki reyting 38.0 olmuştur. ABD'de 105.5 milyon televizyon alıcısı olduğundan hareket edilirse 40.01 milyon evin izleyicilerine karşılık gelmekteydi.[227] Olağanüstü dönemlerde ve kriz zamanlarında kitle iletişim araçlarının önemi ve etkisinin internet çağında da devam ettiği yadsınamaz. 11 Eylül'den bir

[223] A. Cengiz ve Ş. Çağlar, 2004, s. 150.
[224] Remzi Gökdağ, *Amerikan Medyasında 11 Eylül,* e yayınları, 2001, İstanbul, s. 75.
[225] R. Gökdağ, 2001, s. 14.
[226] a.g.e., s. 14.
[227] a.g.e., s. 53.

önceki hafta olan 4 Eylül'de kablolu kanalların izlenme oranına bakıldığında aradaki fark daha belirginleşmektedir.

Tablo 3.1: 4-11 Eylül 2001 izleyici sayıları[228]

Kablolu Kanallar	4 Eylül 2001 Salı	11 Eylül 2001 Salı
CNN	808.000	7,7 milyon
Fox News Channel	795.000	4,4 milyon
MSNBC	338.000	2,4 milyon

11 Eylül saldırılarının terör saldırısı olduğu George W. Bush tarafından ilan edildikten sonra ekranlarda terörizm konulu tartışmalara yer verilmiştir. Müslümanlara yönelik ötekileştirici ve belirli kalıpların dışında olan insanların kıyafetleri, saç ve sakalları simgeleşmeye, terörizmle özdeşleşmeye başlamıştır.

Görsel 3.10: 11 Eylül Saldırılarına ilişkin tartışma programlarından görüntüler

Yayıncı kuruluşların terör olaylarında doğruluğundan emin olmadan yanlış bilgi aktararak masum insanları hedef haline getirebilme riski bulunmaktadır. CNN, birden fazla güvenlik gücü kaynağına dayandırarak yayınladığı haberde Adnan Bukhari ve Ameer Bukhari'nin Dünya Ticaret Merkezi'ne yönelik saldırıyı düzenleyen iki pilot olabileceği hususunda şüpheli oldukları bilgisini vermiştir. Ancak CNN daha sonra haberi düzeltmiş ve Adnan Bukhari'nin FBI tarafından

[228] R. Gökdağ, 2001, s. 55

sorgulandığını, hâlâ Florida'da bulunduğunu ve yetkililere yardımcı olduğunu kardeşi Ameer Bukhari'nin ise geçen yıl uçak kazasında hayatını kaybettiğini duyurmuştur.[229]

Görsel 3.11: Tepki çeken görüntüler

11 Eylül'deki yayınlardan sonra yaşanan tartışmalardan biri ABC muhabiri Terry Moran'ın ekranda ABD bayrağının bulunduğu rozetle yayın yapması olmuştur. Bu tartışmadaki mesele ise gazetecinin milliyetçiliği ön plana çıkartmadan bilgi aktarmakla yükümlü olduğu ve gazetecilik ahlakıyla bağdaşmayan bir tutum sergilemiş olmasıdır.[230] Saldırıların gerçekleştiği kulelerden aşağıya atlayan insanların görüntülerinin verilmesi de eleştirilen başka bir husus olmuştur. CNN'in yapmış olduğu hatanın başka bir versiyonu ise Fox TV tarafından yapılmıştır. Fox TV İkiz Kuleler'deki saldırılarda hayatlarını kaybedenlerin sayısını ilk veren kanal olmasına karşılık on bin kişinin öldüğü bilgisini aktararak toplumda infial oluşturacak bir yayın yapmıştır.[231] ABD medyasında gösterilen 11 Eylül saldırılarına sevinen Filistinlilerin videoları saldırılardan etkilenen ABD'lileri rahatsız etmiş ve Müslümanlara karşı ön yargıları arttırıcı etkisi olmuştur. Filistinli yöneticiler servis edilen görüntünün arşiv olduğunu, 11 Eylül ile alakalı olmadığını açıklamışlardır ancak televizyon kanalları bu duruma ilişkin düzeltme yapmamışlardır.[232] Görüntülerin arşiv görüntüsü olup olmadığı tartışmaları devam etmiş ve ideolojik bir anlam kazanmıştır. Her hâlükârda görüntülerin yayınlanması sorumlu yayıncılık anlayışıyla bağdaşmamaktadır.

[229] "Feds think they've identified some hijackers", https://edition.cnn.com/2001/US/09/12/investigation.terrorism/ (Erişim Tarihi: 08.01.2022).
[230] R. Gökdağ, 2001, s. 40.
[231] a.g.e., s. 43.
[232] R. Gökdağ, 2001, s. 45.

11 Eylül Saldırıları sonrasında güvenlik anlayışında köklü değişimler olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte 1991 sonrası dünyada küreselleşme politikaları ile insanların refahlarında bir artışa paralel olarak insan odaklı politikaların hayata geçeceği ve özgürlük alanlarının olabildiğince genişleyeceğine yönelik söylem ve siyasî irade ortaya koyulmaya başlanmıştır. Ancak ABD'de yaşanan terör saldırısı ile konjonktür değişmiş ve güvenlik odaklı politikalar güdülmeye başlanmıştır. Bugün havalimanlarında insanların sıkı denetime tabi tutulmaları 11 Eylül'ün etkileri dolayısıyla küresel terör tehdidinin hâlâ devam ediyor olmasındandır. Saldırılar sonrasında ABD'de asker odaklı ulusal güvenlik anlayışı hâkim olmuş, askerî müdahaleler ulusal ve uluslararası alanda arttırılmıştır. Güvenliğin sağlanabilmesi için insanların hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılması gerektiği anlayışı temel paradigma haline gelmiştir.[233]

Terör saldırılarından sonra artan güvenlik önlemlerinin özgürlük alanını daraltmasının toplumdaki karşılığını anlamak için Fox News tarafından Ekim 2001'de bir anket yapılmıştır. Ankete katılan her dört kişiden üçü terör tehdidinin azaltılması söz konusu olduğunda kişisel özgürlüklerinden *(personal freedom)* vazgeçebileceklerini ifade etmişlerdir.[234] "Terörizm tehdidinin azaltılması için bireysel özgürlüklerinizin bir kısmından vazgeçer misiniz?" sorusu yıllar içinde tekrarlanmış ve şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

"2001 - Ekim: %71 evet %20 hayır, Mayıs: %33 evet, %40 hayır,
2002 – Eylül: %61 evet %24 hayır, Haziran: %64 evet %21 hayır,
2005 – Temmuz: %64 evet %21 hayır,
2006 – Ocak: %61 evet %27 hayır, Mayıs %54 evet %36 hayır,
2013 – Nisan: %43 evet %45 hayır yanıtlarını vermişlerdir."[235]

[233] M. Özel ve D. Dönmez, 2016, s. 242.
[234] "Polls Show Growing Resolve to Live With Terror Threat", https://fivethirtyeight.com/features/polls-show-growing-resolve-to-live-with-terror-threat/ (Erişim Tarihi: 08.01.2022).
[235] a.g.s., (08.01.2022).

Washington Post Gazetesi tarafından yapılan ankette "Hükümetin anayasal haklardaki endişelerden dolayı terörizmi soruşturmada yeterince ileri gitmemesi mi yoksa anayasal haklardan taviz vermede çok ileri gitmesi mi daha çok endişelendirir?" diye sorulmuştur. Ocak 2006'da katılımcıların %48'i uzaklaşılmayacağını, %44'ü anayasal haklardan uzaklaşılmasından endişe duyduklarını söylerken; 2010 Ocak ayında bu oranlar sırasıyla %63 - %27, 2013 Nisan ayında ise %41 - %48 şeklinde oluşmuştur.[236] 2013 Nisan ayındaki Fox News ve Washington Post anketlerinde birbirine benzer sonuçlar çıkmıştır. Washington Post'un anketinin önemli bir yanı ise 2006'daki ABD Başkanı Cumhuriyetçi Parti'den seçilen George W. Bush iken 2013'teki ABD Başkanının Demokrat Parti'den seçilmiş olan Barack H. Obama'nın olmasıdır. 11 Eylül saldırılarından sonra 13-17 Eylül 2001 tarihlerinde Princeton Survey Research Associates'in ABD genelinde 1,200 kişi ile yapmış olduğu ankette, izleyicilerin saldırılarda ekranlara gelen görüntülerden korku duydukları, trajedi içeren görüntülerin %63 oranındaki seyirciyi olumsuz etkilediği ancak buna rağmen izlemeye devam ettikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Çocuklarının olumsuz etkilemesinden korkan 5-12 yaş çocukları olan ebeveynlerin %54'ünün görüntülere kısıtlama getirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Televizyon kanallarının 11 Eylül yayınlarında kullandığı üslup, görüntü, ses, müzik ve haber akışını olumlu bulanların oranı %89 olmuştur.[237]

Georges Guy-Grand (1879-1957) 1934 tarihli makalesinde dünya savaşı sonrasında yaşanan "demokrasi bunalımı" sonrası demokrasinin tek bir siyasal sisteme entegre edilemeyeceğini, özgürlük ve egemenlik çerçevelerinin farklı siyasallığı da yönetim biçimini de kapsayacağını ifade eder. İki tür demokrasi anlayışı olduğunu, bunlardan ilki olan liberal demokrasi görüşünü kişi haklarının ve yurttaş özgürlüklerinin vurgulandığı sistem olarak açıklamaktadır. İkinci görüşün ise som veya salt demokrasi anlayışı olduğunu, bu sistemin dayanağının ise hakların ulus, ırk veya emekçi sınıfla var olabileceğini ve halkın egemenliğinin uzlaştığı başkan aracılığıyla vücut bulabileceğini ifade etmektedir.[238] Demokrasinin birey ya da toplum temelli olduğunu söylemektedir. Bugünün dünyasında egemen olan bireyin ön planda

[236] "Polls Show Growing Resolve to Live With Terror Threat, a.g.s., (08.01.2022).
[237] R. Gökdağ, 2001, s. 56-59.
[238] Georges Guy-Grand, "Demokrasi, Özgürlük ve Egemenlik", (Çev. Tuğba Ballıgil), *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Cilt 8, Sayı: 2, 2011, s. 296-7.

tutulduğu kişilik haklarının korunmasını da devlete yasalarla yükleyen neoliberalleşen demokrasi anlayışıdır. Özgürlük devletin lütfu değil insanların doğal hukuktan gelen haklarıdır. Günümüz dünyasında doğal hukuk tartışmasının geçerli olmadığı, arkaik kavram olduğu iddia edilse de güncelliğini Hakkın tanrısallığı ya da insaniliği inancından ya da rasyonelliğinden almaktadır. Bu hususa vurgununun temelinde terörizmin özgürleştirici misyonu olduğuna ilişkin dolaşımda olan ön kabuldeki hakkın ne'liğine atfı barındırmasıdır. Terör eylemlerin amacı devletlere isteklerini şiddet ve yıldırma yoluyla kabul ettirmektir. Sistematik şiddet karşısında devletlerin güvenliği sağlamak amacıyla özgürlükler alanını kısıtlamaları en doğal egemenlik hakkıdır. *"Demokrasi, kişinin haklarıyla toplumun haklarının, özgürlük ile egemenliğin bir dengesidir… ancak bu denge, iç ve dış barış dönemlerinde, normal denilen dönemlerde kurulabilir."*[239] Terörizmin ulusal güvenliğe yönelik bir eylem biçimi olduğu düşünüldüğünde bu dengenin güvenlik lehine dönmesi gayet tabiidir. Teröristlerin toplumda korku ve panik oluşturmak, kendilerini güçlü göstermek, devleti aciz ve güçsüz göstermek, propagandalarını yaymak gibi amaçlarını medya yoluyla gerçekleştirmesinin önüne geçebilmek için devlet tarafından medya hizmet sağlayıcılara sınırlandırma getirilmesi özgürlüğün dolayısıyla demokrasinin güvence altına alınması için kaçınılmazdır.

3.4.4. Margaret Thatcher ve IRA Örneği

Medyanın terör eylemlerine ilişkin sınırsız özgürlük alanının olamayacağına ilişkin ve belki de medya bağlamında özgürlük ile güvenlik arasında bir denge tartışmasını ortaya çıkartan olaylar silsilesini İngiltere'de İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) tarafından gerçekleştirilen terör eylemlerinden sonra dönemin Birleşik Krallık Başbakanı Margaret Thatcher'ın British Broadcasting Corporation'ın (BBC) terör meselesine yaklaşımını eleştirmesi ve yayınların sınırlandırılması gerektiğini ve medya ile terörün yaygınlık kazandığını ifade etmesi başlatmıştır denilebilir. İngiltere kamu yayıncısı olan BBC 1927 yılında anonim şirket olarak kurulmuştur. BBC'nin yayınlarına yönelik eleştirilerin olmasına rağmen BBC herhangi bir denetim

[239] G. Guy-Grand, 2011, s. 300.

mekanizmasına tabi değildir.[240] Thatcher yönetimiyle BBC arasında yaşanan gerilimlerden ilki, 1979 yılında BBC'de yayımlanan *Tonight* programında İrlanda hükûmet görevlisi Airey Neave'e yönelik gerçekleştirilen suikastı gerçekleştirdiği iddia edilen Sinn Féin grubunun üyeleriyle yapılan röportaja yer verilmesidir.[241] İrlanda Cumhuriyeti Yayıncılık Yasası'nın 31. maddesince Sinn Féin grubu adına ya da gruptan herhangi birisiyle röportaj yayımlanması yasaklanmıştır.[242] BBC Genel müdürü ise röportajın amacının teröre hizmet etmekten ziyade demokrasi düşmanlarının gerçek yüzlerini ortaya çıkartmak olduğunu açıklamıştır. İlk olay sonrasında Thatcher soruşturma açılmasını istemiş ve söz konusu olay Terörizmin Önlenmesi Kanunu'nun 11'inci maddesi çerçevesinde değerlendirilmiştir. 11'inci madde, terörizmle alakalı olduğu düşünülen ya da kanı olan bilginin polise bildirilmemesini suç olarak kabul etmekte ve beş yıl hapis cezasını öngörmektedir.[243]

İkinci olay ise, IRA tarafından Carrickmore'de gerçekleştirilen yol kesme olayının filme alınmasıdır. İkinci vakanın önemi ise, henüz yayımlanmamış bir filmin kopyasına el koyulmasıdır. Söz konusu filmin yayımlanması durumunda IRA'nın toplumdaki gücünün ve etkisinin artabileceği düşünülmüş ve filmin terörizmin propaganda aracı haline gelmesi istenmemiştir. Bu İngiltere'de 1976'da çıkan Terörizmin Önlenmesi Kanunu'na dayanılarak bir filme ilk kez el koyulması olayıdır. Başsavcı Michael Havers'ın BBC müdürü Michael Swann'e yazmış olduğu mektupta her iki olayın Terörizmin Önlenmesi Kanun'unun 11. maddesinin "gerekli enformasyonu ulaştırmak üzere ilgili yetkililerle bağlantı kurma" hükmünü ihlal ettiğini aktarmıştır. Başsavcı BBC'yi terörist propagandasına yardımcı olmakla suçlamıştır.[244]

[240] Sezer Akarcalı, *Türkiye'de Kamusal Radyodan Özel Radyo ve Televizyon'a Geçiş Süreci*, Punto Matbaacılık, Ankara, 1997, s. 58.
[241] P. Schlesinger, 1994, s. 83.
[242] "Twenty years on: The lifting of the ban on broadcasting Sinn Féin", https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-25843314 (Erişim Tarihi: 09.01.2022).
[243] P. Schlesinger, 1994, s. 83-4.
[244] P. Schlesinger, 1994, s. 84-5.

Görsel 3.12: Airey Neave suikasti ve röportaj görüntüleri

J. Locke'un basın ile ilgili fikirleri ikinci bölümde incelenmişti bu minvalde tekrara düşmeden basının sınırsız özgürlük içinde olması gerektiğini ifade eden Locke'un ülkesi İngiltere'de devletin müdahale alanının çok sınırlı olduğu liberal bir devlette gerçekleşen terör eylemlerinden sonra güvenlik merkezli politikaya geçildiğini görmek mümkündür. Thatcher'ın medyayı terörizmin oksijeni olarak ifade etmesini yine bir İngiliz düşünür olan Hobbes'un iç kargaşayı önlemek amacıyla güvenlik temelli yaklaşımının Soğuk Savaş yıllarında tekrar güncellik kazandığının kanıtı olarak değerlendirmek yanlış olmaz. İngiltere'de terörizm kapsamında medyada sansürün uygulanması hiç şüphesiz güvenlik kaynaklıdır. Teröre getirilen sansürün amacı teröristlerin etki alanını azaltmaktır. İngiltere'de birtakım yasal düzenlemelerle terör haberlerine ilişkin görüntülerin televizyonda yayımlanması yasaklanmıştır. Ancak haberler içeriksiz kısa metinlerle ve örgüt ismi verilmeden aktarılmıştır. İçişleri Bakanlığı'nın Licence and Agreement and the Broadcasting Act'e dayanarak yasaklanmış örgütlerin basın açıklamalarının özel televizyon ve radyoları da kapsayacak şekilde yayımlanmasının yasaklaması 1988'deki uygulamalar İngiltere'deki en açık ve geniş sansür olarak kabul edilmektedir.[245] Bu yasaklamaya yasal siyasal parti olan Sinn Féin de dahil edilmiştir. Yasaklamaların Birleşmiş

[245] P. Schlesinger, 1994, s. 110.

Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirisi'nin 19. maddesi ile Avrupa İnsan Haklarını Koruma Sözleşmesi'nin 10. maddesince güvence altına alınan fikir ve ifade hürriyetinin ihlal ettiği yönünde eleştiriler getirilmiştir.

İngiltere Başbakanı M. Thatcher savaşın içinde olduklarını dolayısıyla bazı sivil hakların askıya alınabileceğini ifade etmiştir.[246] Başbakan John Major yasaklamanın devletten ziyade teröristlerin işine yaradığı gerekçesiyle ancak 1994 yılında ilgili yasakları kaldırmıştır.[247] Medyada haberlere getirilen yasaklamalarla birlikte terörist eylemlere ilişkin sağlıklı bilgi alamayan halkın bilinmezlikten kaynaklı öfkesi ve kaygısı daha da artmaktadır. Çünkü devlet kaynaklı bilgilendirme olmadığı durumlarda medya kendi alan hakimiyeti ile olayları istediği yöne evirebilmektedir. Ayrıca üzerinde net bilginin olmadığı, görüntünün değil sesin ve metnin olduğu haberlerin etkilerini kontrol etmek zordur. Konuyu radyo üzerinden düşünürsek radyonun gizemi ve etkisinin hâlâ devam ediyor olmasının en büyük sebebi metnin dinleyicinin hayalinde canlanmasıdır. Oysaki, televizyon metinlerinde görüntü marifetiyle seyirci manipüle edilebilmektedir. Haberin çekim açısı bile tüketicinin dikkatini nereye çekmesi gerektiğinin ön kabulüdür. Örneğin, polis ile göstericilerin karşı karşıya geldikleri olaylarda haber fotoğraflarının hangi taraftan çekilerek servis edilmesi dahi ilgili yayım hakkında bize fikir vermektedir. Elbette bu süreç medya tüketicileri tarafından sürekli aktif bir bilinç ile ilerlememektedir. Medyanın görüntüsüz ve salt metne dayalı terör eylemlerini vermesinin taşıdığı risk tüketicilerin farklı kaynaklardan doğruluğu belli olmayan haberleri tüketme neticesinde doğabilecek terörizm lehine propaganda olabilir. Russell F. Farnen (1990), terör grupları ile terörizm kavramı arasında medyanın olduğunu, terörizmin gerçekleştirilen eylemden daha öte bir anlama işaret ettiğini ancak olayın medyada yer almasıyla birlikte eylemin etkisinin büyüdüğünü ifade etmiştir.[248] Bu nedenle bahsi geçen İngiltere örneği önem arz etmekte olup, terör haberlerine yönelik tutum değişikliğine gidilme sebebidir denilebilir.

[246] Andrew Belsey ve Ruth Chadwick (Der.), *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar,* (Çev. Nurçay Türkoğlu), Ayrıntı yayınları, İstanbul, 2011, s. 170.
[247] Mehmet Işık, *Şiddetin Dili Değişmez,* Zinde Yayınları, İstanbul, 2013, s.108-9.
[248] H. Bilir, 2009, s. 83.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Terör eylemlerinin görsel işitsel medyada sunumunda özgürlük ve güvenlik dengesi başlıklı tez çalışmasının hareket noktası görsel işitsel medyada yer verilen terör içerikli yayınların ifade ve basın özgürlüğü kapsamında özgürce sunulması ile millî güvenlik ve kamu düzeni gerekçesiyle söz konusu yayınların kısıtlanması yaklaşımları arasında yaşanan çatışmadır denilebilir. Terörizm, siyasal amaçlı şiddet eylemi olarak güvenliğe doğrudan kasteden bir olgu iken medya, halkın haber alma özgürlüğünün ve demokrasinin teminatıdır. Tezin araştırma problemi ise etki ve inşa edici gücünün bilincinde olarak terör eylemlerinin medyada sınırlandırılarak verilmesi veya tüm çıplaklığıyla aktarılmasındaki olası problemler göz önüne alınarak özgürlük ve güvenlik dengesi terör içerikli yayınlar bağlamında incelenmiştir. Tezin üç ana başlığı aynı zamanda saç ayaklarını da oluşturmuştur. İlk başlık altında incelenen medya ve terörizme ilişkin literatüre dayalı açıklama girişimine yer verilmesi, olguların somutlaştırılması açısından faydalı olacağının düşünülmüş olmasındandır. İkinci ana başlık altında ise devlet ve toplum arasındaki ilişkiyi "sözleşme" kapsamında açıklayarak toplumsallığı ve devleti ya da egemeni oluşturanın özgürlük ihtiyacından mı yoksa güvenlik ihtiyacından mı kaynaklandığını anlamak için sözleşme teorisyenleri Thomas Hobbes, John Locke ve Jean J. Rousseau'dan yararlanılmış olup, esasında tezin fikirsel ayağı üç filozof temelinde oluşturulmuştur. Bunun gerekçesi ise modern anlamıyla özgürlük, güvenlik, toplum, birey, egemen, virgül yerine ve demokrasi gibi siyasaliteye ilişkin çalışmaların bir şekilde toplum sözleşmecilerine değiniyor olmasıdır. Diğer bir gerekçe ise günümüz fenomeni olmayan özgürlük ve güvenlik kavramlarının "modern devletin" ortaya çıkışına ve gelişimine paralel olmasıdır. Uluslararası ilişkilerde idealizm ve realizm alt başlığının önemi, determinist olmayan bir bakış açısıyla Uluslararası İlişkilerdeki idealizmin özgürlüğü, realizmin güvenliği temsil ettiğinin düşünülüyor olmasıdır. I. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ilişkilerde kurum ve kuruluşların müesseseleşmeye başlamış olmasının en büyük ideali barışın tesis edilmesi ve sürdürülmesiydi ancak II. Dünya Savaş'ına engel olunamadı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan Soğuk Savaş Dönemi'nde ise güvenlik odaklı yaklaşımlar ve özgürlüğün propagandası minvalinde ilerleyen politika vardı. 1970'lerde uygulamalarda görülmeye başlanan neoliberal

politikalar Sovyetlerin dağılmasıyla daha da hız kazanmıştır. 11 Eylül 2001 saldırılarının yaşandığı döneme kadar olan dönemde ABD'nin başını çektiği politik söylem küreselleşmeyle ulus devletlerin hakimiyetlerinin bireyler lehine sınırlandırılması yani "özgürlük alanlarının" olabildiğince genişlemesi şeklindeydi. Bu söylem 11 Eylül saldırılarından sonra güvenlik odaklı politikalara dönüşmeye başlamıştır. Bir anlamıyla realist politikalara geri dönüldüğü literatüre geçmiştir. Tezin kapsamı göz önüne alındığında idealizm ve realizm ile ilgili temel fikirler ifade edilmiştir. Bundaki maksat, özgürlük ve güvenlik meselesinin uluslararası ilişkilerdeki değişimlerle de paralel olduğu ve kavramın anlaşılmasına da yardımcı olacağına olan inançtır. Nitekim özgürlük ve güvenlik kavramının filozofların yaklaşımlarıyla açıklanma girişiminin ikinci bölümün son kısmına bırakılmasının sebebi de budur. Üçüncü bölümde ise ilk iki bölümde ele alınan kavramsal çerçeve medya bağlamında somut örnekler üzerinden anlatılmıştır. Medya ile terörizm arasındaki ilişki ve medyadaki özgürlük ve güvenlik dengesi irdelenmiştir. Örneklerin seçimindeki en önemli kıstas yaşanan olayların toplumsal infial oluşturmadaki etkisi ve fikri tartışmalara hatta dünya ve medya düzenindeki değişimlere öncülük etme olmuştur.

Özgürlük ve güvenlik tartışmasının temelinde iki kavramın birbirinin karşıtlığı gibi düşünülmesi vardır. Güvenlik temelli yaklaşımın temel savı, özgürlük alanının geniş olmasının güvenlik zafiyetine sebep olabileceğidir. Özgürlüğün olabildiğince geniş olmasını savunanlar ise, özgürlüğün güvenliği de teminat altına aldığını ve güvenlik uygulamalarının getirdiği kısıtlamaların insanların hayatlarını zorlaştırdığını iddia etmektedirler. Özgürlük ve güvenlik kavramları, insanın var oluşuna ilişkin müdahale edilemez haklarının toplumsal ilerlemesinin karşılığı ve özetidir. Güvenliğin olmadığı yerde insan en temel ihtiyaçlarını gideremez ve yok olur. Özgürlük bilinci ve kendiliğin olmadığı durumda ise *insan* olmaz. Her iki durumun yokluğu insan için hiçliğin karşılığıdır. Devlet olgusu salt bireylerin kümülatifliğine karşılık gelmemektedir. Kavramların tarih boyunca kazandığı anlam devleti oluşturan ögelerin yaratısıdır. Birey düşüncesinin gelişimi devlet olgusundan çok daha sonra başlamıştır. Bundan dolayı birey ile devlet arasındaki *savaşım* hâlâ devam etmekte ve topluluklar arasında farklılıklar sürmektedir. Aksi olsaydı her ülkenin yönetim şekli yekpare olurdu. Her ülkenin şartları farklı olduğundan dolayı karşılaştıkları sorunlar da

çözümler de birbirinin aynısı değildir. Kavramların anlamları devletlerin tarihsel süreçleriyle paralel ilerler. Bu minvalde devletlerin özgürlük ve güvenlik politikaları bu süreçten bağımsız değildir.

Modern devletin gelişimiyle hukukî düşünce yapısının gelişimi birbirine paralel olarak ilerlemiştir. Modern hukukun kaynağı ilahî kaynağa dayalı kurallardan ziyade insan aklı üzerine inşa edilmiştir. Din ve devlet arasındaki ayrımının hukukî düşünce üzerinde temellendiğini söylemek mümkündür. Her iki anlamda da insan egemenliği inşa eder, sürdürür ve genişletir. Ulus devletlerin yükselmesiyle özgürlük ve güvenlik kavramında da anlam genişlemesi olmuştur. Kral'ın meşruiyeti Tanrı temelli iken ulusa dayalı egemenlerin meşruluğu halktır. Halkın kendisi gibi olana yani dine dayalı olmayan meşruiyeti kabul etmesi "yeni" egemenin özgürlüğü ve güvenliği sağlamasındandır. Özgürlük ve güvenlik kavramları bir anlamıyla modern olgu iken kökenleri insanlığın yeryüzünde hayat bulmasıyla başlamıştır. Ancak bu tezin kapsamı modern fenomenlerdir. Bunun içindir ki özgürlük ve güvenlik kavramları Hobbes, Locke ve Rousseau'dan başlatılmıştır. Söz konusu düşünürler devletin kökenlerine ilişkin fikirlerini, insanın doğal durumdaki yaşayışı üzerinden inşa etmişlerdir. I. ve II. Dünya Savaşlarından sonra insanlık soyunu devam ettirme güdüsüyle savaşların engellenmesine yönelik girişimlerde bulunmuştur. Uluslararası ilişkilerin kökenleri eskiye dayanmasına karşın disiplin olarak hayata geçtiği dönemin I. Dünya Savaşı sonrası olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ulus devletleri ilkeler etrafında birleştirerek savaşları engelleme girişimi ve *dünya barışı* amacının gerçekleştirilmesi adına uluslararası kurum ve kuruluşların kurulması fikrinin tekrar ortaya çıkmasını sağlayan koşullar bu döneme tekabül etmektedir. Uluslararası İlişkilerde idealizm ve realizm tartışmaları I. Dünya Savaşı sonrası başlamış olmakla birlikte asıl kırılmaların II. Dünya Savaşı sonrası dönemden bugüne değin olan süreçte olduğu söylenebilir.

Teknolojinin hızla ilerlemesine paralel olarak iletişim imkânları da gelişmiştir. Bu gelişmeler devletlerin yapıları üzerinde de değişimlere sebep olmuştur. Devletler arasında insanlar ve sermayelerin dolaşımı kolaylaşmıştır. Küreselleşmenin önündeki tek engel olan ulus devletlerin yapısal dönüşümleri *teşvik* edilmiştir. Liberal sisteme entegre olanların refahının artacağı ve buna paralel olarak özgürlüklerin genişleyeceği

iddia edilmiştir. Bu söylemleri inşa eden "gelişmiş" liberal devletler uluslararası yapıları da kullanmışlardır. Küreselleşmeye direnen devletleri ise az gelişmiş ve özgürlüklerin olmadığı ülkeler olarak nitelendirip uluslararası sisteme entegre etmeye çalışmışlardır. ABD ile SSCB arasında yaşanan Soğuk Savaş sürecinde filmler, müzikler, afişler, gazete ve dergi yazıları propaganda faaliyetleri olarak kullanılmıştır. Bir anlamıyla Soğuk Savaş'ın aktörü medyadır.

Dünya küresel köy imgeleminin kendini *gerçekleştiren kehânet* olarak inşa edilmesine iletişimin dünyasallaşması öncülük etmiştir. Uluslararası dolaşımın hızlı ve kolay olmasıyla terörizm de uluslararası bir olgu haline gelmiştir. Devletlerin meşru dayanağı olmaksızın herhangi bir ülkeyle yekten savaşması uluslararası hukuk normları çerçevesinde konjonktürel olsa da devletlerin hareket kabiliyetlerini azaltmıştır. Bunun neticesi ise terörizmin devletler açısından baskı, tehdit ve isteklerini dayatma noktasında işlevsellik kazanması olmuştur. Elbette her terör unsurunun bir devlet tarafından kurulduğu iddia edilemez. Zira terörü ortaya çıkartan şartların farklılığı göz ardı edilemez. Bunun için terörizm karmaşık bir yapı olarak devletleri de halkları da kapsar. Terörizmin devlet destekli, ulusal, etnik, dini, ayrılıkçı ve siber diye türleri vardır. İletişimin dünyasallaşması KİA'nın etki alanlarını da genişletmiştir. Terörizm görünmek ister, niçin eylemlerde bulunduğunu anlatmak, taleplerini dile getirmek ve sempatizan toplamak en temel güdüsüdür. Bu yüzden teröristler için medya varoluşlarının tek kanıtıdır. Eylemlerini önemli günlerde planlayan terör örgütlerinin amacı imgesel olmak kadar kendilerinin görünürlüğüdür aynı zamanda.

Medya inşa eder, yaygınlaştırır, çarpıtır, görünür kılar, bilgi verir, modernleştiricidir. Toplumla medya iç içe geçmiş kavramsal bir bütünlüktür. Medyanın toplumdan ayrıştığı yer ilerletici olma misyonunda "yeni" olanı yaratabilmesidir. Bu anlamıyla medya, toplumu *simüle ederek*[249] gerçeklik oluşturabilir. Fransız filozof Jean Baudrillard, medyayı "simülasyon kavramı" ile açıklama girişimdedir. Ona göre simülasyon ya da hipergerçeklik, *"Bir köken ya da*

[249] Jean Baudrillard, *Simülarklar ve Simülasyon*, (Çev. Oğuz Adanır), Doğubatı Yayınları, 2021, Ankara. (Simüle etmek kavramı Baudrillard'ın, gerçek olmayan olgunun gerçekmiş gibi sunulması, gösterilmesi anlamında kullanılmıştır. Kavrama ilişkin a.g.e., s.7.'ye bakılabilir.)

*bir gerçeklikten yoksun gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesi"*dir.[250] Baudrillard'ın hipergerçeklik kavramının temelinde medyanın reklamlar, filmler, haberler ve benzeri yollarla gerçeklik kurması yatmaktadır. Baudrillard, Körfez Savaşı'yla ilgili medyanın önemine dikkat çekmiştir. Ona göre böyle bir savaş hiç olmamıştır çünkü savaşın başlamasından çok önce ABD medya ile bu savaşı kazanmıştır. Simülasyon, bir aracın, makinenin ya da olgunun işleyişinin kavranması amacıyla sembolize edilmesi ve "yeniden" üretilmesi anlamında gelmekle beraber Baudrillard simülasyonun kopya olmadığına özellikle dikkat çekmektedir. Bu süreç dil gibi işlemektedir. İnsan dil edinimi sürecinde kelimeleri âdeta kalıp kalıp zihninde tutmaz. Her konuşma eyleminde sözcükler çağrılır ve yeniden inşa edilir. Bu durum başka anlam itibariyle söylese de Herakleitos'un "aynı suda iki kere yıkanılmaz" deyişiyle açıklanabilir.

Medya mesajlarla insanların zihin dünyalarını kurgulamaya çalışır. Görsellik ve sesin etkisiyle bu kurgu süreci çok daha hızlı ve etkili olmaktadır. Kitaplar ve gazete gibi basılı yayımların toplumsal etkileri yavaş olabilmekte iken TV, radyo ve yeni medya ile zihinsel değişimin hızına kültürel formların yetişebilmesi mümkün değildir. Kültürel değişim, toplumda halihazırda olmayan sonradan şartların değişimiyle dolaşıma giren *yeni* olan unsurların zamanla normatif yapı kazanma sürecidir. Terörizm bağlamında düşünüldüğünde, medya ile seslerini duyurmak ve taleplerini kabul ettirmek isteyen terör yanlısı kişilerin sürekli olarak tartışma programlarında, haberler ve diğer yayımlarda görünür olması halkın terör propagandasına istemsiz olarak maruz kalmasına sebep olmaktadır. Propagandanın zihinlerdeki etkisi aniden ve toplu halde olmaz zaman içerisinde yavaş yavaş etkisini gösterebilir. Dilin inşa edilebilir olması gibi haberler de inşa edilebilir. Bu manada terörizm kültürünün inşası ancak terörizmin nasıl sunulduğuna göre değişebilmekle beraber medya ile gerçekleşmektedir.

Siyasî amaçlarına şiddetle ulaşma girişiminde olan terörizmin medyada görünürlüğünün artması terörizm kültürünün inşa edilmesine ve yaygınlaşmasına

[250] J. Baudrillard, 2021., s.13-4.

sebep olacaktır. Teröristler eylemeleriyle halkta korku ve panik yaratma amacındadırlar. Eylemlerini sembolik ve zamansal olarak seçmektedirler. Böylece medyada görünür ve tanınır olmaya çalışarak ulusal ve uluslararası alanda seslerini duyurma fırsatına erişmek ve dolayısıyla amaçladıkları hedefe daha kolay ulaşmak isterler. Uluslararası alanda bilinir olmayı istemelerindeki temel nedenler davalarında haklı oldukları inancını benimsetmek yoluyla uluslararası destek sağlamak ve eylemlerini meşrulaştırarak karşılarındaki devleti uluslararası arenada zor duruma düşürmektir. Sembolik eylemlere yönelerek medyanın ilgisini çekmek suretiyle gündem belirlemek temel motivasyonlarıdır. Medyada eylemlerinin geniş yer bulmasıyla örgüt mensuplarının motivasyonlarının artmasını hedeflerler. Ayrıca bu durumun örgütler arasında eylem yarışına ve sansasyonel eylemlere neden olma riski de bulunmaktadır. Ankara Gar Patlaması örneğinde medyanın olay yerinden canlı yayınla aktardığı şiddet ve kan görüntülerinin çocukların maruz kalabileceği saat dilimi de dikkate alındığında bilişsel gelişimlerini olumsuz etkileyeceği aşikârdır. Olay yerinde yaşamını kaybeden vücut bütünlüğü bozulmuş insanların görüntüsünün insan onurunu yaralayacağı düşünülmektedir. Ayrıca hayatlarını kaybetmiş insanların parçalanmış görüntülerine televizyonlarda yer verilmesinin terör kurbanı olan kişilerin yakınlarında da onarılmaz psikolojik yaralar açacağı aşikârdır. Medya, terör eylemlerinin görüntülerinin sorumlu yayıncılık ekseninde aktarılmasına dikkat etmelidir. Basın etik ilkelerinden taviz verilmemeli, reyting uğruna şiddet kanıksatılmamalıdır. Örgütlerin simgeleşmesine ve imgeler inşa ederek teröristlerin mitleşmesine sebebiyet verecek terörizm kültürünün oluşumuna hizmet edilmemelidir. Halkın ruh sağlığını korumak devletin yükümlülüğündedir, bu itibarla terör eylemlerinde ceset, kan gibi görüntülerin tüm çıplaklığıyla verilmesinin yasa koyucu tarafından kısıtlanması ifade ve haber alma özgürlüğüne yönelik bir girişim değildir.

Terörle mücadele gündelik politikalardan ziyade uzun soluklu bir mücadele süreci olduğundan dolayı medyanın da konuya aynı hassasiyetle yaklaşması beklenir. Eylemlere ilişkin kullanılan görüntü, ses ve bilgilerin doğruluğunun teyit edilerek verilmesi sorumlu yayıncılık anlayışının ötesinde basın ilkelerine ve insan yaşamına olan saygının gereğidir. Hızlı haber verme neticesinde telafisi mümkün olmayan hatalara sebebiyet verilebilir. 11 Eylül saldırılarında uçağı kaçıranlardan olduğu

iddiasıyla yapılan haberdeki şahısların birisinin bir yıl önce öldüğü, diğer kişinin ise güvenlik güçlerine yardımcı olduğu ortaya çıkmış ve ilgili yayıncı kuruluş özür metni yayımlayarak kendilerine ulaşan bilgiyi resmî makamlardan teyit etmeden verdiklerini açıklamışladır. Bu olay neticesinde söze bahis kişinin kişilik hakları zedelenmiş ve toplumdaki değeri sarsılmıştır. Bu örnekte de görüleceği gibi medyanın kişilik hakkı ihlallerine sebebiyet vermeyecek bilinçte yayın yapması gerekmektedir. Medyanın hızlı ve teyit edilmemiş bilgiyi aktarması masum bir insanın hayatına mal olabilir. Terör gibi millî güvenliği tehdit eden olağanüstü olaylarda güvenliğin sağlanması devletin aslî görevidir. Bu durum medyanın inisiyatifine bırakılamayacak kadar önemli bir meseledir. Rehine krizlerinde medyanın olay yerinden canlı yayın yapması rehinenin yaşamına mal olacak eylemlere sebebiyet verebilmektedir. Terör örgütlerine yol ve yordam gösterici unsurları ve devletin spesifik terör eylemlerine yönelik uygulayacağı stratejiler barındıran haber bültenleri ve tartışma programları kamuoyundan ziyade örgütlerin işine yarayacaktır. Şiddetin dilin olan terörün görünürlüğüne aracı olmamak medyanın topluma olan sorumluluğudur.

Siyaset ve hukuk felsefesinin temel tartışma alanlarından biri olan özgürlük ve güvenlik meselesinin medya ve terörizm bağlamında ele alındığı bu tezdeki temel tartışma, terör eylemlerinin görsel işitsel düzlemdeki sunumuna yönelik resmî organlar tarafından getirilen kısıtlamalarla medyanın özgürlük alanına müdahale edildiğine yönelik problemdir. Medya bağlamında özgürlük meselesine ilişkin tartışmalarda dikkat edilmesi gereken en önemli husus kamu düzenini sağlamakla görevli hükümetlerin yasal çerçevelerle medyanın terörizmin amaçlarına hizmet edici yayın yayınlara yer vermesinin önüne geçmesi ve bu yolla toplumu söz konusu zararlı içeriklerden koruması gerekliliğidir. Terör eylemlerinin medyadaki temsilinde özgürlük ve güvenlik temelli görüşlerin savları dikkate alınarak denge arayışının bulunmaya çalışıldığı bu tezde, terörizmden kaynaklı toplumsal çözülme, korku ve infial yaratacak sonuçların oluşmaması için devletin ve medyanın yasalar ve ilkeler çerçevesinde hareket etmesinin göz ardı edilemeyecek derecede önemli olduğu fikri hâsıl olmuştur. Ancak medyanın bilerek ya da bilmeyerek terörizmin propagandasına aracı olması veya medya sahiplik ilişkisinden kaynaklı terörizme konjoktürel yaklaşılması, ulus devletin güvenliği sağlama yükümlülüğü, kişilik haklarının ihlal

edilmesi, toplumsal nizamın bozulması, şiddetin kanıksanması ve terör kültürünün inşa edilebilirliğinden dolayı güvenlikçi yaklaşımın getireceği faydanın özgürlükçü yaklaşımdan vazgeçilmesinin doğuracağı zarardan fazla olduğu durumlarda terör eylemlerinin sınırlandırılabileceği sonucuna varılmıştır. Terör içerikli yayınların güvenliği tehdit edici unsurları şiddeti kanıtsatması ve örgütler arasında eylemlerin bulaşıcılığından dolayı toplumun can ve mal güvenliğini doğrudan ilgilendirmesidir. Bu sınırlandırma, medyanın özgürlüğünün kısıtlanması değil aksine medyanın güvenilirliğine halel gelmesini engellemek ve demokrasinin sağlıklı ilerleyebilmesi amacındadır.

Özgürlük ve güvenliğin toplumların kavramsal geçmişi dikkate alınarak yorumlanmasına yönelik literatüre dayalı kavramsallaştırılmaya gidilmesi medyanın kısıtlandığına yönelik eleştirilere de *kitabî* olmayan cevaplandırmayı kolaylaştırır. Böylece, medya alanında düzenleyici kuruluş olan RTÜK, kavramların toplumsal gerçeklik kapsamında kullanılmasında ve yayında kullanılacak ögelerin sınırlarının çizilmesinde medya hizmet sağlayıcılara yol gösterici olabilir. Ayrıca terörizmin kavramsallaştırılması hususunda ulusal ve uluslararası çalıştayların düzenlenmesiyle meselenin Türkiye odaklı anlaşılmasını sağlayabilir. RTÜK İletişim Dergisi ve medya okuryazarlığı kapsamında terörizme karşı bilicin oluşmasına hizmet edebilir. Bu sayede medya kuruluşlarının görüntü, ses ve haber metinlerine dikkat etmeleri sağlanabilir, özellikle uluslararası toplantılarda terör örgütlerinin şiddeti bir yöntem olarak kullandıkları, eylemleri neticesinde çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine neden oldukları, kötü emellerini propagandalarıyla gizlemeye çalıştıkları dile getirilip başta medya alanında olmak üzere uygulanan güvenlik odaklı politikaların geniş kitlelere ulaşması sağlanabilir. RTÜK, "Medya Buluşmaları" ile özgürlük, güvenlik, terörizm ve etik ilkeler bağlamında terör eylemlerinin sunumuna yönelik daha önce belirlenen ilkelerin geliştirilmesi amacıyla medya paydaşlarını ve akademiyi bir araya getirecek çalışmalarda bulunabilir.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, Mehmet Ali (2020), *Ulus-Devlet ya da Halkın Egemenliği*, İmge Yayınları, Ankara.

Akarcalı, Sezer (1997), *Türkiye'de Kamusal Radyodan Özel Radyo ve Televizyon'a Geçiş Süreci*, Punto Matbaacılık, Ankara.

Akıner, Nurdan (2004), *11 Eylül Saldırıları Ardından Amerikan Medyasında Milliyetçilik,* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

Akkoç, Aslıhan (2014), "Yunan Demokrasisinin Kavramsal Yönü ve Toplumsal Arka Planı", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt 16, Sayı: 1, Haziran, s. 31-42.

Alexander, Yonah ve Latter, Richard (Ed.) (1990), *Terrorism and the media: Dilemmas for Government, Journalists and the Public'*den aktaran Max Pettigrew (2011), *The Oxygen of Publicity and the Suffocation of Censorship: British Newspaper Representations of the Broadcasting Ban (1988-1994),* Cardiff University, Social Sciences, Journalism, Media and Culture, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Birleşik Krallık.

Alexander, Yonah ve O'Day, Alan (Ed.) (1984), *Terrorism in Ireland'*dan aktaran Max Pettigrew (2011), *The Oxygen of Publicity and the Suffocation of Censorship: British Newspaper Representations of the Broadcasting Ban (1988-1994),* Cardiff University, Social Sciences, Journalism, Media and Culture, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Birleşik Krallık.

Alova, Erdal (2013), *Latince Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınları, İstanbul.

Arda, Erhan (Ed.) (2003), *Sosyal Bilimler El Sözlüğü*, ALFA Yayınları, İstanbul.

Arends, J. Frederik M. (2009a), "Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: "Güvenlik" Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:6, Sayı:22, s.3-33.Arı, Tayyar (2004), *Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, Alfa Yayınları, İstanbul.

_____ (2009b), *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Mkm Yayıncılık, Bursa.

Arıboğan, Deniz Ülke (2007a), *Terör Korku Hali,* Profil Yayıncılık, İstanbul.

_____ (2013b), *Tarihin Sonundan Barışın Sonuna*, Timaş yayınları, İstanbul.

Arnwıne, Selin Eren (2006), *11 Eylül Saldırılarından Sonra Batı Demokrasilerinde Çıkarılan Yeni Terörle Mücadele Yasalarının Temel Haklara Etkisi: ABD ve İngiltere Örnekleri'*den aktaran: Faruk Turhan ve Muharrem Aksu (2011), "11 Eylül Sonrası ABD'de Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Açısından Terörü Önleme Amaçlı Tedbirler / Özellikle Patriot Kanunu İle Getirilen Kısıtlamalar", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt 1, Sayı: 1, s. 47-90.

Avery, Robert, Bezmez, Serap, G. Edmonds, Anna, ve Yaylalı, Mehlika (Ed.) (1990), *İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü*, Redhouse Yayınevi, İstanbul.

Aziz, Aysel (2013), *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı (Giriş),* Hiperlink Yayınları, İstanbul.

Basın Kanunu, R.G.:26/06/2004, 25504.

Baudrillard, Jean (2021), *Simülarklar ve Simülasyon,* (Çev. Oğuz Adanır), Doğubatı Yayınları, Ankara.

Baylıs, John (2015), "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", (Der.) Mustafa Aydın vd., *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Bell, J. Boyer (1978), *Terrorist Scripts and Live-Action Spectaculars'*dan aktaran John David Viera (1988), "Terrorısm At The BBC: The Ira On British Television", *Journal of Film and Video,* Cilt 40, Sayı:4, s. 28-36.

Belsey, Andrew ve Chadwick, Ruth (Der.) (2011), *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar,* (Çev. Nurçay Türkoğlu), Ayrıntı yayınları, İstanbul.

Berlin, İsaiah (2007), "İki Özgürlük Kavramı", (Çev.) Mustafa Erdoğan, *Liberal Düşünce Dergisi,* (46), s.59-72.

Biçer, Rüştü Salim Savaş (2019), "Uluslararası Çatışmaların Değişen Yapısında Terörün Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme", *Savunma Bilimleri Dergisi,* Cilt:-18, Sayı: 36, s. 109-133.

Bilir, Hüseyin (2009), *Terör Medya ve Devlet,* IQ Yayıncılık, İstanbul.

Bookchin, Murray (2012), *Köylü İsyanlarından Fransız Devrimine,* (Çev. Sezgin Ata), Dipnot Yayınları, Ankara.

Brauch, Hans Günter (2015), "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", (Der.) Mustafa Aydın vd., *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Briggs, Asa ve Burke, Peter (2011), *Medyanın Toplumsal Tarihi Gutenberg'den İnternet'e…,* (Çev. Ümit H. Yolsal ve Erkan Uzun), Kırmızı Yayınları, İstanbul.

Brown, Chris ve Ainley, K. (2013), *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, (Çev. Mehtap Gün Ayral), Sümer Kitapevi, İstanbul.

Burns, Edward McNall (1984), *Çağdaş Siyasal Düşünceler 1850-1950*, (Çev. Alâeddin Şenel), Birey ve Toplum Yayınları, Ankara.

Buzan, Barry (2015), "Askerî Güvenliğin Değişen Gündemi", (Der.) Mustafa Aydın vd., *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Carr, E. Hallett (2020), *Yirmi Yıl Krizi 1919-1939,* (Çev. Can Cemgil), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Cengiz, Ayşe ve Çağlar, Şebnem (2004), "21. YY. Savaşları ve Haber (Bölüm II)", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* Cilt: 0, Sayı: 20, s. 149-153.

Cevizci, Ahmet (1999a), *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul.

_____ (2020b), *Felsefe Tarihi,* Say Yayınları, İstanbul.

Chalfont, Lord (1990) *Terrorism and International Security*'den aktaran aktaran Max Pettigrew (2011), *The Oxygen of Publicity and the Suffocation of Censorship: British Newspaper Representations of the Broadcasting Ban (1988-1994),* Cardiff University, Social Sciences, Journalism, Media and Culture, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Birleşik Krallık.

Crenshaw, Martha (1981a) "The Causes of Terrorism" *Comparative Politics*, Cilt 13, Sayı: 4, s. 379-399.

_____ (2011b), *Explaining Terrorism: Causes, Processes and Consequences'*den aktaran Biçer, Rüştü Salim Savaş (2019), "Uluslararası Çatışmaların Değişen

Yapısında Terörün Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme", *Savunma Bilimleri Dergisi,* Cilt:-18, Sayı: 36, s. 109-133.

Çitlioğlu, Ercan (2011), İnsanı, Dünyayı ve Terörizmi Anlamak'tan aktaran, Karaağaç, Yunus (2019), "Terörizmle Mücadele Yöntemleri: İngiltere ve Kolombiya Örneği", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı: 1, s. 231-242.

Dâver, Bülent (1986), "Demokrasinin Temel Prensipleri ve Terörizmle Mücadelede Bu Prensiplerin Önemi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Cilt 41, Sayı:1, s.89-96.

Dedeoğlu, Beril (2015), "Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine", (Ed.) Mustafa Aydın vd., *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Dever, Ayhan (2021), "Risk Toplumunda Spor ve Terör", *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* C: XLV, Sayı: 1, s. 67-89.

Doğan, İlyas (2020), "İnsan Hakları Hukukunun Temel Kavramları", *İnsan Hakları Hukuku,* (Ed.) İlyas Doğan Astana Yayınları, Ankara.

Ebenstein, William (2009), *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri,* (Çev. İsmet Özel), Şûle Yayınları, İstanbul.

Eralp, Atila (2019), "Uluslararası İlişkiler Disiplinin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması", (Der.) İhsan D.Dağı, Atila Eralp, E. Fuat Keyman vd., *Devlet, Sistem ve Kimlik Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar,* İletişim Yayınları, İstanbul.

Ergil, Doğu (1991a), "Terörizmin Mantığı ve Hedefi", *Ankara Üniversitesi SBF* Dergisi, Cilt:46, Sayı:1, s. 171-181.

_____ (1992b), "Uluslararası Terörizm", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* Cilt:47, Sayı:3, s. 139-143.

Ersoy, Eyüp (2021) "Realizm", (Der.) Ramazan Gözen, *Uluslararası İlişkiler Teorileri,* İletişim Yayınları, İstanbul.

Faulkner, Neil (2014), *Marksist Dünya Tarihi Neanderthallerden Neoliberallere,* (Çev. Tuncel Öncel), Yordam Kitap, İstanbul.

Fidan, Mehmet (2006), "Terör ve Medya", (Ed.) Orhan Gökçe ve Uğur Demiray, *Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü,,* Çizgi Kitabevi, Konya.

Farago, France (2020), "Modern Siyaset Kuramı: Hobbes ve Locke", (Der.) Jacqueline Russ, *Modern Dünyanın Yaratılması Cilt: 2,* (Çev. İsmail Yerguz), İletişim Yayınları, İstanbul.

Georges, Guy-Grand (1988), "Demokrasi, Özgürlük ve Egemenlik", (Çev. Tuğba Ballıgil), *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni,* Cilt 8, Sayı:2, İstanbul.

Gerbner, George ve Gross, Larry (1976), "Televizyonla Yaşamak: Şiddet Profili", (Ed.) Michael Morgan (2014), *Medyaya Karşı: George Gerbner,* (Çev. Güneş Ayas, Veysel Batmaz ve İsmail Kovacı), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Giddens, Anthony (2012), "Sosyolojide Kuramsal Düşünme", (Ed.) Cemal Güzel, *Sosyoloji,* (4.Bölüm Çev. Abdülkadir Sönmez), Kırmızı Yayınları, İstanbul.

Goldstein, S. Joshua ve Jon C. Pevehouse (2015), *Uluslararası İlişkiler,* (Çev. Haluk Özdemir), BB101 Yayınları, Ankara.

Gökdağ, Remzi (2001), Amerikan Medyasında 11 Eylül, e yayınları, 2001, İstanbul.

Göze, Ayferi (1983), *Siyasal Düşünce Tarihi,* Fakülteler Matbaası, İstanbul.

Gözen, Ramazan (2021), "İdealizm", (Der.) Ramazan Gözen, *Uluslararası İlişkiler Teorileri,* İletişim Yayınları, İstanbul.

Gunn, Andrew ve Demirden, Ahmet (2019), *Radikalleşmenin Önlenmesi ve Terörizmin Olgusu (Rapor No: 24),* Polis Akademisi Yayınları, Ankara.

Hampsher-Monk, Iain (2004), *Modern Siyasal Düşünce Tarihi -Hobbes'tan Marx'a Büyük Siyasal Düşünürler*, (Çev. Necla Arat vd.), Say Yayınları, İstanbul.

Hayek, Von Friedrich (2013), *Özgürlüğün Anayasası,* (Çev. Yusuf Ziya Çelikkaya), BigBang Yayınları, Ankara.

Hobbes, Thomas (2018a), *De Cive, Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri*, (Çev. Cihan Deniz Zarakolu), Belge Yayınları, İstanbul.

_____ (2020b), *Leviathan,* (Çev. Semih Lim), YKY, İstanbul.

Işık, Mehmet (2013), *Şiddetin Dili Değişmez,* Zinde Yayınları, İstanbul.

İlhan, Suat (2008), *Terör: Neden Türkiye?,* Alfa Yayınları, İstanbul.

J. Von Dijk (2004) *Digital Media'*dan aktaran, Binark, Mutlu (2007), "Yeni Medya Çalışmaları", (Der.) Mutlu Binark, *Yeni Medya Çalışmaları,* Dipnot Yayınları, Ankara.

Johnson, Paul (2001), *Yahudi Tarihi,* (Çev. Filiz Orman), Pozitif Yayınları, İstanbul.

Kapani, Münci (2010), *Politika Bilimine Giriş,* Bilgi Yayınevi, Ankara.

Kışlalı, Ahmet Taner (1995), *Siyasal Çatışma ve Uzlaşma,* İmge Yayınları, Ankara.

Kishlansky, Mark A. (2017), *Batı'nın Kaynakları Cilt:2*, (Çev. M. Kürşad Atalar), Açılım Kitap, İstanbul.

Koçer, Gökhan (2004), "Küreselleşme ve Uluslararası İlişkilerin Geleceği", *Uluslararası İlişkiler,* Cilt 1, Sayı: 3, s.101-122.

L. Clutterbuck, Richard (1981), *The Media and Political Violence'*den aktaran Max Pettigrew (2011), *The Oxygen of Publicity and the Suffocation of Censorship: British Newspaper Representations of the Broadcasting Ban (1988-1994),* Cardiff University, Social Sciences, Journalism, Media and Culture, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Birleşik Krallık.

L.M.J., Bagby (1994) *The Use and Abuse of Thucydides in International Relations'*dan aktaran, Yurdusev, A.Nuri (2019), "Uluslararası İlişkiler Öncesi", (Der.) İhsan D.Dağı, Atila Eralp, E. Fuat Keyman vd., *Devlet, Sistem ve Kimlik Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar,* İletişim Yayınları, İstanbul.

L. Nacos, Bridgette (1995), *Terrorism and the media: from the Iran hostage crisis to the Oklahoma City bombing*'den aktaran Max Pettigrew (2011), *The Oxygen of Publicity and the Suffocation of Censorship: British Newspaper Representations of the Broadcasting Ban (1988-1994),* Cardiff University, Social Sciences, Journalism, Media and Culture, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Birleşik Krallık.

Laqueur, Walter (1987), *The Age of Terrorism*'den aktaran Max Pettigrew (2011), *The Oxygen of Publicity and the Suffocation of Censorship: British Newspaper Representations of the Broadcasting Ban (1988-1994),* Cardiff University, Social Sciences, Journalism, Media and Culture, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Birleşik Krallık.

Lewis, Bernard (2018), *Ortadoğu İki Bin Yıllık Ortadoğu Tarihi,* (Çev. Selen Y. Kölay), Arkadaş Yayınları, Ankara.

Locke, John (2000a), *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme (I.-II. Kitap),* (Çev. Meral Delikara Topçu), Öteki Yayınevi, Ankara.

_____ (2004b), *Eğitim Üzerine,* (Çev. Aylin Uğur), Yeryüzü Yayınevi, Ankara.

_____ (2012c), *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme sivil yönetimin gerçek kökeni boyutu ve amacı üzerine bir deneme*, (Çev. Fahri Bakırcı), Ebabil Yayınları, Ankara.

Mahan, Sue ve Griset, Pamala (2008) *Terrorism in Perspective*'den aktaran, (Ed.) Ramazan Gökbunar ve Ali Rıza Gökbunar (2010), *Terör Ekonomisi,* BETA Yayınları, İstanbul.

Martin, Gus (2017), *Terörizm Kavramlar ve Kuramlar*, (Çev. İhsan Çapçıoğlu ve Bahadır Metin), Adres Yayınları, Ankara.

Mill, John Stuart (2018), *Özgürlük Üzerine,* (Çev. Tuncay Türk), Oda Yayınları, İstanbul.

Miller, David ve diğerleri (1994a), *Blackwell'in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi 1*, (Çev. Bülent Peker ve Nevzat Kıraç), Ümit Yayınları, Ankara.

_____ (1995b), *Blackwell'in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi 2*, Ümit Yayınları, Ankara.

Millî Güvenlik Kurulu ve Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu, R.G.:11/11/1983, 18218.

Morgan, Michael (Der.) (2014), *Medyaya Karşı: George Gerbner,* (Çev. Güneş Ayas, Veysel Batmaz ve İsmail Kovacı), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Morris, Eric ve Hoe, Alan (1987), *Terrorism: Threat and Response*'dan aktaran Max Pettigrew (2011), *The Oxygen of Publicity and the Suffocation of Censorship: British Newspaper Representations of the Broadcasting Ban (1988-1994),* Cardiff University, Social Sciences, Journalism, Media and Culture, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Birleşik Krallık.

Murphy, Patric (1977), *The Media and Terrorism*'den aktaran, Murat Volkan Dülger (2011), *Teknolojideki ve Kitle İletişim Araçlarındaki Gelişmelerin Uluslararası Terörizme Etkileri*, Erişim Adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3790523

Oskay, Ünsal (2016a), *İletişimin ABC'si*, İnkılâp Yayınları, İstanbul.

_____ (1971b), *Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon,* Sevinç Matbaası, Ankara.

Öz, Mustafa (1997), "Haşîşiyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 16, s.418-419.

Özel, Mehmet ve Dönmez (2016), "Toplum Sözleşmecilerinden 11 Eylül'e Güvenlik Anlayışındaki Değişim", *Türk İdare Dergisi,* Sayı: 482, s.239-282.

Paletz, David L. ve Boiney, John (Ed.) (1992), *Researchers' Perspectives*'den aktaran Max Pettigrew (2011), *The Oxygen of Publicity and the Suffocation of Censorship: British Newspaper Representations of the Broadcasting Ban (1988-1994),* Cardiff University, Social Sciences, Journalism, Media and Culture, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Birleşik Krallık.

Max Pettigrew (2011), *The Oxygen of Publicity and the Suffocation of Censorship: British Newspaper Representations of the Broadcasting Ban (1988-1994)*, Cardiff University, Social Sciences, Journalism, Media and Culture, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Birleşik Krallık.

Poe, T. Marshall (2015), *İletişim Tarihi,* (Çev. Umut Yener Kaya), Islık Yayınları, İstanbul.

Poggi, Gianfranco (2009), *Modern Devletin Gelişimi Sosyolojik Bir Yaklaşım,* (Çev. Şule Kut ve Binnaz Toprak), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Postman, Neil (2020), *Televizyon: Öldüren Eğlence,* (Çev. Osman Akınhay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, R.G.:03/03/2011, 27863.

Rousseau, J.Jacques (1990a), *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı,* (Çev. Rasih Nuri İleri), Say Yayınları, İstanbul.

_____ (2020b), *Melodi ve Müziksel Taklit ile İlişki İçinde Dillerin Kökeni Üstüne Deneme,* (Çev. Ömer Albayrak), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

_____ (2020c), *Toplum Sözleşmesi,* (Çev. Vedat Günyol), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

_____ (2021d), Émile Ya Da Eğitim Üzerine, (Çev. Yaşar Avunç), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Ruby, Christian (2016), *Siyaset Felsefesine Giriş,* (Çev) Aziz Ufuk Kılıç), İletişim Yayınları, İstanbul.

Sander, Oral (2012), *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e,*İmge Yayınları, Ankara.

Schaffert, R. Richard (1992) *Media Coverage and Political Terrorists: a Quantitative Analysis'den* aktaran, Bilir, Hüseyin (2009), *Terör Medya ve Devlet,* IQ Yayıncılık, İstanbul.

Schaffert, Richard (1992), *Media Coverage and Political Terrorists: a Quantitative Analysis*'den aktaran, Hüseyin Bilir (2009), Terör Medya ve Devlet, IQ Yayıncılık, İstanbul.

Schlesinger, Philip (1994), *Medya, Devlet ve Ulus-Siyasal Şiddet ve Kolektif Kimlikler-,* (Çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Scmid, Alex Peter ve de Graff, Janny (1982a), *Violence as Communication: Insurgent Terrorism and the Western News Media*'dan aktaran Önder Çalağan (2020), *Terörizmin Bir Propaganda Aracı Olarak Medya ve Terör Haberciliği,* Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük.

_____ (1982b), *Violence as Communication: Insurgent Terrorism and the Western News Media*'dan John David Viera (1988), "Terrorısm At The BBC: The Ira On British Television", *Journal of Film and Video,* Cilt 40, Sayı: 4, s. 28-36.

Sencer, Muzaffer ve Irmak, Yakut (1984), *Toplumbilimlerinde Yöntem*, Say Yayınları, İstanbul.

Senemoğlu, Olkan (2017), "Locke ve Rousseau'nun İnsan Doğası ve Toplum Düşüncesi", *İnsan & Toplum Dergisi,* Cilt 7, Sayı: 1, s.187-221.

Sezen, Seriye (2014), "Balgat: Modernleşme Kuramının "Örnek" Köyünden Postmodern Karmaşaya", *İDEALKENT,* Cilt 5, Sayı: 11, s. 300-324.

Sperry, S.L. (1976), *Television News as Narrative*'den aktaran John David Viera (1988), "Terrorısm At The BBC: The Ira On British Television", *Journal of Film and Video*, Cilt 40, Sayı: 4, s. 28-36.

Spotiswoode, Raymond ve Happe, Bernard (1979), "Televizyonun Tarihi", (Çev. Mehmet Kesim), *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi,* Cilt 2, Sayı:2, s.205-225.

Suistola, Jouni, D. Volkan, Vamık (2018), *Tarihi ve Psikolojik Boyutlarıyla Uluslararası Terörizm,* (Çev. Servin Sarıyer), Pusula Yay, Ankara.

Şen, Yusuf Furkan (2018), "Algı ve Gerçeklik Bağlamında Terörizm", *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, Cilt 20, Sayı:1, s.7-33.

Şenel, Alâeddin (1986), *Siyasal Düşünceler Tarihi,* Teori Yayınları, Ankara.

Tanilli, Server (1990), *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası-İnsanlık Tarihine Giriş IV-*, Say Yayınları, İstanbul.

Tannenbaum, D. ve Schultz, D. (2005), *Siyasî Düşünce Tarihi Filozoflar ve Fikirleri*, (Çev. Fatih Demirci), Adres Yayınları, Ankara.

Taşer, İ. Cengiz (1969), *Radyonun Organizasyonu ve Özerkliği,* TRT Basılı Yayınlar Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun, R.G.:16/02/2013, 28561.
Terörle Mücadele Kanunu, R.G.:12/04/1991, 20843.

Tilly, Charles (2004), *Terror, Terrorism, Terrorist'*den aktaran (Ed.) Ramazan Gökbunar ve Ali Rıza Gökbunar (2010), *Terör Ekonomisi,* BETA Yayınları, İstanbul.

Toynbee, Arnold (1988), *Medeniyet Yargılanıyor,* (Çev. Ufuk Ayan), İşaret Yayınları, İstanbul.

Türk Dil Kurumu (2005), *Türkçe Sözlük,* 4. Akşam Sanat Okulu Matbaası, Ankara.

Uğur Özbek (2020), *İfade Özgürlüğü Bağlamında Terör Örgütünün Propagandası Suçu*, Adalet Yayınevi, Ankara.

Ülken, Hilmi Ziya (1969), *Sosyoloji Sözlüğü,* Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.

Usluata, Ayseli (1994), *İletişim*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Wæver, Ole (2015), "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi", (Der.) Mustafa Aydın vd., *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yalvaç, Faruk (2015), "Rousseau'nun Savaş ve Barış Kuramı: Adalet Olarak Barış", (Der.) Mustafa Aydın vd., *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yaman, Didem (2006), *Terörizmle Mücadelede Uluslararası İşbirliği Çerçevesinde Nato'nun Rolü,* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale.

Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, R.G.:02/11/2011, 28103

Yayla, Atilla (1990), "Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Cilt: 45, S:1, s.335-385.

Yücel, Mustafa Özgür (2011), *Televizyonlarda Terör, Irkçılık ve Nefret İçerikli Yayınlar,* Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi), Ankara.

Zabcı, Filiz (2013), "Thomas Hobbes: Devlet Ya Da "Ölümlü Tanrı"ya Övgü", (Ed.), Mehmet Ali Ağaoğulları Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler, İletişim Yayınları, İstanbul.

Zakaria, Fareed (2009), *Özgürlüğün Geleceği (Yurtta ve Dünyada İlliberal Demokrasi),* (Çev. Meral Öztoprak Sağır ve H. Serkan Akıllı), Kırmızı Yayınları, İstanbul.

İnternet Kaynakları

"11 Eylül saldırıları: 2001'de nasıl düzenlendi, kaç kişi öldü, sonrasında ne oldu?" https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58462900 (Erişim Tarihi: 07.01.2022).

"Ankara katliamında 'her türlü' yayın yasak", https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ankara-katliaminda-her-turlu-yayin-yasak-30314293 (Erişim Tarihi: 05.01.2022).

"Ankara katliamında yayın yasağı kaldırıldı", https://www.medyafaresi.com/haber/yayin-yasagi-5-gun-sonra-kalkti/756042 (Erişim Tarihi: 05.01.2022).

"Ankara'daki Saldırıya Yayın Yasağı!" https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ankaradaki-saldiriya-yayin-yasagi-385227 (Erişim Tarihi: 05.01.2022).

"Başkan Bush'un 11 Eylül'de Ulusa Seslenişi", https://www.bbc.com/turkce/multimedya/2011/09/110906_vid_bush_two Erişim Tarihi: 07.01.2022).

BBC Yayın İlkeleri Kılavuzu -Savaş, Terör ve Olağanüstü Olaylar-, https://www.bbc.co.uk/turkish/ilkeler/ch11.pdf (Erişim Tarihi: 01.01.2022).

"Birleşmiş Milletler Antlaşması"
https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2212020141836bm_01.pdf
(Erişim Tarihi: 07.01.2022).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 14 Eylül 2005 tarih ve 1624 sayılı
https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/510/52/PDF/N0551052.pdf?OpenElement (Erişim Tarihi: 07.01.2022).

"Diyarbakır Bağlar'da Meydana Gelen Patlamaya İlişkin Başbakanlığın Yayın Yasağı", *rtuk.gov.tr*, (Erişim Tarihi: 08.11.2016).

https://www.rtuk.gov.tr/diyarbakir-baglar%E2%80%99da-meydana-gelen-patlamaya-iliskin-basbakanligin-yayin-yasagi/3950 (Erişim Tarihi: 20.09.21).

"Feds think they've identified some hijackers",
https://edition.cnn.com/2001/US/09/12/investigation.terrorism/ (Erişim Tarihi: 08.01.2022).

"Görsel - İşitsel Yayıncılık Etik İlkeleri", *rtuk.gov.tr*, 03.07.2021
https://www.rtuk.gov.tr/gorsel---isitsel-yayincilik-etik-ilkeleri/3841
(Erişim Tarihi: 20.09.21).

"Kuzey Atlantik Antlaşması"
https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr
(Erişim Tarihi: 07.01.2022).

"Polls Show Growing Resolve to Live With Terror Threat",
https://fivethirtyeight.com/features/polls-show-growing-resolve-to-live-with-terror-threat/ (Erişim Tarihi: 08.01.2022).

"Savcı Kiraz'ın fotoğrafları "terör propagandası" sayıldı", Anadolu Ajansı, https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/savci-kirazin-fotograflari-teror-propagandasi-sayildi/34802 (Erişim Tarihi: 05.01.2022).

"Terör Ve Olağanüstü Durumlarda Uyulacak Haber İlkeleri", *rtuk.gov.tr,* (Erişim Tarihi: 15.10.2021).

https://www.rtuk.gov.tr/teror-ve-olaganustu-durumlarda-uyulacak-haber-ilkeleri/3842 (Erişim Tarihi: 20.09.21).

"Twenty years on: The lifting of the ban on broadcasting Sinn Féin", https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-25843314 (Erişim Tarihi: 09.01.2022).

"Yayıncılık Etik İlkeleri İmzalandı", *haber7.com,* 03.07.2007. https://www.haber7.com/medya/haber/253225-yayincilik-etik-ilkeleri-imzalandi (Erişim Tarihi: 20.09.

ÖZET

Genel kabul görmüş bir tanımı olmasa da terörizmin amacının toplumda korku ve panik yaratmak, olabildiğince geniş kitlelere ulaşarak etkisini ve tanınırlığını artırmak olduğunu söylemek mümkündür. Bu amacın gerçekleştirilmesinde de medya önemli bir rol oynamaktadır. Medyada terör olayları ne kadar çok yer alırsa terörizm o ölçüde amacına ulaşmış kabul edilebilir. Bununla birlikte medya demokratik yapılarda halkın haber alma hakkı ile ifade ve düşünceyi yayma özgürlüğünün en önemli aracıdır ve terör örgütlerinin eylemleri konusunda halkı bilgilendirmek medyanın görevleri arasındadır. Halkı bilgilendirirken terörün amacına hizmet etmemek ise hassas bir denge kurmayı gerektirir.

Medyada terör eylemlerinin sunumunda iki temel bakış hâkimdir. Bunlardan ilki terör içerikli yayınlarda olayın tüm çıplaklığıyla aktarılmasını savunan özgürlük merkezli yaklaşımken, diğeri millî güvenlik ve kamu düzeninin korunmasını ve terörün propaganda aleti olmaması gerektiğini savunan güvenlik odaklı yaklaşımdır. Bu çalışmada da bu iki yaklaşım irdelenmiş, medyadaki terör sunumuna ait çeşitli örnekler bu iki yaklaşım bağlamında incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda medyada yer alan bazı haberlerin terörün amacına hizmet edebilecek nitelikte olduğu görülmüştür. Millî güvenlik, kamu düzeni gibi nedenlerle terör haberlerinin kısıtlanmasının getireceği yararın, toplumun haber alma özgürlüğünün engellenmesinin getireceği zarardan daha fazla olduğu durumlarda güvenlik yaklaşımının ortaya koyduğu şekilde terör eylemlerine ilişkin yayınların kısıtlanabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Medya, Terörizm, Özgürlük, Güvenlik, Denge, İdealizm, Realizm, T.Hobbes, J.Locke, J.J.Roussea

ABSTRACT

Although there is no accepted definition, it is possible to say that the aim of terrorism is to create fear and panic in society and to increase its impact and recognition by reaching as wide a mass as possible. Media plays an important role in achieving this aim. The more terrorist incidents are shown in the media, the more terrorism can be considered having achieved its purpose. Nevertheless, the media is the most important tool of the public's right to receive information and freedom of expression and thought in democratic structures, and informing the public about the actions of terrorist organizations is among the duties of the media. Not serving the purpose of terrorism while informing the public requires striking a delicate balance.

There are two main points of view in the presentation of terrorist acts in the media. The first of these is the freedom-centered approach, which defends the coverage of the incident with all its details in broadcasts with terrorist content, while the other is the security-oriented approach, which argues that national security and public order should be protected and that terrorism should not be a propaganda tool. In this study, these two approaches are explained and various examples of the presentation of terrorism in the media are analyzed within the scope of these two approaches. As a result of the study, it has been seen that some broadcasts in the media can serve the purpose of terrorism. It has been concluded that in cases where the benefit of restricting terrorist news for reasons such as national security and public order is greater than the harm to be brought by preventing the freedom of information of the society, broadcasts related to terrorist acts can be restricted, as revealed by the security approach.

Keywords: Media, Terrorism, Freedom, Security, Balance, Idealism, Realism, T.Hobbes, J.Locke, J.J.Rousseau

ÖZGEÇMİŞ

1992 yılında Kocaeli-Gebze'de doğan MARAŞ, ilk ve ortaöğrenimini Gebze'de tamamladı. 2015 yılında Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümünden mezun oldu. 2018 yılından beri Radyo ve Televizyon Üst Kurulunda Üst Kurul Uzman Yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Ankara Üniversitesi Gazetecilik Anabilim dalında yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.